

GH. N. DRAGOMIRESCU

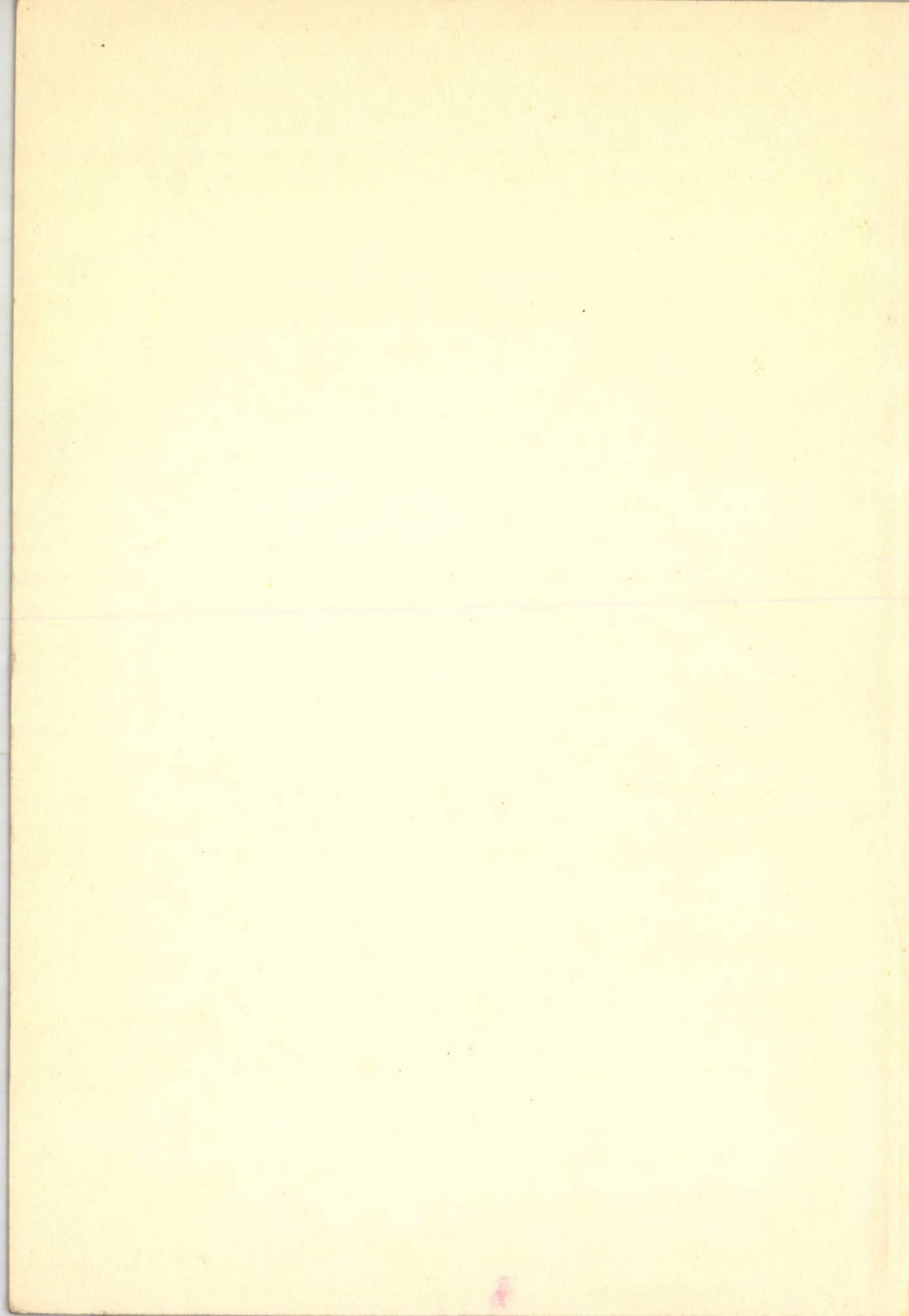
4
D78

MANUAL PREPARATOR DE LIMBA ROMÂNĂ

pentru candidații la concursul de admitere în
ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR

Editura didactică și pedagogică-1969

MANUAL PREPARATOR
DE
LIMBA ROMÂNĂ

MANUAL PREPARATOR
DE
LIMBA ROMÂNĂ

4
D 78

GH. N. DRAGOMIRESCU

MANUAL PREPARATOR DE LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU CANDIDAȚII LA CONCURSUL DE ADMITERE
ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR

7. 51363

10

Editura didactică și pedagogică
București — 1969

Coperta: GROSU MIHAI

MANUAL
PREPARATOR
DE
LIMBA
ROMÂNĂ

Coli tipo 9,25

Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918”
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
Republica Socialistă România.
București.
Comanda 2277

CUPRINSUL

<i>Prefață</i>	7
Introducere	9
I. Recomandări generale.....	9
II. Volumul și nivelul cunoștințelor de limba română ce se cer candidatului	9
III. Abrevieri pe care le recomandăm.....	11

PARTEA ÎNTÂI

Clasificarea părților de vorbire ale limbii române (Tabelul recapitu- lativ nr. 1)	19
— Exercițiul 1 (Clasificarea cuvintelor).....	27
— Exercițiul 2 (Idem)	28
— Exercițiul 3 (Clasificarea substantivelor)	29
— Exercițiul 4 (Clasificarea adjectivelor).....	30
— Exercițiul 5 (Clasificarea verbelor).....	30
— Exercițiul 6 (Clasificarea locuțiunilor verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale)	31
— Exercițiul 7 (Idem)	32
Sintaxa părților de vorbire (Tabelul recapitulativ nr. 2)	35
Supliment la „Sintaxa părților de vorbire“ (verbele nepredicative)	51
1. Auxiliarele morfologice	51
2. Auxiliarele sintactice (verbele copulative).....	52
3. Auxiliarele modale.....	53
4. Auxiliarele „modului“ perifrastic ireal.....	54
— Exercițiul 8 (Sintaxa regentului).....	55

PARTEA A DOUA

Analiza gramaticală	58
— Baza analizei gramaticale	59
I. Indicii gramaticali ai propoziției.....	61

— Analiza propoziției (recomandări metodice).....	68
II. Indicii gramaticali ai frazei.....	77
— Schiță recapitulativă a clasificării propozițiilor după relația gramaticală dintre ele	89
— Cîteva exerciții care ilustrează diverse aspecte ale juxtapunerii, coordonării și subordonării	91

PARTEA A TREIA

Exerciții

I. Exerciții de analiză a propoziției	95
II. Analiza frazei.....	102
Supliment: <i>Minimum de reguli fundamentale de analiză gramaticală</i>	109
III. Exerciții de analiză a frazei	112

ANEXE

cu răspunsurile corecte:	127
— Analiza propoziției	129
— Analiza frazei.....	134
Model de temă de examen.....	144
Indice:	146
1. Materii	146
2. Locuțiuni și cuvinte	147

P R E F A Ț Ă

Experiența de ani de zile ne-a convins pe toți — candidați și examinatori — că nici un candidat nu se poate prezenta la concursul de admitere la Facultatea de filologie fără o pregătire serioasă la limba română. Această pregătire fiind hotărîtoare și mai ales cerînd candidatului un efort suplimentar înaintea prezentării la concurs, am găsit de cuviință s-o sprijinim cu un manual preparator pe care să-l aibă la îndemînă orice candidat, *precum și acele cadre didactice care-și vor propune să pregătească pe elevi — în școală — în vederea concursului de admitere în învățămîntul superior, la Facultatea de filologie, pentru specialitatea limba și literatura română sau orice altă specialitate pentru care se cere și o probă de gramatică a limbii române.*

Notăm însă că manualul de față nu poate face minuni pentru cei care au uitat cu totul ce au învățat, ori care n-au învățat nici-odată să recunoască: *o parte de vorbire, cazurile cuvintelor declinabile sau diateza, modul și celelalte aspecte flexionare ale unui verb* — așa cum ne-au dovedit unii candidați la concursul de admitere în Facultatea de filologie.

Unor astfel de candidați, manualul de față nu le poate fi de folos decît numai dacă vor învăța în prealabil *minimum* de gramatică elementară din manualele școlare.

AUTORUL

REVISTA

Exposition de l'art de la main-croquisée par l'homme
 L'homme est un être qui se crée par la main. La main
 est l'organe de la pensée. Elle est le lien entre l'homme
 et le monde. Elle est le moyen de l'expression. Elle est
 le moyen de la connaissance. Elle est le moyen de la
 création. Elle est le moyen de la vie. Elle est le moyen
 de la mort. Elle est le moyen de tout. Elle est le
 moyen de l'homme. Elle est le moyen de la vie. Elle
 est le moyen de la mort. Elle est le moyen de tout.

La main est l'organe de la pensée. Elle est le lien
 entre l'homme et le monde. Elle est le moyen de
 l'expression. Elle est le moyen de la connaissance.
 Elle est le moyen de la création. Elle est le moyen
 de la vie. Elle est le moyen de la mort. Elle est
 le moyen de tout. Elle est le moyen de l'homme.
 Elle est le moyen de la vie. Elle est le moyen de
 la mort. Elle est le moyen de tout.

INTRODUCERE

I. RECOMANDĂRI GENERALE

1. Examenul de limba română cere o pregătire care se realizează numai printr-o *recapitulare temeinică* a noțiunilor prevăzute de programa concursului și, totodată, un șir de *exerciții îndelungate și sistematice* de analiză gramaticală. Pentru cei ce se vor prezenta la concursul de admitere în învățământul superior, se recomandă ca pregătirea să înceapă cel puțin cu *un an înainte de concurs*, pentru a se putea asigura eșalonarea rațională a efortului de asimilare și exercițiu, cum prevede pedagogia. Gramatica, la fel ca și matematica, nu se poate învăța în asalt!

2. Prima etapă a pregătirii o considerăm pe aceea din școala generală, pe care o socotim indispensabilă. De aceea, în acest manual, se vor aminti în tabele recapitulative noțiunile teoretice pe care candidatul și le va rememora revăzînd atent manualele școlare pentru clasele a VI-a — a VIII-a.

ATENȚIE!

Nu începeți pregătirea cu acest manual înainte de a cunoaște declinarea, diatezele și conjugarea!

A doua etapă o constituie, firește, pregătirea specială în vederea concursului anume la care candidatul urmează să se prezinte. În manualul de față se vor da cîteva îndrumări și exerciții model care să ajute pe oricine în analizele gramaticale pe care le va face singur, adică chiar și fără profesor.

II. VOLUMUL ȘI NIVELUL CUNOȘTINTELOR DE LIMBA ROMÂNĂ CE SE CER CANDIDATULUI

3. Expunem aici ceea ce se găsește mai amănunțit și în *Programa* de limba română pentru concursul de admitere în învățământul superior, dar fără să se sublinieze importanța variată a noțiunilor prevăzute acolo.

Noi vom arăta pe scurt ce și cât se cere din *fonetica*, *vocabularul* și mai ales din *gramatica* limbii române:

1. Din **fonetică** și **vocabular** numai câteva noțiuni (arătate în programă).

2. Din **morfologie**:

- a) recunoașterea tuturor celor zece părți de vorbire și a speciilor lor;
- b) cunoașterea unor părți de vorbire *compuse și perifrastice (locuțiunile)*;
- c) recunoașterea tuturor aspectelor flexionare ale părților de vorbire flexibile.

3. Din **sintaxă**:

- a) recunoașterea părților principale de propoziție;
- b) cunoașterea unor părți secundare ale propoziției (indicate de programă);
- c) recunoașterea propozițiilor principale;
- d) cunoașterea unor propoziții secundare corespunzătoare părților de propoziție.

4. În analiza propoziției, dar mai ales a frazei, candidatul va trebui să facă față unor greutăți care reprezintă două fenomene firești ale oricărei vorbiri: *inversiunea* și *intercalarea*, de care ne vom ocupa și în acest manual.

5. Considerînd că la nivelul de pregătire preuniversitară cunoștințele de *fonetică* și *vocabular* nu pun probleme (de ordin științific sau metodic), manualul nostru de *limba română* se limitează numai la *gramatică*, adică la acele cunoștințe și deprinderi pe care le socotim indispensabile în analiza morfologică și sintactică a unui text, așa cum se cer unui candidat la concursul de admitere în învățămîntul superior.*

* Observații. Manualul expune noțiunile de morfologie și sintaxă, pe cît se poate, la nivelul de pregătire pe care trebuie să-l aibă candidații la concursul de admitere în învățămîntul superior. Uneori îndrumările și chiar exercițiile depășesc acel nivel, pentru că textele de analiză conțin fenomene gramaticale mai complexe. Pe unele le-am semnalat numai în note la subsol ca să nu rămînă nedeterminate într-o analiză gramaticală completă, mai ales că manualul se adresează, în același timp, și cadrelor didactice mai tinere, care îl vor folosi și care cunosc acele fenomene din facultate.

Vom nota totuși care sint, în general, fenomenele gramaticale care depășesc nivelul de pregătire mediu și se recomandă a se evita în orice text de examen:

- 1) Locuțiunile substantivale, adjectivale, pronominale, unele locuțiuni prepoziționale și conjunctivale discutabile (cf. Gram. Acad).
- 2) Îmbinările de cuvinte indivizibile, cu valoare adverbială, ca: *în acea vreme*, *în toate părțile*, *în orice chip*, *în anul X* etc. (cf. Gh. N. Dragomirescu, *Îmbinările de cuvinte indivizibile, analizabile și neanalizabile*, LL, vol. VIII, 1964).²
- 3) Părțile de propoziție complexe, ca în exemplele următoare: *Corb la corb nu-și scoate ochii*. Sau: *La*

III. ABREVIERI PE CARE LE RECOMANDĂM

În schema grafică a analizei părților de vorbire este bine să nu scriem în întregime cuvintele care exprimă valorile și funcțiile gramaticale, ci prescurtat. Iată cum arată schema analizei unui cuvânt dintr-o propoziție ca: *Porni Luceafărul* (Em.)

Porni $\left\{ \begin{array}{l} \text{pred. pers. intrans., conj. IV, reg.} \\ \text{act. indic. perf. s. 3 sg.} \\ \text{(vb.) } \rightarrow \text{P. vb.} \end{array} \right.$

Oricine înțelege cuvintele prescurtate de mai sus. Pentru a le deprinde mai ușor și a le folosi uniform toți candidații, dăm mai jos tabelul abrevierilor (prescurtărilor) pe care le recomandăm, în ordinea în care trebuie făcută o analiză morfologico-sintactică:

A. Părțile de vorbire

(indicații ale clasificării)

subst. = substantival (ă)

com. = comun

propr. = propriu

s. = simplu

c. = compus

art. = articol

encl. = enclitic

procl. = proclitic

hot. = hotărît

nehot. = nehotărît

adj. = adjectiv (adjectival)

var. = variabil

invar. = invariabil

calif. = calificativ

propr. z. sau *pr. zis* — propriu-zis

prov. inf. = provenit din infinitiv

prov. part. = provenit din participiu

prov. subst. = provenit din substantiv

2/1 term. = cu două sau cu o terminație

determ. = determinativ

pron. = pronume

pers. = personal

întăr. = întărire

pașa vine un arab / Cu chii stinși, cu graiul slab (Coșbuc) etc. (Vezi: Gh. N. D., ibidem).

4) Verbele și expresiile impersonale *a trebui* (mai ales), *a se cuveni*, *a se cădea*; *e bine*, *e sigur* etc. sau chiar personale *intercalate* într-o propoziție subordonată, ca în exemplele următoare: *Cumpără cartea pe care trebuie (vrei) s-o citești*. Sau: — *pe care este bine s-o citești*.

5) Verbul *a trebui* când nu exprimă necesitatea, ci probabilitatea, ca în exemplul: *Când suna știam că Ramses trebuia să fi murit*. (Em.)

6) Toate noțiunile de sintaxă a propoziției și frazei care nu sînt prevăzute în programa examenului, ca: elementul predicativ suplimentar, complementul circumstanțial opozițional, de relație, de excepție, cumulativ, atributul izolat, complementele circumstanțiale apozitionale etc., precum și propozițiile subordonate corespunzătoare: predicativa suplimentară, completiva circumstanțială opozițională etc. De asemenea: propoziția analizabilă și neanalizabilă, enunțiativă și interogativă, verbală și nominală.

<i>refl.</i> = reflexiv	<i>intrans.</i> = intransitiv
<i>pos.</i> = posesiv	<i>cop.</i> = copulativ
<i>dem.</i> = demonstrativ	<i>aux. mod.</i> = auxiliar modal
<i>rel.</i> = relativ	<i>conj. I, II, III, IV</i> = conjugarea I, a II-a, a III-a, a IV-a
<i>interog.</i> = interogativ	<i>adv.</i> = adverb (adverbial)
<i>num.</i> = numeral	<i>corel.</i> = corelativ
<i>card.</i> = cardinal	<i>loc. adv.</i> = locuțiune adverbială
<i>ord.</i> = ordinal	<i>prep.</i> = prepoziție
<i>col.</i> = colectiv	<i>loc. prep.</i> = locuțiune prep.
<i>mult.</i> = multiplicativ	<i>conj.</i> = conjuncție
<i>distrib.</i> = distributiv	<i>loc. conj.</i> = locuțiune conjuncțională
<i>vb.</i> = verb (verbal)	<i>coord.</i> = coordonatoare (coordonată)
<i>pred.</i> = predicativ	<i>subord.</i> = subordonatoare (subordonată)
<i>nepred.</i> = nepredicativ	<i>interj.</i> = interjecție
<i>tranz.</i> = tranzitiv	

B. Flexiunea nominală (pronominală)

<i>masc.</i> = masculin	<i>Voc.</i> = vocativ
<i>fem.</i> = feminin	<i>poz.</i> = gradul pozitiv
<i>n.</i> = neutru	<i>comp.</i> = gradul comparativ
<i>sg.</i> = singular	<i>comp. super.</i> = comparativ de superioritate
<i>pl.</i> = plural	<i>comp. infer.</i> = comparativ de inferioritate
<i>def. sg. (pl.)</i> = defectiv de singular (plural)	<i>superl.</i> = superlativ
<i>N.</i> = nominativ	<i>absol.</i> = absolut
<i>G. (prep.)</i> = genitiv (prepozițional)	<i>f. sc.</i> = forma scurtă (atonă sau neaccentuată)
<i>D.</i> = dativ	<i>f.l.</i> = forma lungă
<i>Ac.</i> = acuzativ	
<i>Ac. ob. dir.</i> = acuzativ obiect direct	
<i>Ac. prep.</i> = acuzativ prepozițional	

C. Flexiunea verbală

<i>act.</i> = activă	<i>opt.</i> = optativ
<i>refl.</i> = reflexivă	<i>imper.</i> = imperativ
<i>pas.</i> = pasivă	<i>inf.</i> = infinitiv
<i>indic.</i> = indicativ	<i>ger.</i> = gerunziu
<i>conj.</i> = conjunctiv	<i>part.</i> = participiu
<i>cond.</i> = condițional(ă)	<i>sup.</i> = supin

prezum. = prezumtiv
prez. = prezent
imperf. = imperfect
perf. s. = perfectul simplu
perf. c. = perfectul compus

m. m. c. perf. = mai mult ca perfectul
viit. = viitorul
ant. = anterior
1 sg. etc. = persoana I singular etc.
1 pl. etc. = persoana I plural etc.

D. Sintaxa propoziției

S = subiect
P = predicat
P. vb. = predicat verbal
P. n. = predicat nominal
n. P. = nume predicativ
vb. cop. = verb copulativ
A. = atribut
C. = complement

C. dir. = complement direct
C. indir. = complement indirect
C. ag. = complement de agent
C.c. = complement circumstanțial
C. c. de loc = complement circumstanțial de loc
Etc.

E. Sintaxa frazei

incid. = incidentă
indep. = independentă
princ. = principală
sec. = secundară
juxt. = juxtapusă
coord. = coordonată
subord. = subordonată
introd. = introduce
cop. = copulativă
disj. = disjunctivă

advers. = adversativă
concl. = concludivă
context. = contextuală
S-vă = subiectivă
A-vă = atributivă
C. directă = completivă directă
C. indirectă = completivă indirectă
*C. c. de loc** = completivă circumstanțială de loc
Etc.

Prescurtările de mai sus le repetăm și în ordine alfabetică, pentru a se putea consulta lista lor, la nevoie, ușurându-se înțelegerea unor exerciții model oferite de manual:

A. = atribut
absol. = absolut
Ac. ob. dir. = acuzativ obiect direct
Ac. prep. = acuzativ prepozițional
act. = diateza activă
adj. = adjectiv(al)
adv. = adverb(ial)

advers. = adversativ
ant. = anterior
art. = articol (articulat)
aux. mod. = auxiliar modal
aux. sint. = auxiliar sintactic
A-vă = atributivă

*

* Termenul *completivă circumstanțială* aparține autorului; în gramatica Academiei se folosește termenul *subordonate circumstanțiale*

C. = complement
c. = compus
calif. = calificativ
card. = cardinal
C. c. = complement circumstanțial (completivă circumstanțială)
C. dir. = complement direct
C. directă = completivă directă
C. indir. = complement indirect
C. indirectă = completivă indirectă
col. = colectiv
com. = comun
comp. = comparativ
concl. = concludiv
cond. = condițional
conj. = conjuncție, conjunctiv
consec. = consecutiv
coord. = coordonatoare, coordonată, coordonează
coord. context. = coordonată contextuală
cop. = copulativ(ă)
corel. = corelativ(ă)

*

D. = dativ
def. = defectiv
dem. = demonstrativ
determ. = determinativ
dimin. = diminutiv(al), (-ală)
disj. = disjunctivă
distrib. = distributivă

*

encl. = enclitic
ep. = epicen

*

f. = formă
fem. = feminin
f.l. = formă lungă (accentuată)
f. sc. = formă scurtă
fracț. = fracționar

*

G. = genitiv
genit. = genitival
ger. = gerunziu

*

hot. = hotărît

*

imper. = imperativ
imperf. = imperfect
impers. = impersonal
incid. = incident(ă)
ind. = indicativ
indep. = independentă
inf. = infinitiv
infer. = inferioritate
instrum. = instrumental
întâr. = pronume de întărire
interj. = interjecție
interog. = interogativ(ă)
intrans. = intransitiv
introd. = introduce
invar. = invariabil

*

juxt. = juxtapusă

*

loc. adj. = locuțiune adjectivală
loc. adv. = locuțiune adverbială
loc. conj. = locuțiune conjuncțională
loc. prep. = locuțiune prepozițională
loc. subst. = locuțiune substantivală
loc. vb. = locuțiune verbală

*

masc. = masculin
mat. = nume de materie
mob. = substantiv mobil
mod. = mod(al)
m. m. c. perf. = mai mult ca perfectul
mult. = multiplu, multiplicativ

*

N. = nominativ
nehot. = nehotărît
nepred. = nepredicativ
nereg. = neregulat
n.P. = nume predicativ

*

opt. = optativ
ord. = ordinal

*

P. = predicat
part. = participiu
pas. = pasiv(ă)
perf. c. = perfectul compus
perf. s. = perfectul simplu
pers. = personal (pronume, verb)
pl. = plural
P.n. = predicat nominal
pos. = posesiv
poz. = pozitiv
prop. z. sau *pr.-zis* = propriu-zis
pred. = predicativ
prep. = prepoziție (prepozițional)
prez. = prezent
prezum. = prezumtiv
princ. = propoziție principală
procl. = proclitic
pron. = pronume (pronominal)
prov. inf. = provenit din infinitiv
prov. part. = provenit din participiu

prov. subst. = provenit din substantiv
P-vă = predicativă
P. vb. = predicat verbal

*

refl. = reflexiv
reg. = regulat
rel. = relativ
rel. interog. = relativ-interogativ

*

S. = subiect
s. = simplu
sec. = secundară
semicop. = semicopulativ
sg. = singular
subord. = subordonatoare (subordonată)
subst. = substantiv(al)
sup. = supin
super. = superioritate
superl. = superlativ
S-vă = subiectivă

*

term. = terminație
tranz. = tranzitiv

*

var. = variabil
vb. = verb
viit. = viitor
voc. = vocativ

PARTEA ÎNȚI

I. Clasificarea părților de vorbire ale limbii române

II. Sintaxa părților de vorbire

Înainte de orice îndrumare și ca o introducere în analiza gramaticală, dăm două tabele recapitulative ale cunoștințelor elementare de morfologie și sintaxă a limbii române:

— *Clasificarea părților de vorbire ale limbii române* (Tabelul nr. 1)

— *Sintaxa părților de vorbire* (Tabelul nr. 2)

Aceste tabele sînt utile nu numai pentru cine vrea să studieze din nou — și mai sistematic — și să-și consolideze cunoștințele elementare de gramatică a limbii române, ci și pentru toți cei ce vor avea nevoie să verifice unele analize recomandate în manual.

(Tabelele sînt urmate de unele exerciții)

7.51363

CLASIFICAREA

PĂRȚILOR DE VORBIRE ALE LIMBII ROMÂNE

(Tabelul recapitulativ nr. 1)

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
I. Substantivul	1) comune	<i>copil, oraș, fluviu</i>	Vezi definițiile din manualele școlare!
	2) proprii	<i>Nicu, București, Dunărea</i>	
	3) colective	<i>pădure, oaste, mulțime</i>	
	4) n. de materie	<i>unt, făină, vin</i>	
	5) mobile	<i>copil/copilă, fiu/siică, porumbel/porumbiță</i>	
	6) epicene	<i>cocor, rimă, șoptirlă</i>	
	7) simple	<i>produs, valoare, voință, stare</i>	
	8) compuse	<i>Marea Neagră, Ștefan cel Mare, Anul nou, Republica Socialistă România, Baia-Mare, Făt-Frumos, câine-lup, zi-muncă, gura-leului, bun-gust, drum-de-fier; plusprodus, plusvaloare, bunăvoință, bunăstare, uniđelemn.</i>	
II. Adjectivul	1) calificative:		
	A) variabile		
	a) propriu-zis:	<i>bun, blând, frumos</i>	
	b) de proveniență:		Observă cum sînt formate adjectivele provenite din verbe sau substantive — prin anume sufixe!
	— verbală:	<i>fericit, supărat, necăjit, fermecător, trecător, silitor</i>	
	— substantivală:	<i>osos, fălos, umbros, jalnic, falnic, năvalnic</i>	
	c) cu 2 terminații:	<i>bun (ă), înalt (ă), blînd (ă)</i>	
	d) cu 1 terminație:	<i>mare, iute, fierbinte</i>	

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
	2) determinative (pronominale și numerale):	<i>Munții noștri aur poartă. Aceste plaiuri (plaiurile acestea) românești. Care om? Oricare om. Doi oameni. Primul navigator</i>	Recapitulează toate speciile adjectivelor pronominale. Învăță cât mai multe exemple!
	B) invariabile	a) <i>cumsecade, ferice, perspicace, eficace, bleu, gri, maro etc.</i> b) <i>asemenea, așa, gata, anume</i>	calificative propriu-zise adv. cu val. adjectivală
III. Articolul	1) hotărît (enclitic):	<i>copilul, muntele, copila, basmaua</i>	Substantivul și adjectivul se numesc „articulate” numai când au articolul enclitic: <i>prietenul meu; bunul meu prieten.</i> (Vezi manualul Academiei R.S.R. I, pag. 82, 85)
	2) nehotărît (proclitic):	<i>un copil (munte), o copilă (basma)</i>	
	3) genitival (posesiv):	<i>al, a } copilului (copiilor)</i> <i>ai, ale }</i>	
	4) adjectival (demonstrativ):	<i>copilul cel bun</i> <i>copila cea cuminie</i>	
IV. Pronumele	1) personal:	<i>eu, tu, el, ea; dînsul, dînsa, dumneata, dumneavoastră, dumnealor</i>	Comarate cu <i>el, ea</i> , pronumele <i>dînsul, dînsa</i> sînt folosite tot ca pronume de politețe (în graiul muntean)
	2) de politețe:		
	3) reflexiv:	<i>mă, te, se; ne, vă, se; mi (îmi), ți (îți), și (își); ne, vă, și (își)</i>	La persoana I și a II-a sg. și pl., pronumele reflexive sînt aceleași cu ale formelor accentuate și neaccentuate ale pronumelor personale.
	4) de întărire:	<i>— însumi, însuși, însuși, înșine, înșivă, înșiși</i>	Spre deosebire de pronumele personal (<i>eu, tu</i>)

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
		— <i>însămi, însăși, însăși însene, însevă, înseși (însele)</i>	și de politețe, pronumele de întărire se folosește astăzi numai adjectival (pe lângă pronumele personal sau un substantiv); <i>eu însumi, prietenul însuși</i> ; sau: <i>însuși prietenul meu</i> .
	5) posesiv:	<i>al meu — a mea, ai mei — ale mele; al nostru — a noastră, ai noștri — ale noastre, etc.</i>	Pronumele posesive, demonstrative, interogative (mai rar relative) și nehotărâte se întrebuintează și ca adjective determinative (pronominale). Vezi <i>Adjectivul</i> .
	6) demonstrativ:	<i>acesta—aceasta, acela—aceea, același — aceeași; aceiași — aceleași; celălalt — cealaltă</i>	
	7) a) interogativ:	<i>a) cine? care? ce? cât? câta? câți? câte?</i>	
	b) relativ:	<i>b) care, cine, ce (cel ce, ceea ce), cât (câtă, câți, câte)</i>	Pronume „relativ” înseamnă pronume care are în frază și valoare de <i>conjunție</i> : el introduce — ca orice conjuncție subordonatoare — propoziția subordonată, păstrându-și, bineînțeles, și funcția sintactică (de subiect, atribut, complement sau nume predicativ) în propoziția pe care o introduce (Vezi pag. 38 IV).
	8) nehotărât:	<i>unul—una; cineva, ceva; altul—alta; vreunul—vreuna</i>	
	9) negativ:	<i>nimeni, nimic; niciunul (niciuna)</i>	
V. Numeralul	1) num. cardinale:	<i>un (o), unul (una), doi (două), trei, douăzeci etc.</i>	Diferitele specii ale numeralului au în pro-

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
	a) <i>collective</i> :	<i>amîndoi, amîndouă, ambii— ambele, tustrei (cîteșitrei), tuspătru (cîteșipătru), tuseșase (cîteșășase)</i>	poziție valoare de: substantiv sau pronume, adjectiv și adverb — așa cum reiese din diversele funcții sintactice pe care le are în propoziție și frază. (Vezi tabelul nr. 2, p. 41, V.)
	b) <i>fracționare</i> :	<i>un sfert, o pătrime, două cincimi; jumătate (o doime)</i>	
	c) <i>multiplicative</i> :	<i>îndoit (ă), întreit (ă), dublu (ă), triplu (ă), înzecit (ă), însutit (ă)</i>	
	d) <i>distributive</i> :	<i>cîte unul (unu), cîte doi (două)</i>	
	e) <i>adverbiale</i> :	<i>o dată, de două ori, de trei ori, prima dată (oară), a doua oră</i>	
	2) <i>num. ordinale</i>	<i>întîi (ul), primul, al doilea, al treilea</i>	
VI. Verbul	1) <i>predicative</i> :	<i>a lucra, a trebui, a putea, a se cuveni, a se întîmpla, a se părea, a se putea</i>	
	2) <i>nepredicative</i> :		
	a) <i>aux.morfologic</i> :	<i>a avea, a fi, a voi</i>	
	b) <i>copulative</i> :	<i>a fi, a deveni, a părea, a ajunge, a rămîne, a însemna, a se naște, a se face, a ieși ș.a.</i>	
	3) <i>personale</i> :	<i>a lucra, a merge, a găsi</i>	
	4) <i>impersonale</i> :	<i>a ploua, a tuna, a fulgera, a trebui, a se cuveni, a se cădea, a se părea, a se întîmpla, a se putea</i>	Toate verbele impersonale sînt: a) <i>predicative</i> și b) <i>intransitive</i>
	5) <i>tranzitive</i> :	<i>a lucra, a bea, a șterge, a simți</i>	

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
	6) intransitive:	<i>a ședeă, a merge, a veni, a fugi</i>	
	7) neregulate:	<i>a fi, a avea, a vrea, a bea, a da, a lua, a la, a mânca, a usca, a sta</i> (10 verbe)	
	8) de conjugarea: I a II-a a III-a a IV-a	<i>a lucra, a răbda, a căuta a ședeă, a plăcea, a bea a trece, a merge, a culege a topi, a găsi, a se ivi, a coborî, a urî, a țîrî</i>	
VI. bis Expresiile verbale impersonale		<i>e bine, e rău, e necesar, e ușor, e frumos, e mare lucru, e o rușine, e adevărat, e minunat; -[mi]-e ușor, [mi]-e greu</i>	Expresia verbală impersonală este, ca și verbele impersonale, intransitivă și cere întrebarea <i>ce?</i> , la care răspundem cu o propoziție subiectivă introdusă prin <i>să</i> , mai rar <i>că</i> , <i>dacă</i> , ori <i>cînd</i> : <i>Nu-i rău, măi Stefane</i> , <i>să știe și băiețu-tău carte</i> (Cr.); mai rar răspundem cu un subiect exprimat prin infinitiv sau <i>supin</i> : <i>E ușor a scrie versuri</i> / <i>Cînd nu ai nimic a spune</i> (Em.) <i>E ușor de zis, e greu de făcut.</i>
VI. ter. Locuțiunile verbale		<i>a băga de seamă, a da de veste</i> (știre), <i>a da ortul popii, a da fuga, a o lua la fugă</i> (sănătoasă), <i>a da bir cu fugiții, a da seama, a-și aduce aminte, a-și da seama, a se da de-a rostogolul</i> ș.a.	
VII. Adverbul	1) de loc:	<i>aici, acolo, încolo, dincoace, dincolo, îndăuntru, afară,</i>	

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
	2) de timp:	<i>alături, sus, jos, de-aici, de-acolo, în afară</i> <i>acum, atunci, azi, ieri, altă dată, mâine, poimîine, răs-poimîine, odată, odinioară, adesea, deseori, uneori, totdeauna, întotdeauna</i>	
	3) de mod:	<i>așa, bine, rău, aievea, alene, agale, așijderea, asemenea, astfel; firește*, desigur*, da**</i> <i>nu, nici, chiar, cam, abia, numai doar, încă, tocmai, întocmai ș.a.</i>	Se analizează împreună cu partea de propoziție sau cu propoziția secundară pe care o însoțește.
	4) relative:		Adverbele „relative” sînt adverbe care au, în frază, și valoare de conjuncție, păstrîndu-si, ca adverbe, funcția de complement circumstanțial în propoziția pe care o introduc.
	a) simple:	<i>unde, cînd, cum, cît,</i>	
	b) compuse***:	<i>acolo unde, atunci cînd, așa cum, alît cît</i>	
VII. bis Locuțiunile adverbiale	1) de loc:	<i>în față, în spate, în dos, în fund, peste drum, peste tot, în stînga, în dreapta, ici-colo, la mijloc</i>	
	2) de timp:	<i>de vreme, la vreme, la timp, din vreme în vreme, din cînd în cînd, an de an, zi de zi</i>	

* Adverbe predicative (care pot fi regente ale unei propoziții subiective).

** Adverb propoziție (care poate exprima o propoziție).

*** Considerate de Gramatica Academiei locuțiuni conjuncționale. Vezi vol. I, p. 386.

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
	3) de mod:	<i>așa și-așa, de voie, de nevoie, vrînd nevrînd, cot la cot, umăr la umăr, față-n față, de-a curmezișul, de-a latul, de-a lungul, de-andoaselea</i>	
VIII. Prepoziția	1) simplă:	a) <i>a, cu, de, din, după, fără, în, între, întru, la, lângă, pe, pentru, peste, pînă*, prin, spre, sub</i>	a) Prepoziții care cer cazul acuzativ
		b) <i>asupra, contra</i>	b) Prepoziții care cer genitivul: <i>asupra dușmanului</i> sau dativul: <i>asupră-mi</i>
	2) compusă:	a) <i>de către, de din, de după, de la, de pe, de pe la, de lângă, de pe lângă, de peste, de prin, despre, dintre, dintru, fără de, înspre, de după, pe la, pe lângă, pe sub, pînă către, pînă la, pînă în, pînă lângă, pînă peste, pînă spre, printre</i>	a) prepoziții care cer acuzativul
		b) <i>deasupra**, pe deasupra**</i>	b) Prepoziții care cer genitivul sau dativul***
VIII. bis Locuțiunile prepoziționale	1) formate cu ajutorul prepoz. <i>de, mai rar, cu, la:</i>	a) din adverbe simple sau precedate de o prepoziție: <i>(în) afară de, alături de (cu), aproape de, înainte de (cu), în sus de, în jos de</i>	Locuțiuni prepoziționale care cer acuzativul

* Este și conj. Ex. *Repetă mereu pînă înveți.*

** Este și adv.

*** Cu valoare de prepoziție se folosesc și adjectivele conform, potrivit, datorită și substantivele grație și mulțumită care cer tot dativul.

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
		b) din locuțiuni adverbiale: <i>peste drum de, cot la cot cu, la mijloc de, la sfârșit de, la început de ș.a.</i>	
	2) Formate cu ajutorul articolului enclitic:	a) din adverbe: <i>în afara, înaintea, înăuntrul, în susul, în josul;</i> b) din locuțiuni adverbiale: <i>în jurul, în timpul, în vremea, la mijlocul, la (în) spatele, în fața, în dosul, în fundul, în (la) dreapta, în (la) stînga.</i>	Locuțiuni prepoziționale care cer genitivul (sau dativul pronumelui personal — dativul posesiv): <i>înainte-mi</i>
IX. Conjunctia	1) simplă:	conjunctii propriu-zise: <i>că, dacă, de, deși, pînă* să, și, dar, însă, ci, sau, deci, căci</i>	
	2) compusă:	<i>ca să, dar (ci) și**, încăl să, de să</i>	
IX. bis Locuțiunile conjunctio- nale	1) formate dintr-o conjuncție simplă precedată de un adverb sau o loc. adv.:	<i>măcar că (să), numai că, chiar că, chiar dacă, măcar de, în afară de; în loc să, de ciudă că</i>	
	2) formate din conjuncția <i>că</i> ori <i>ca să</i> precedată de o prep. simplă ori compusă:	<i>pentru că, pentru ca să, pînă să, pe lângă că, fără (ca) să</i>	
	3) formate din pronumele relativ <i>ce</i> , <i>ce</i> și anume:	a) prep. + <i>ce: după ce, pînă ce</i>	

* Este și prepoziție. Ex. *Lucrează pînă mîine.*

** Face parte din conjuncția copulativă corelativă: *nu numai... „dar (ci) și...”*

Părțile de vorbire	Felurile lor	Exemple	Observații
		b) adverb + <i>ce</i> : <i>imediat ce</i> , <i>îndată ce</i> , <i>de îndată ce</i> , <i>o dată ce</i> , <i>pe dată ce</i> , <i>numai ce</i> c) loc. adv. + <i>ce</i> : <i>de vreme ce</i> , <i>din moment ce</i> , <i>în timp ce</i> , <i>în vreme ce</i> , <i>pe măsură ce</i>	
	4) formate dintr-un adverb relativ:	<i>de unde</i> , <i>pînă unde</i> , <i>de cînd</i> , <i>pe cînd</i> , <i>pînă cînd</i> , <i>de cum</i> , <i>după cum</i> , <i>ca și cînd</i> , <i>ca și cum</i> , <i>pe cît</i> , <i>atunci cînd</i> etc.	
	5) alte locuțiuni conjuncționale:	<i>cu toate că</i> , <i>din pricină că</i> , <i>din cauză că</i> , <i>ca și cînd</i> , <i>ca și cum</i> , <i>în caz că</i> , <i>în caz cînd</i> , <i>în vreme cît</i> , <i>și cu</i>	
X. Interjecția	1) interjecții care redau stări sufletești și senzații:.... 2) interjecții care redau manifestarea voinței sau a dorinței 3) onomatopeice:	<i>ah!</i> , <i>vai!</i> , <i>aoleo!</i> , <i>of!</i> , <i>uf!</i> <i>ărs!</i> <i>bre!</i> , <i>a!</i> , <i>bravo!</i> , <i>ira!</i> <i>hai!</i> , <i>haide!</i> , <i>ho!</i> , <i>nani!</i> , <i>hăis!</i> , <i>cea!</i> , <i>brr!</i> , <i>ciuș!</i> , <i>ia!</i> , <i>ian!</i> , <i>mă!</i> , <i>pst!</i> , <i>na!</i> <i>gogîl!</i> , <i>hapciu!</i> , <i>hor-hor!</i> <i>miau!</i> , <i>behehe!</i> , <i>mac-mac!</i> , <i>cioc-cioc!</i> , <i>buf!</i> , <i>bîldîbîc!</i>	Vezi definiția lor!

EXERCITIUL 1

Clasificați următoarele cuvinte ca părți de vorbire, conform tabelului recapitulativ precedent, la care trimitem prin indicațiile din subsol (ca mijloc de verificare):

dacă¹, peste drum de², verde³, alene⁴, deși⁵, iarba-fiarelor⁶, fierbinte⁷, a-și aduce aminte⁸, cineva⁹, pe lîngă că¹⁰, rînd pe rînd¹¹, Mihai Viteazul¹², blajin¹³,

armă¹⁴, curajos¹⁵, al nostru (popor)¹⁶, despre¹⁷, peste drum¹⁸, măcar că¹⁹, oricare²⁰, ce²¹, vrei²², mare²³, Cătălin²⁴, unde²⁵, în timp ce²⁶, același²⁷, același (lucru)²⁸, a se părea²⁹, este (silitor)³⁰, așa³¹, de vreme ce³², (gîndul) meu³³, de cum³⁴, față-n față³⁵, fără ca să³⁶, a părea³⁷, a se cuveni³⁸, firește³⁹, înșutit⁴⁰, chiar⁴¹, doi cite doi⁴², al doilea⁴³, (voi) însevă⁴⁴, își (închipuie)⁴⁵.

Model de analiză:

Mihai Viteazul — subst. propriu, compus

asa — adv. de mod.

a se cuveni — vb. impersonal

1 vezi IX, 1 a	24 vezi I, 2, 7
2 „ VIII bis, b	25 „ VII, 4 a
3 „ II, 1 a	26 „ IX bis, 3
4 „ VII, 3	27 „ IV, 6
5 „ IX, 1 a	28 „ II, 2
6 „ I, 8	29 „ II, 2
7 „ II, 1 d	30 „ IX bis, 4
8 „ VI, ter.	31 „ VII bis, 5
9 „ IV, 8	32 „ IX bis, 2
10 „ IX bis, 2	33 „ VI, 2 b
11 „ VIII bis, 3	34 „ VI 1, 4
12 „ I, 2, 8	35 „ VI, 2 b
13 „ II, 1 a	36 „ VII, 3
14 „ I, 4	37 „ IX bis, 3
15 „ II, b	38 „ VI, 1, 3
16 „ II, 2	39 „ VII, 3
17 „ VIII, 1 a	40 „ V, 1 c
18 „ VII bis, 1	41 „ VII, 3
19 „ IV bis, 1	42 „ V, 1 d
20 „ IV, 8	43 „ V, 2
21 „ IV, 7 a	44 „ IV, 4
22 „ VI, 1, 3, 5, 8, II	45 „ IV, 3
23 „ X, 2	

EXERCIȚIUL 2

Analizați cuvintele de mai jos, după același model (ca la exercițiul 1):

a) în afară, în afara, înlăuntru, înlăuntru, fulgeră, a fi, a usca, ale (vieții valuri), (omu)l, fluture, mîndru, Maria, fiecare, fiecare (om), ziua, unor (oameni), un (om), cel (alb), aramă, rață, gîscă, vierme, apă, a semăna (grîu),

a semăna (a ceva), a trage cu coada ochiului, alături, alături de, șarpele, turmă, sîciitor, scirbos, a ajunge (cineva, ceva, cumva), însă, parcă de vreme, „e o rușine (pe hoți să ajutăm)“, în loc să, bunăcuviință, pleosc!, amărit, „ai noștri (tineri)“, rău, a nu avea teamă, bîlbîbic! în afară că, în jos, în josul, a minca, a lua.

b) căci, alături de, iute, aieve, fiindcă, floarea-soarelui, limpede, a da veste, ceva, în loc să, cînd și cînd, Vlad Țepeș, hain, mină, ticălos, al său (cuvînt), dintre, în spate, chiar dacă, oarecare, ceva, șezi, cuminte, Cătălina, cînd, din moment ce, fiecare, fiecare (lucru), a se întîmpla, stă (mirat), astfel, de ciudă că, (părerea) mea, cum că, rînd pe rînd, numai să, a deveni, a se cădea, desigur, îndoit, cam, cîte trei, prima, ei înșiși, îți (amintești).

EXERCIȚIUL 3

— Clasificarea substantivelor —

Să se clasifice — după modelul de mai jos — următoarele substantive (ținîndu-se seama de un indiciu (ușurător): exemplele sînt date — aproape toate — perechi-perechi, după cum ele se pot clasifica unul în opoziție cu celălalt — conform tabelului recapitulativ nr. 1, pag. 19)

metru — kilometru, șarpe — șopîrlă, clopot — argint, crîng — copac, localitate — Bușteni, lege — fără-de-lege, cioară — dropie, pîine — sare, Radna — Cîmpulung, oraș — Brașov, fier — drum-de-fier, lup — potîrniche, ofițer — armată, vulpe — rimă, elefant — urs, Somalia — Republica Socialistă România, monedă — aur, lemn — untdelemn, sare — clorură de sodiu, traista ciobanului, șarpele cu clopoței — botgros, P.C.R. — Sindicat, lună — Crai-nou, Nigeria — Baia Mare, tufă — tufiș, șarpele boa, coada șoricelului, ciine-lup, argint-viu — mercur, dublu-decalitru — litru, apă-de-plumb, sulfat de zinc, vulpea argintie, sare amară, voință — bunăvoință, urs alb, codobatură.

Model de analiză

Simple						Compușe					
comune	proprii	colective	nume de materie	mobile	epicene	comune	proprii	colective	nume de materie	mobile	epicene
voință	Brașov	partid	sare	cioară	dropie	bună-voință	Cîmpulung	PCR	clorură de sodiu	șarpele cu clopoței*	botgros

* De fapt, șarpele-cu-clopoței este un nume generic și ca atare tot *epicen*. Vom trece totuși în această rubrică toate numele compuse în care intră un substantiv mobil.

EXERCIȚIUL 4

— Clasificarea adjectivelor (calificative) —

Să se clasifice următoarele adjective — conform tabelului recapitulativ nr. 1, pag. 19 — după modelul dat mai jos. (Adjectivele se dau perechi-perechi opoziționale pentru ușurarea clasificării.)

blind — feroce, amăgitor — lemnos, îndoielnic — fericit, furios — jalnic, albastru — strălucitor, mare — mic, blajin — deșănțat, roșu — răzbunător, silitor — silnic, limpede — indispus, ales — kaki, vrednic — mare, rău — hotărît, fricos — lin, mîndru — falnic, senin — iute, bun¹ — binevoitor, folositor — spornic, curios — sfătos, ticălos — dornic, asemenea, gata, cumsecade.

C a l i f i c a t i v e						
Invariabile	V a r i a b i l e					
	Calific. propriu-zise	Provenite din			cu 2 terminații	cu 1 terminație
		participiu	infinitiv	substantiv		
ferice așa asemenea	blînd	fericit	strălucitor	îndoielnic	bun	mare

EXERCIȚIUL 5

— Clasificarea verbelor —

Să se clasifice verbele de mai jos, conform tabelului recapitulativ nr. 1, pag. 22. După modelul care se dă (observîndu-se că verbele de exercițiu urmează în perechi-perechi — opoziționale: personal-impersonal, tranzitiv-intranzitiv etc.).*

a fi (unde va) — a fi (cum va), a construi — a zîmbi, a vedea — a trebui, a ajunge (cum va sau ceva) — a ajunge (unde va), a intra — a căuta, a cădea — a se cădea,

* Înainte de a se rezolva acest exercițiu, este util a se citi cu atenție „Verbele nepredicative” (pag. 51 — 55), recum și „Complementul direct” (pag. 63), unde se arată ce este un verb tranzitiv.

a părea—a se părea, a rămîne (cumva, ceva)—a rămîne (unde), a dojeni—
a exista, a lăuda—a lua, a uda — a usca, a se naște (unde, cîndva) — a
se naște (cumva, ceva), a ploua—a coborî, a apărea—a părea, a deveni—
a veni, a sta—a construi, a însemna (cu ceva un obiect)—a însemna (ceva),
a fugi — a la, a urmări — a se întîmpla, a duce — a se întîmpla, a putea —
a se putea, a avea — a merge.

Model de analiză

predicativ	nepredicativ	personal	impersonal	tranzitiv	intransitiv	neregulat
<i>a se părea</i>	<i>a părea</i>	<i>a vedea</i>	<i>a trebui</i>	<i>a construi</i>	<i>a zîmbi</i>	<i>a avea</i>

EXERCITIUL 6

— Locuțiunile verbale (1), adverbiale (2), prepoziționale (3) și conjuncționale (4) —

Să se clasifice următoarele locuțiuni, după felul lor, transcriindu-se pe caiet pe patru coloane; verificarea se poate face, pentru primele 22 locuțiuni, după cifra de ordine care însoțește fiecare locuțiune, apoi celelalte se vor clasifica observîndu-se stricta lor analogie cu cele 22*. Folosiți fiecare locuțiune în propoziție și frază:

cîtă vreme⁴, din³ce în ce², în dosul³, stînd pe gînduri¹, chiar dacă⁴, înăun-
trul³, dînd cu ochii (de cineva)¹, din timp în timp², în³dreptul³, la timp²,
cu toate că⁴, în sfîrșit², pînă la cale¹, de-a curmezișul^{2,3}, în³dreapta^{2,3} și
dă coatele¹, alături de³, în față², a da cărțile pe față¹, peste drum², în loc³să⁴,
peste drum de³, înainte de, față-n față, din cauza, a băga de seamă, față
de, cot la cot, pe neașteptate, din cauză că, în lung, cot la cot cu, și cu⁴,
privitor la, ca și cum, în lat, de-a lungul, în lungul, de-a latul, după ce, pînă
cînd, pe negîndite, după cum, în spate, în spatele, de fapt, pe loc, numai că,
în locul.

* Se recomandă a se revedea, măcar în tabelul recapitulativ nr. 1, indicațiile noastre privitoare la for-
marea locuțiunilor adverbiale, prepoziționale și conjuncționale.

Model

Locuțiuni verbale	Locuțiuni adverbiale	Locuțiuni prepoziționale	Locuțiuni conjuncționale
<i>stînd pe gînduri</i>	<i>din ce în ce</i>	<i>în dosul</i>	<i>cîtă vreme</i>

EXERCIȚIUL 7

— Analiza locuțiunilor verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale —

Să se extragă pe caiet locuțiunile din propozițiile de mai jos, înșirîndu-se pe patru coloane (cîte feluri sînt);recurgeți, pentru verificare, la indicele alfabetic de la sfîrșitul manualului.

ATENȚIE:

O locuțiune în general se cunoaște prin aceea că ea-i alcătuită din două sau mai multe cuvinte între care nu putem găsi o legătură gramaticală, cu ajutorul unei întrebări, care să se potrivească cu ceea ce a vrut să spună autorul propoziției, iar deseori nu există nici o legătură gramaticală obișnuită. Așa de exemplu:

1) În *a se da jos* nu avem un verb (*a se da*) + un complement circ. de loc (*jos*), deci două unități, ci o singură unitate gramaticală cu valoare de verb, căci înțelesul ei este *unul singur: „a coborî”*.

2) În *din vreme în vreme* nu putem aplica nici o analiză, grupul de cuvinte are un singur sens: „Cîteodată”.

3) În *(stă) în fața (școlii)* nu avem prepoziția *în* ca legătură între verbul *stă* și substantivul *fața*, ca să întrebăm și să răspundem: *unde stă? stă în fața* (nu e vorba de nici o *față*, adică „fațadă”, nici de „figură” ori „obraz”), ci prepoziția *în* împreună cu substantivul *fața* fac legătura între verbul *stă* și substantivul *școlii*, care exprimă adevăratul complement circumstanțial de loc.

4) De asemenea, în *cu toate că* avem o îmbinare de cuvinte pe care nu le putem despărți în analiză, ci le luăm la un loc, cu înțelesul lui *deși*.

Etapă întâi

În această parte a exercițiului subliniem locuțiunile, lăsând celui ce le analizează numai sarcina de a le clasifica:

1) Pircălabul a privit cu trufie *în jur*, pufnindu-și pe nas mînia (Sad.). 2) Cînd văzură *se luară cu mîinile de păr* (Isp.). 3) Lupul se întoarce unde a mîncat oaia, *așa că* acuma trebuie numai un vîntor vrednic (Sad.). 4) Norii se spărseseră biruiți, nu numai vîntul bocea, rostogolindu-se prin înalțuri, *dedesuptul* stelelor verzui (Titus Popovici). 5) Ieșeam repede afară, *după ce* mă îmbrăcam (Sad.). 6) Dară trebuie să știi că cu amar are să-i vină și lui, *la urma urmelor*, pentru faptele sale (Isp.). 7) *După ce* acești tîlhari *puseră la cale* rușinoasa lor speculație, se despărțiră (Filimon). 8) Și *cu toate că* nici eu nu-s tînăr, dar *înaintea* lui *mă dau bătut* și mă-nchin cu sănătate (Sad.). 9) ...se părea că Vilsan fusese înfundat chiar de baronul Popp, *în urma* unui șantaj (Titus Popovici). 10) *Din pămînt din iarbă verde* să te duci să-mi aduci herghelia (Isp.). 11) Iaca, jupîn Avrum, noi nu ne temem, *chiar dacă-i* vremea rea (Sad.). 12) Cu informații ca ale dumitale *dăm de mal* gazeta (Car.). 13) Acolo s-a odihnit Nicoară *ani și ani* după războaiele ce-a purtat (Sad.).

Etapă a doua

În această parte se semnalează locuțiunea numai cu un asterisc, sarcina analizei rămînînd identificarea întregii îmbinări de cuvinte care alcătuiesc locuțiunea, precum și a felului acesteia:

1) Prefectul nu-și mai vedea capul* de trebi (Car.). 2) Ajungînd la poalele muntelui, le ieșiră înainte* tîlharii, și, nici una nici alta*, începură a da vîrtos (Isp.). 3) ...avem nevoie de tot ce are bun acest popor, de toată inteligența, de toate forțele care vor să vie alături de* noi, cîstit (Titus Popovici). 4) Vorbea prea tare, însă ca și cum* ar fi fost singur (Sad.). 5) Știi ce, venerabile neică Zaharie, ia să dăm noi mai bine cărțile pe față* (Car.). 6) Aproape de* mine se opri și mă privi uimită, parcă vedea o sălbăticiune rară (Sad.). 7) La însoțirea lor, stăpînele casei îi deteră voie* să meargă prin toate locurile de primprejur*, pe unde va voi (Isp.). 8) Și nu înțelegeam ce putea să aibă, pe cîtă vreme* „boierul lui“ nici nu sta la moșie (Sad.). 9) Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește. An cu an* împărăția tot mai largă se sporește (Em). 10) Eu nu intru la o idee* cu una cu două* (Car.). 11) Cu voi merg, măi, pînă unde* se bat munții în capete (Sad.). 12) Noi aici, de cînd* țin minte*, încă de pe vremea Ancutei de demult, am luat obiceiul* să întemeiem sfaturi (Sad.). 13) Ancuța și-a strîns buzele și s-a prefăcut că se uită cu luare aminte* în lungul* șleahului. (Sad.).

Etapa a treia

Dăm mai jos locuțiunile fără nici un indiciu — urmînd ca analiza lor să se sprijine numai pe experiența din etapele anterioare și bineînțeles pe autocontrol cu ajutorul indicelui alfabetic de la sfîrșitul manualului:

1) Tătuca — zice — îi la făcut fin nu departe de aici, pe coastă (Sad.). 2) După ce a fugit Cațavencu, dascălimea s-a apucat la ceartă, s-au bătut (Car.). 3) Acum nevasta grămăticului și cu cămărășita aflaseră nu știu de unde că drăcușorul boierului... (Sad.). 4) Sluțenia de neom se topea de dragostea fetei... și umbla cu șoșele și momele să înduplece pe fată a-l lua de bărbat (Isp.). 5) Parcă s-a rupt ceva înlăuntrul ei (Titus Popovici). 6) ...mi-a mîncat starea și m-a lăsat în sapă de lemn (Filimon). 7) Fata, cînd văzu pe acea iazmă, se cutremură de scîrbă și nu voia să rămînă la dînsul o dată cu capul (Isp.). 8) Peste Moldova, dincolo de dealul Bolîndarilor, cerul se mișcă și se apleacă rotindu-se împotriva pămîntului (Sad.). 9)... și încărcînd tot din casă, a luat drumul spre Sfîntul Nicolae din Țigănie (Filimon). 10) Și pînă una alta, ea își aduse aminte de vitejiile tatălui său din tinerețe și de calul său (Isp.). 11) Și-au ținut treburile aceste rele pînă ce tare s-a sbîrlit și s-a mîniat Domnia (Sad.). 12) Avea impresia că se află în fața unei personalități covârșitoare (...) (Titus Popovici).

Notă

În exercițiile 1 — 7 am stăruit numai asupra clasificării *substantivelor, adjectivelor (calificative), verbelor și locuțiunilor (verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale)*; pronumele și numeralele (ca și articolul și interjecția) nu pun probleme prea grele, avînd o clasificare mai simplă — așa cum vom vedea în exercițiile de analiză care urmează, după tabelul recapitulativ al sintaxei părților de vorbire.

SINTAXA PĂRȚILOR DE VORBIRE

(Tabelul recapitulativ nr. 2)

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
I. Articolul	Are genul, numărul și cazul substantivului sau adjectivului determinat	N-are funcție în propoziție. Este un „instrument gramatical“, care ajută substantivului (și oricărui cuvânt substantivat) să se decline.	
II. Substantivul	1. Nominativ	1. Subiect a) simplu: b) multiplu: c) subînțeles: d) inclus în desinența verbului:	Ceahlăul <i>e</i> statuia ta. (Arghezi) Tufani, paltini, ghindari se îngroziră foarte. (Gr. Alex.) Bălcescu se bucură/cînd văzu (același subiect, subînțeles). (Camil Petrescu) Ionel! Ionel! Ionel! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! (Car.)
		2. Nume predicativ	
		a) simplu:	Aiasta-i un ciocoi, proprietar la Stolnici (Sad.) Eu știu că tu ești Făt-Frumos (Em.)
		b) multiplu:	Margareta era sprintenă, șagălnică și neastimpărată. (Vlahuță)
		3. Atribut apozitional	Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț cu spată (Em.)

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
	2. Genitiv	1. Atribut:	<i>Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate (Gr. Alex.)</i> <i>Nemărginirea firii (...)</i> <i>pătrundea adânc în sufletul învățătorului (Rebr.)</i>
			<i>Chiar cele mai ușoare din piesele lui Molière reau grele pentru unii actori (Negruzzi)</i>
		2. Complement indirect:	<i>Să luptăm împotriva războiului.</i> <i>Destul ai viclenit asupra tatălui meu (Em.)</i>
		3. Complement circumstanțial:	<i>De Sfânta Înălțare, hram al cîtitaniei Neamțu, se strînsese în preajma zidurilor și în ogrăzile călugărilor, mare număr de norod (M. Sadoveanu)</i>
		4. Nume predicativ (mai rar):	<i>Istoria umană în veci se desfășoară/Povestea-i a cioacanului ce cade pe ilău (Em.)</i>
	3. Dativ	1. Complement indirect:	<i>Închinat-oi codrilor, ulmilor și fagilor/brazilor, palatinilor...(Pop.)</i>
		2. Complement circumstanțial:	<i>Așterne-te drumului</i>
	4. Acuzativ	1. Complement direct:	<i>Domnule Vucea, pe dumealui l-a dat îndărăt domnul Petran (Del.)</i> <i>Iar plopi în umedul amurg/</i> <i>Doinesc eterna jale (Coșbuc)</i>

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
		2. Complement indirect:	...căfeluș cuminte, care se lasă tras de barbă și mustețile zbîrlite și țepoase din jurul botului. (Sad.)
		3. Complement de agent:	Domnul Vucea, însoțit de generali armași, întreba pe fiecare în parte o sumedenie de lucruri. (Del.)
		4. Complement circumstanțial:	Au zuruț în gang numai pîntenii mării sale (Sad.)
		5. Atribut substantival prepozițional:	Boabe mari de ploaie limpede atîrnau pe firele de iarbă... (Hogaș)
		6. Nume predicativ:	A fost crudă-nvinuirea, A fost crudă și nedreaptă, fără reazem, fără fond (Em.)
	5. Vocativ	Nu are rol sintactic.	Ce te legeni, codrule ? (Em.)
III. Adjectivul —calificativ —numeral —pronominal (determinativ)	Are genul, numărul și cazul substantivului sau pronumelui pe care-l determină.	1. Atribut:	E o seară frumoasă, liniștită. (Vlah.) Trei turme de miei/ Cu trei ciobănei. (Pop.) Ai noștri tineri... (Em.) Pe aceeași ulicioară... (Em.) Orice nație dar, precum orice individ, are o misie a împlini în omenire. (Bălcescu)
		2. Nume predicativ:	Dar Făt-Frumos era voinic și știa drumul înapoi. (Em.)

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
		3. Complement circumstanțial de mod:	<i>Și gonind biruitoare* tot veneau a țării steaguri/ Risipite se-mprăstie a dușmanilor șiraguri. (Em.) Întinsă leneșă pe canapea/ Domnița suferă în cartea mea. (Arghezi)</i>
IV. Pronumele	1. Nominativ	1. Subiect**:	<i>Am răspuns: Pădure dragă, Ea nu vine, nu mai vine! (Em.) Ai mei pierduți sînt, pașă, toți; O, mîntuie-i de vrei, că poți! (Coșb.) Măi! măi! măi! Aceștia-s curat sărăcie... pe capul meu. (Cr.) Cine-i tîndăr și voinic Iese noaptea pe colnic. (Pop.) Fiecare pe ale lui știe (Pop.)</i>
		2. Nume predicativ:	<i>Apărătorii păcii sîntem noi, toți. Ah! pot să mor de-acum, am zis, A noastră e izbînda! (Alecs.) Florile preferate sînt acestea. Vreau să știu cine și ce ești dumneata. El nu e fitecine, e cineva.</i>
		3. Atribut apozitional:	<i>Mi-a adus o carte, alta decît cea împrumutată. Unul care mă cunoaște,</i>

* Acest fel de circumstanțial de mod, exprimat printr-un adjectiv acordat cu subiectul (sau cu complementul) se numește mai exact *atribut predicativ* sau *element predicativ suplimentar* (Gram. Acad.).

** Dăm numai cîte un singur exemplu de subiect sau nume predicativ pentru fiecare fel de pronume; atragem însă atenția că și cînd este exprimat prin *pronume*, subiectul poate fi: simplu, multiplu, subînțeles.

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
			același, căruia fiindu-i dator i-am cedat de bunăvoie venitul meu(...) m-a purtat pînă ieri cu vorba. (Car.)
	2. Genitiv	1. Atribut:	De dorul lui și inima/ Și sufletu-i se împle. (Em.) De teama alor mei, eu n-am zis nimic. E cartea aceuia (elevului) din prima bancă. Elevul ale cărui cărți sînt curate este un elev disciplinat. Moartea unora este viața altora. (Pop.)
		2. Complement indirect:	Să luptăm împotriva acelor care propagă războiul.
		3. Complement circ:	Flăcăul... ar fi dorit numai să aibă în preajma lui un suflet viu. (Sad.)
	3. Dativ	1. Complement indirect:	Cu două se-voiește/Iar unul mi-l plătește:/Cu altul să-mi rămîie / Datoare pe-nserat. (Coșbuc) N-am spus alor mei că plec de-acasă. I-am dat aceuia o carte. Să dăm fiecăruia ce se cuvine.
		2. Atribut:	...O! capu-mi pustiui cu furtune! Gîndurile-mi rele sugrum cele bune. (Em.)

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
V. Numeralul (cu valoare substantivală sau pronominală și adverbială)			<i>pentru a căror luminare lucrează el storcându-și mintea și sufletul. (Car.)</i>
		d) circumstanțial:	<i>De la mine pîn' la tine numa stele și lumine. (Pop.) Simți că de aci înainte, fără dînsa, nu va putea trăi. (Isp.). Complimente de la ai mei la ai tăi. (Car.) (Verbul eliptic).</i>
		2. Atribut:	<i>Să-mi potolesc dorul ce m-apucase de tine și de voi toți (Car.) (= dorul de tine și de voi).</i>
	5. Vocativ	Nu are funcție în propoziție.	<i>Tu, zeu cu ochii negri... o, ce frumoși ochi ai! (Em.)</i>
	1. Nominativ	1. Subiect:	<i>Doi cu doi fac patru. Primul a plecat, al doilea a rămas. Cîteștrei, Botoghină, Radu și Vasile Leoașcă, erau băieți tineri. (M. Preda)</i>
		2. Nume predicativ:	<i>Iată, Gălăciuc e al șaselea, care se prăbușește cu puntea. (Sahia)</i>
	2. Genitiv	1. Atribut:	<i>Dorința celor trei... Meritul celui dintîi...</i>
		2. Complement indirect:	<i>A vorbit contra celor doi!</i>
	3. Dativ	1. Complement indirect:	<i>Lauda se cuvine numai celor trei.</i>

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
	4. Acuzativ	1. Complement direct:	(Novac) (...) la crîșmă se băga și vin cerea o oca, cerea una, cerea două, cerea patruzeci și nouă. (Pop.)
		2. C. circ. de mod:	Cîte-am tras și-am pătimit le aveam de răsplătit însutit și înmiit. (Dan Deșliu) Pînd la miezul nopții s-a adunat jumătate satul. (Camil Petrescu) Căsuțele albe, luminoase ale satului se ivesc una cîte una*. (Alex. Vlahuță)
		3. C. circ. modal temporal:	Iaca, eu am plătit birul o dată și el mi-l cere a doua oară. (Sad.) Bucuros, cumnate, numai cît se cuvine să se așeze mai întii cumnata Leona. (Sad.) Ștefan cel Mare a murit în 1504.
		4. Atribut:	Revoluția din 1848.
V. bis Numeralul (adjectival)	Are cazul substantivului pe care-l însoțește	Este întotdeauna atribut adjectival, indiferent de funcția în propoziție a substantivului pe care-l însoțește.	Soacra cu trei nurori. (Cr.) Tustrei feciorii babei umblau în cărăușie. (Cr.) C-o putere îndoită (...) o zmuci pe babă de mijloc... (Em.) Ne-a dat cîte trei mere... (Del.)

* Mai exact, element predicativ suplimentar, ca și în: Plecat-am nouă ain Vaslui... (Alecs.)

Părțile de vorbire	Cazul	Funcțiile în propoziție	Exemple
			<i>Boi plăvani în cîte șase trag, se opintesc în juguri.</i> (Alecs.) <i>...am dat fuga la cel dintîi medic.</i> (Cezar Petrescu)
	Modul	Funcția în prop.	Exemple
VI. Verbul (predicativ)*	1. La un mod personal: indicativ, conjunctiv, optativ-condițional și imperativ:	1. Predicat:	<i>Privighetori din alte țări</i> <i>Vin doina să ne-asculte.</i> (Goga) <i>Să-l văd venind</i> <i>Aș mai trăi o viață.</i> (Coșbuc) <i>...tu mai lasă drumurile și stăi lîngă mămuca, de-i fă fevi și leagănă copilul.</i> (Cr.)
	2. La un mod nepersonal: a) infinitiv	1. Subiect: 2. Nume predicativ:	<i>A trăi înseamnă a munci.</i> <i>E ușor a scrie versuri!</i> <i>Cînd nimic nu ai a spune.</i> (Em.) <i>A trăi înseamnă a munci.</i>

* Tot predicativ este și modul prezumtiv, care exprimă acțiunea verbală ca probabilă, nu efectivă sau reală, și anume:

a) vorbitorul o admite el însuși posibilă, dar nu sigură (o presupune numai):

O femeie a fost! zise ea, o domnișoară, o văduvă tînră! Mai știu eu cine? Vor fi dus-o cu dinșii, căci era tînră și frumoasă, urmă ea cu patimă... (Slavici)

b) vorbitorul o comunică, auzită de la alții, fără să-și ia răspunderea asupra ei (dacă e sau nu adevărată):
Pe lîngă urs se spune că ar fi avînd și această pajură care-l priveghează. (Sad.)

Modul prezumtiv se construiește cu forme de indicativ și de optativ-condițional, mai rar de conjunctiv, și are una de prezent și alta de trecut. Prezentul se construiește cu auxiliarul *a fi* la indicativ, viitor, optativ-condițional sau conjunctiv prezent + gerunziul verbului de conjugat: *va fi existînd* (sau mai expresiv: *o fi existînd*), *ar fi existînd*, *să fi existînd*.

Cînd avem un predicat nominal, prezumtivul se poate construi, în genere, numai adăugîndu-se gerunziul aceluiași auxiliar *a fi*, pentru prezent: *va fi fiind bolnav*, *ar fi fiind bolnav*. Cînd folosim viitorul popular auxiliarul la gerunziu nu mai este necesar:

Așa o fi, Neghiniță — mai zise împăratul, oftînd tocmai din bîderile inimii — așa o fi, se potrivește și-așa, fiindcă știi tu să le potrivești... (Delavrancea).

Deci: *asa o fi* în loc de *asa o fi* fiind.

Pentru trecut se pune verbul de conjugat la participiu: *va fi (o fi) existat*, *ar fi existat*, *să fi existat* — adică prezumtivul trecut este tot una cu viitorul anterior, optativ-condiționalul perfect, conjunctivul perfect; sensul de prezumtiv îl hotărăște, însă, contextul.

Părțile de vorbire	Modul	Funcția în propoziție	Exemple
		3. Atribut:	<i>Humuleștenii... au fericirea de a vedea lume de toată mîna. (Cr.)</i>
		4. Complement direct:	<i>Dacă poștești, stăpîne, pot a-ți cînta și alte cîntece frumoase. (Sad.)</i>
		5. Complement indirect:	<i>Sînt gata a te lua de bărbat (Isp.) (De ce sînt gata?)</i>
		6. Complement circumstanțial de timp:	<i>Înainte de-a ajunge la această pîntă îndepărtată și supremă, apele vor ocoli și vor străbate întreaga țară. (Bogza)</i>
		7. Complement circ. de scop:	<i>Îl ascunde și-l sfătuiește să se ducă volintir la oaste spre a i se pierde urma. (G. Călinescu)</i>
		8. Complement circ. de mod:	<i>Știu atîta, că ei mergeau, fără a simți că merg. (Cr.)</i>
	b) gerunziu	1. Complement circ. de mod:	<i>Se jucau cîntînd/ codrul răsunînd. (Pop.)</i>
		2. Complement circ. de timp:	<i>Doamna Herdelea plîngea spălîndu-i și călcîndu-i ru-fele. (Rebr.)</i>
		3. Complement circ. de cauză:	<i>Într-o zi, neștiind ce să fac să împrăști tristețea de care eram cuprins, m-am dus la doctorul H. (Negruzzi)</i>

Părțile de vorbire	Modul	Funcția în propoziție	Exemple
		4. Atribut:	<i>Iată o povestire din Hanu Ancuței unde un călugăr care pică între oameni petrecind la han etc. (O. Densușianu)</i>
		5. Complement direct:	<i>De treci codrii de aramă, de departe vezi albind... (Em.)</i>
	c) <i>participiu</i>	1. Atribut:	<i>Prin vremea trecătoare lucește prea curat/ Un chip tăiat de daltă, de-a pururi adorat. (Em.)</i>
	d) <i>supin</i>	1. Subiect:	<i>E ușor de criticat, dar e greu de făcut.</i>
		2. Atribut:	<i>Nu trece tocmai mult și vine vremea de înșurat și feciorului celui mic. (Cr.)</i>
		3. Complement direct:	<i>După ce sfârșea de dus apă la case, stropea ulița mare. (Camilar)</i>
		4. Complement indirect:	<i>Când eram copil, nu mă săturam niciodată de umblat prin sat.</i>
		5. Complement circ. de scop:	<i>...piatră bună pentru făcut alifie de obraz... (Cr.)</i>
VI. bis Verbul nepredicativ	1) La mod pers. sau nepersonal	a) Funcția în propoziție — verb copulativ:	<i>Budac era, la urma urmelor, un om cumsecade. (Slavici)</i> <i>— Părind pe veci a răsări</i> <i>Din urmă moartea-l paște. (Em.)</i>

Părțile de vorbire	Modul	Funcția în propoziție	Exemple
		b) În frază: — <i>propoziție principală</i> :	<i>S-a schimbat boierul/ nu e cum îl știi. (Gr. Alex.)</i> <i>Ceea ce vă doresc sincer /e/ să nu reveniți vreodată la filozofie. (Rebr.)*</i>
Părțile de vorbire	Neflexibile:	Funcția în propoziție	Exemple
VII. Adverbul		1. Complement circ. de loc: — de timp: — de mod:	<i>Acolo, mamă, te zăresc/ pe tine-ntr-o câscioară. (Coșbuc)</i> <i>A fost odată ca-n povești... (Em.)</i> <i>Și cîntînd, pășește-agale/o copilă-n urma lor. (Coșbuc)</i>
		2. Atribut	<i>Bătrîna asculta vorba și gâlăgia de-afară. (Sad.)</i> <i>În repaosul nopții se auzea ...susurul alene al vîntule-țului de vară. (Odob.)</i>
		3. Nume predicativ: (foarte rar)	<i>Aceasta așa este.</i>
VII. bis Locuțiunea adverbială		1. Complement circumstanțial: — de loc: — de timp:	<i>Tu stai în față, iar el o să stea în spate.</i> <i>Pe vatra veche ard/ pocnînd din vreme-n vreme/ trei vreascuri rupte dintr-un gard/ Iar flacăra lor geme:/</i>

* *Expresia verbală impersonală și locuțiunea verbală au — cu unele excepții — aceleași funcții gramaticale (roluri sintactice) ca și verbul propriu-zis.*

Părțile de vorbire	Cazul	Funcția în propoziție	Exemple
			<i>Clipește-abia din cînd în cînd/ Cu stingerea-n bătaie</i> (Coșbuc)
		— de mod:	<i>Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost/ O să-și bată alții capul s-o pătrundă cum a fost?</i> (Em.)
		2. Atribut:	<i>Copilul din dreapta, mușcat sub braț de celălalt șarpe, pare a cădea sleit de puteri.</i> (Odob.)
VIII. Prepoziția	—	1. Introduce un atribut:	<i>Păsărea de lut (I. Pillat)</i> <i>Drumul cu plopi. (Cezar Petrescu)</i> <i>Mărul de lingă drum. (Beniuc).</i> <i>Să nu slăbim lupta contra dușmanilor păcii!</i>
		2. Introduce un complement (indirect, de agent, sau circumstanțial):	<i>Obrazul și-l lipește strîns/ De piatra cea din veac cioplită. (Coșbuc)</i> <i>Prinse dragoste asupra unei fete. (Isp.)</i> <i>Nu vezi că gura-mi arsă e de sete? (Em.)</i> <i>Dormeam pe pajiști la marginea pădurii, afară. (V. Voiculescu)</i> <i>Spîmul răpede fși așinteste privirile asupra lui Harap-Alb. (Cr.)</i>

Părțile de vorbire	Cazul	Funcția în propoziție	Exemple
VIII. <i>bis</i> Locuțiunea prepozițională	—	1. Introduce un atribut:	<i>Ne apropiem, și deodată(...) ni se deschide, printre două stînci colțuroase, intrarea înăuntrul muntelui (...)</i> (A. Vlahuță) <i>Șuvițele castanii din jurul frunții i se zbătură.</i> (Sad.)
		2. Introduce un complement	<i>Știam că e în dosul storului dat în jos.</i> (Ibrăileanu) <i>Țugurlan era în mijlocul acestei lumi.</i> (M. Preda)
IX. Conjunția	—	1. Leagă două părți de propoziție:	<i>Bucuria și scîrba sînt două surori...</i> (Pop.)
			<i>A fost odată (...) un împărat mare și viteaz, dar rău</i> (Del.)
		2. Leagă două propoziții: a) le coordonează	<i>Leagă-mi ce știi și cu ce știi, numai să nu mor.</i> (Cr.) <i>Aceleași glasuri cîntă, dar n-o mai mîngîie, ci-i amintesc cu cruzime de nopțile trecutului.</i> (Sad.)
	—	b) introduce o prop. secundară:	<i>Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimănui, își suflecă mîinile, călcă lut și lipi cuptorul, îl griji, de-ți era mai mare dragul să-l privești</i> (Cr.)
IX. <i>bis</i> Locuțiunea conjuncțională		1. Leagă două părți de propoziție (coordonează):	<i>Doamna și cu* neamurile ei i-au dat lui Ștefăniță otravă.</i> (Sad.)

* Loc conj. coord. sînt foarte puține.

Părțile de vorbire	Cazul	Funcția în propoziție	Exemple
VIII. <i>bis</i> Locuțiunea prepozițională	—	1. Introduce un atribut:	<i>Ne apropiem, și deodată(...) ni se deschide, printre două stînci colțuroase, intrarea înăuntrul muntelui (...)</i> (A. Vlahuță) <i>Șuvițele castanii din jurul frunții i se zbătură.</i> (Sad.)
		2. Introduce un complement	<i>Știam că e în dosul storului dat în jos.</i> (Ibrăileanu) <i>Țugurlan era în mijlocul acestei lumi.</i> (M. Preda)
IX. Conjunția	—	1. Leagă două părți de propoziție:	<i>Bucuria și scîrba sînt două surori...</i> (Pop.)
			<i>A fost odată (...) un împărat mare și viteaz, dar rău</i> (Del.)
		2. Leagă două propoziții: a) le coordonează	<i>Leagă-mi ce știi și cu ce știi, numai să nu mor.</i> (Cr.) <i>Aceleași glasuri cîntă, dar n-o mai mîngîie, ci-i amintesc cu cruzime de nopțile trecutului.</i> (Sad.)
	—	b) introduce o prop. secundară:	<i>Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimănui, își suflecă mîinile, călcă lut și lipi cuptorul, îl griji, de-ți era mai mare dragul să-l privești</i> (Cr.)
IX. <i>bis</i> Locuțiunea conjuncțională		1. Leagă două părți de propoziție (coordonează):	<i>Doamna și cu* neamurile ei i-au dat lui Ștefăniță otravă.</i> (Sad.)

* Loc conj. coord. sînt foarte puține.

Părțile de vorbire	Cazul	Funcția în propoziție	Exemple
		2. Leagă două propoziții: a) le coordonează: b) introduce o prop. subord.:	<i>Lupul se-ntoarce unde a mîncat, așa că acum ne trebuie numai un vîndător vrednic.</i> (Sad.) <i>De cum a dat în fapt de zori/Veneau cu fete și feciori.</i> (Coșbuc) <i>...și-atîta vreme să ai a mă sluji pînă cînd îi muri.</i> (Cr.)
X. Interjecția	—	1. Cînd are valoare verbală: a) Predicatul unei propoziții principale: b) Predicatul unei prop. independente absolute ori incidente: 2. Cînd are valoare substantivală: a) subiec b) complement direct: 3. Cînd are valoare adverbială: — complement circ. de mod:	<i>Vai de om, cînd n-are a lui, căci cînd cată, atunci nu-i.</i> (Pop.) <i>Mă duc, zău că mă duc...</i> (M. Preda) <i>Bravo! Psst!</i> (independentă absolută) <i>Zău, mamă, ce fac eu toată iarna acasă?</i> (independentă) (M. Preda) <i>Pînă ce fu Horea crai, Pe domnire era vai!</i> (Pop.) <i>Printre sînci de piatră seacă</i> <i>Auzi plîns de cucuvai, Țîpînd noaptea tristu-i vai.</i> (Em.) <i>Și o dată pornesc ei teleap, teleap, teleap.</i> (Cr.)

Temă:

Din tabelul nr. 2 — „*Sintaxa părților de vorbire*“, î care se arată ce funcție sintactică poate avea fiecare parte de vorbire — se poate extrage

un *tabel-bilanț* al părților de propoziție, arătându-se *prin ce părți de vorbire* se exprimă — *ca exercițiu de consolidare*, după modelul de mai jos:

Părțile de propoziție	Prin ce părți de vorbire se exprimă	Exemple
Subiectul	<i>Substantiv:</i> <i>Pronume:</i> etc.	Ceahlăul <i>e</i> statuia <i>ta</i> . (Arghezi) Fiecare <i>pe</i> ale lui <i>știe</i> . (Pop.)

SUPLIMENT LA „SINTAXA PĂRȚILOR DE VORBIRE“

VERBELE NEPREDICATIVE

Ca un supliment necesar la cele două tabele recapitulative revenim asupra verbelor nepredicative, a căror cunoaștere ne ajută să ne ferim de unele greșeli frecvente în analiza propoziției.

Verbele care nu pot exprima predicatul* în propoziție se numesc *verbe nepredicative*. Ele au totuși funcție de verbe auxiliare în exprimarea predicatului și se clasifică în:

- *auxiliare morfologice*,
- *auxiliare sintactice sau copulative*,
- *auxiliare ale unui mod perifrastic*, și
- *auxiliare modale*.

1. AUXILIARELE MORFOLOGICE

Verbele *a avea*, *a fi* și *a voi*, care ajută verbele predicative să exprime acțiunea verbală la unele moduri și timpuri — numite compuse — la toate diatezele, precum și la construirea întregii diateze pasive (verbul *a fi*), se numesc verbe auxiliare morfologice (numite, de obicei, numai „verbe auxiliare“):

am lăudat, m-am lăudat, **am fost lăudat** (perf. c.)
voi lăuda, mă voi lăuda, **voi fi lăudat** (viit. I)
voi fi lăudat, mă voi fi lăudat, **voi fi fost lăudat** (viit. II)
să fi lăudat, să mă fi lăudat, **să fi fost lăudat** (conj. perf.)
aș fi lăudat, m-aș fi lăudat, **aș fi fost lăudat** (opt. perf.)
a fi lăudat, a se fi lăudat, **a fi fost lăudat** (inf. perf.)

Notă.

La diateza pasivă, verbul este însoțit la toate timpurile și modurile de auxiliarul *a fi*.

* Fiind lipsite sau aproape lipsite de valoare lexicală.

2. AUXILIARELE SINTACTICE (VERBELE COPULATIVE)

Verbele care ajută unui adjectiv, substantiv, pronume, numeral sau unui verb *predicativ* la infinitiv sau supin să exprime predicatul propoziției — numit *predicat nominal* — se numesc auxiliare *sintactice*, pentru că ajută la construcția unei părți de propoziție (a unei unități sintactice), sau verbe *copulative*, pentru că exprimă *legătura* între subiect și numele său predicativ: *Cerul e senin. Marian este pionier. Marian este acesta. El este primul. A trăi înseamnă a munci.*

Cele mai obișnuite verbe copulative sînt: *a fi, a părea, a deveni, a ajunge, a rămîne, a însemna, a ieși* („a deveni“), *a se naște, a se face, a sta, a constitui (alcătui), a reprezenta.*

ATENȚIE:

În afară de *a deveni* și *a părea* — care sînt totdeauna copulative (semi-copulative) — toate verbele de mai sus (și altele) sînt verbe copulative numai cînd își pierd, în propoziția în care sînt folosite, sensul lor de bază, valoarea lor lexicală, devenind „sinonime“ cu „a deveni“ sau „a fi“ copulativ, adică pot fi înlocuite cu unul din aceste două verbe. Așa de exemplu în: *El a ajuns (a ieșit) inginer, verbul a ajunge (a ieșit) poate fi înlocuit cu a devenit. De asemenea în: „Luceafărul“ lui Eminescu reprezintă o capodoperă a poeziei românești, verbul reprezintă poate fi înlocuit cu este ș.a.m.d.*

Verbul *a fi* este predicativ numai cînd înseamnă: *a exista, a se afla sau a se petrece, a se desfășura, a avea loc*, ca în exemple ca: *Tata este în grădină. Războiul de la Călugăreni, a fost la 1595.* Nu mai e predicativ, ci copulativ într-o propoziție ca: *George este cuminte*, în care verbul *este* ajută numai adjectivul *cuminte* să se refere la substantivul-subiect *George* (ca un atribut care exprimă însușirea persoanei denumite de subiect).

Observăm că verbul *a fi* (ca și *a ajunge, a rămîne, a sta* etc.), cînd este predicativ trebuie neapărat determinat de, cel puțin, un complement circumstanțial de loc (la care se poate adăuga și unul temporal): *Războiul X a fost la... în anul...* Așadar verbul cere întrebarea *unde?* (cel puțin) — ca să găsim circumstanța (împrejurarea) de loc în care se petrece acțiunea verbală. Cînd *a fi* este copulativ cere una din următoarele trei: *cum? ce? cine?*, dar nu pentru a se găsi un determinant al verbului, ci al cuvîntului — subiect: *Cum este G.? G. este cuminte. Ce este G.? G. este pionier. Cine este G.? G. este acesta*.*

* Cînd aceste întrebări sînt puse unui verb copulativ, le putem considera întrebările predicatului nominal.

Dăm mai jos, în paralelă, câteva verbe întrebuițate ca predicative și nepredicative (copulative):

Predicative:

(P. vb.)

1. *Tata este în grădina.*
2. *Fratele meu a ajuns ieri la Iași.*
3. *Fratele a rămas la Iași.*
4. *Am însemnat cu roșu pagina.*
5. *Pe-un jilț tăiat în stîncă stă șapân, palid*(...) preotul cel păgîn. (Em.)*
6. *Am constituit un comitet de acțiune.*
7. *Eminescu s-a născut la Botoșani, în 1850.*
8. —
9. —

Nepredicative:

(P. n.)

1. *Tata este mulțumit.*
2. *Fratele meu a ajuns inginer.*
3. *El a rămas inginer-șef.*
4. *A trăi înseamnă a munci.*
5. *Biserica-ruină/ Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrînă... (Em.)*
6. *Comitetul constituie (reprezintă) un succes organizatoric.*
7. *Eminescu s-a născut poet de geniu.*
8. *Tata pare mulțumit.*
9. *Și glasul meu devine cîntec. (Vlahuță).*

3. AUXILIARELE MODALE

1. Numim *auxiliare modale*, de obicei, verbele *a putea* și *a trebui*, pentru că exprimă împreună cu infinitivul (eu *pot merge*, nu *se poate întîmpla*) o acțiune „posibilă”, împreună cu participiul pasiv (căci *trebuie*sc luptate războaiele aprinse”, Em.) o acțiune „necesară”. În aceste construcții, verbele *a putea* și *a trebui* nu mai sînt predicative, ci auxiliare modale. În construcții în care după ele urmează un conjunctiv, împreună cu care exprimă tot o acțiune posibilă sau necesară: *putem/ să plecăm; trebuie/să plecăm* (= *este posibil/să plecăm, este necesar/să plecăm*), conjunctivul după *a putea* exprimă predicatul unei propoziții complementive directe, iar după *a trebui*, reprezintă o propoziție subiectivă. Cînd sînt predicative, verbele *a putea* și *a trebui* pot fi numite *verbe modale* (nu *auxiliare modale*!).

2. Verbul impersonal *a trebui* este așa de strîns legat de conjunctivul subordonat lui, încît el se interpune între subiectul și predicatul subordonatei subiective:

*Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfînt... (Em.)*

De aceea cînd analizăm verbul *a trebui* (cu înțelesul de „a fi necesar”) îl considerăm ca un predicat regent *intercalat* în propoziția subor-

* Adj. *șapân*, *palid* au funcție de element predicativ suplimentar.

donată subiectivă și-l vom disloca, reconstituind adevărata subordonată subiectivă:

Trebuia/ca tu să te cuprinzi...

Așadar este o greșeală gravă să despărțim: **Tu trebuia/ să te cuprinzi...** pentru că pronumele personal *Tu* nu poate fi subiect al impersonalului *trebuia*.

3. Verbul *a trebui* ca regent al unui conjunctiv are uneori o valoare adverbială, adică nu mai exprimă ideea verbală de „a fi necesar“, ci pe aceea de *probabilitate*:

Cînd suna, știam că Ramses trebuia să fi murit... (Em.)

În exemplul de mai sus, *trebuia* exprimă *probabilitatea* la imperfect; o poate exprima și la prezent, dar numai atît: în această construcție verbul *a trebui* rămîne oarecum invariabil ca și *a fi* ori *a sta* în modurile perifrastice, de care vom vorbi mai jos: *Da grei oaspeți trebuie să mai fie acasă la mine, de vreme ce mi-au trimis buzduganul înapoi.* (Cr.) *Înțelese că Jean trebuie să fi plecat la birou* (Rebr.).

4. AUXILIARELE DE ASPECT SAU ALE MODULUI“ PERIFRASTIC IREAL

„Modul“ perifrastic ireal este cel care se construiește cu ajutorul a două verbe cu formă verbală predicativă, adică *un auxiliar + verbul de conjugat la modul conjunctiv*, deci un mod tot predicativ — spre deosebire de *formele compuse* de conjugare (perf. compus și viitorul etc.), în care verbul de conjugat se folosește la un mod nepredicativ (participiu sau infinitiv). Auxiliarele sînt *a fi* și *a sta*, care ajută verbului la conjunctiv să exprime o acțiune *iminentă*, adică „pe punctul de a se săvîrși“; nefiind vorba de o acțiune efectivă ci ireală, construcției respective i se spune „modul“ *ireal*: *era să cadă (să cazi etc.)* sau *stă să cadă*.

a. Auxiliarul *era* se întrebuințează totdeauna la imperfect și este impersonal; deci: *eu era să cad, tu era să cazi* etc. (niciodată: *eu eram să cad, tu erai să cazi* etc.); conjunctivul însă poate trece prin toate cele trei persoane, la singular și plural: *era să cad* (eu), *era să cazi* (tu) etc. Acțiunea se exprimă numai la imperfectul indicativ.

b. Cu auxiliarul *a sta* irealul se poate construi la două timpuri ale indicativului: la prezent: „*stîncă stă să se prăvale*“ și la imperfect: „*casa sta să se dărîme*“, precum și la gerunziu: „*Și pieptul i se umflă stînd să zbuclinească-n cînt*“ (St. O. Iosif)*, adică la un mod nepredicativ. Coniunctivul care urmează după verbul *a sta* se conjugă totdeauna numai la persoana a III-a singular (spre deosebire de cel construit cu *era*, care poate trece prin toate cele trei persoane, la singular ca și la plural).

Auxiliarul *a sta* la prezent, imperfect și la gerunziu se conjugă, de regulă, ca și *a fi (era)* impersonal numai la persoana a treia, deși el se folosește ca verb personal. Cînd zicem „*stîncă stă să se prăvale*“ și coniunctivul și verbul *stă* au același subiect: *stîncă*. Poetul P. Cerna folosește auxiliarul *a sta* și la persoana întîi plural, indicativ prezent: *Și stăm să pornim dănuînd/Cînd muzica brusc încetează*. Este însă o întrebuițare silită, care face versul cam confuz.

EXERCIȚIUL 8

— Sintaxa regentului —

În tabelul nr. 2 s-a arătat sintaxa părților de vorbire în funcția de: subiect, predicat, atribut și complement. Ca exercițiu de consolidare foarte util se poate întocmi alt tabel cu titlul „*Sintaxa regentului*“, care să illustreze cîte feluri de determinanți poate avea, în funcție de regent, fiecare parte de vorbire (dintre cele care pot fi determinate): este vorba de: *substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb și adverb* — care, spre deosebire de: *articol, prepoziție, coniuncție și interjecție*** (care nu pot fi determinate), au în propoziție și frază rolul de regent al unui atribut (atributive), ori al unui complement (completive).

Model:

Regentul	Determinantul și felurile lui	Exemple
Substantivul	atributul: — adjectival:***	O vezi! ochii albaștri izvoarele uimirii-s... (Em.)

* Eminescu, oarecum excepțional, îl construiește și cu optativul-condițional prezent:

Cînd căzîndu-l în genunchi, i-ar vorbi tînguitor

Fericirea înecîndu-l el ar sta să-nnebunească

Ca-n furtuna lui de patimi și mai mult să o iubească (Em.)

** Cu valoarea ei proprie — deci exceptînd cazul cînd are valoare verbală.

*** Se vor da exemple de toate felurile de atribut adjectival: calificativ propriu-zis, provenit din participiu, infinitiv, substantiv, determinativ, ori exprimat prin numeral, verb, a⁴verb. La fel se va proceda și cu toți ceilalți determinanți ai celorlalte părți de vorbire în funcție de regent. La nevoie exemplele se vor lua din tabelul nr. 2.

PARTEA A DOUA

Analiza gramaticală:

- Indicii gramaticali ai propoziției
- Indicii gramaticali ai frazei

(Recomandări metodice și exerciții model)

CHAPTER I

THE HISTORY OF THE

REPUBLIC OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

BAZA ANALIZEI GRAMATICALE

1. Analiza gramaticală a unui text constă în recunoașterea unor *valori gramaticale* (părți de vorbire + aspectele lor flexionare) și *funcții gramaticale* (subiect, predicat, atribut și complement, în propoziție; propoziții principale și propoziții secundare: subiective, predicative etc. în frază), din care este alcătuită orice vorbire.

Recunoașterea valorilor gramaticale — adică a părților de vorbire, dar mai ales a aspectelor flexionare — ajută la recunoașterea funcțiilor gramaticale. De aceea punctul de plecare în orice analiză gramaticală va fi **analiza morfologică**.

2. Analiza morfologică are un rol primordial, întrucît se știe că:

1) fiecare parte de vorbire este destinată cu precădere unei anumite funcții gramaticale în propoziție și frază, adică:

— **substantivul și pronumele** sînt destinate în primul rînd funcției de subiect: *Tovarășul (el) este miner.*

— **adjectivul și numeralul**, funcției de atribut: *Doi frați voinici.*

— **verbul**, funcției de predicat sau de auxiliar sintactic (verb copulativ): *La pașa vine un arab.* (Coșbuc)
Împărat slăvit e codrul. (Eminescu)

— **adverbul**, funcției de complement circumstanțial: *Vin mîine.*

— **prepoziția** are rolul de a lega un atribut sau un complement de regentul său (de partea de vorbire pe care o determină):

Cîrduri de băiețași pornesc să coboare|Și tulesc în găvanele-i adînci. (V. Voiculescu)

— **conjunția** are rolul de a lega părți de propoziție omogene sau propozițiile în frază; iar adverbele relative și pronumele relative introduc propozițiile secundare:

E avocat vestit, dar cam peltic. (Arghezi).

El se păzește de-asemenea-nîmplare|Plîngîndu-se într-una că e sărac și n-are. (Arghezi) *Vine cine poate, cînd poate.*

— **interjecția** are deseori valoare verbală (*Poc, poc* în ușa) sau, mai rar, de adverb predicativ (*Iată că vine*) ori adverbială modală (*Venea piș-piș*).

2) Fiecare **caz** al unui cuvânt declinabil și unele aspecte flexionare ale verbului (diateza și modul) ajută părților de vorbire (flexibile) să îndeplinească în propoziție și frază funcția lor caracteristică sau una mai puțin caracteristică, adică:

— **nominativul** ajută substantivul, pronumele și numeralul să îndeplinească, în primul rînd, funcția de *subiect*; în al doilea rînd, funcția de *nume predicativ*, sau, în sfîrșit, pe cea de *atribut apozițional*.

— **genitivul** ajută cuvîntului declinabil să îndeplinească rolul de *atribut* și, cîteodată, rolul de *complement circumstanțial* sau *nume predicativ*, ori *complement indirect*.

— **dativul** ajută cuvîntului declinabil să aibă rolul de *complement indirect* și, cîteodată, rol de *atribut*.

— **acuzativul**:

— cînd e cerut de un verb tranzitiv* ajută cuvîntului declinabil să îndeplinească funcția de *complement direct*;

— cînd este cerut de o prepoziție sau locuțiune prepozițională** ajută cuvîntului declinabil să joace rolul de *complement indirect*, de *atribut*, *nume predicativ* sau *complement circumstanțial*.

— **vocativul** — după cum se știe — nu are nici o legătură cu sintaxa.

3) În ce privește **verbul*****, trebuie să avem în vedere:

— că modurile *personale* (predicative) ajută verbului să îndeplinească rolul său de căpetenie în propoziție: rolul de *predicat* (după cum *nominativul* ajută substantivului să aibă rolul de *subiect*);

— că modurile *nepersonale* dau verbului rolul unei părți secundare de propoziție sau de nume predicativ, și anume:

infinitivul ajută verbului să aibă rolul, în primul rînd, de subiect, apoi de atribut sau de nume predicativ, mai rar de complement (direct, indirect și circumstanțial);

gerunziul care dă verbului, în primul rînd, valoare adverbială — îi ajută să aibă rol de complement circumstanțial și, foarte rar în limba noastră, rol de atribut;

participiul dă verbului valoare adjectivală — îi ajută să exprime un atribut;

* Și cînd recomandăm să-l numim „*acuzativ obiect direct*”.

** Și cînd îl numim de obicei „*acuzativ prepozițional*”.

*** Vorbim de verbul predicativ.

supinul ajută verbului să joace rol de atribut, de nume predicativ, de complement și, mai rar, de subiect.

NOTA BENE:

La acest paragraf ne-am amintit de ce analiza morfologică e baza analizei gramaticale.

ATENȚIE:

Toate exemplificările care ar fi fost necesare se găsesc în cele două tabele recapitulative de la pag. 18 și 32.

Recomandăm cui vrea să-și fixeze bine noțiunile expuse mai sus, să le ilustreze ca exercițiu culegând exemplele necesare din tabelele recapitulative menționate.

I. INDICII GRAMATICALI

de care trebuie să ținem seama ca să nu greșim în analiza

PROPOZIȚIEI*

Analiza gramaticală reprezintă, în alți termeni, o operație de clasificare a cuvintelor și grupelor de cuvinte dintr-un text, clasificare care pornind — cum am văzut mai sus — de la recunoașterea părților de vorbire și a aspectelor flexionare, se încheie cu identificarea unor funcții gramaticale, pe care le au cuvintele și grupele de cuvinte în propoziție și frază. Am arătat că fiecare parte de vorbire și unele aspecte flexionare

* Reamintim că propoziția, indiferent dacă face sau nu parte dintr-o frază, poate fi simplă sau dezvoltată.

Propoziția o numim simplă când este formată numai din subiect și predicat, ori numai dintr-unul din ele — de obicei numai din predicat:

Porni Luceafărul. (Em.) = S + P

Ninge. = P

E iarnă. = P + S

Iarnă! = S

Se înserează. = P

Propoziția o numim dezvoltată când, pe lângă subiect sau predicat, are și una sau mai multe părți secundare (atribute sau complemente):

Creșteau în cer a lui aripe. (Em.) = P. vb. + C.c. de loc + A pron. + S.

Ninge într-una. = P. vb. + C.c. de timp.

Iarnă grea! = S. subst. + A adj.

Să ne ajutăm! = S. inclus + C. dir. (pronumele refl. ne) + P. vb.

nominale și verbale (cazurile și modurile) sînt consacrate unor funcții sintactice predominante, dar și altor funcții sintactice destul de numeroase. Acestea se văd în tabelul recapitulativ nr. 2, pag. 35. Capacitatea multiplă de ordin sintactic, pe care o au valorile gramaticale ale limbii, este izvorul unor confuzii în analiza gramaticală. De aceea este bine să privim analiza și din unghiul de vedere al funcțiilor gramaticale, ca să recomandăm observarea unor indici gramaticali care pot fi ușor trecuți cu vederea, în identificarea părților de propoziție.

1) **Subiectul** îl recunoaștem după următorii doi indici:

a) este un cuvînt în general declinabil în cazul *nominativ* și

b) stă de obicei în *fruntea* propoziției sau cel puțin *înaintea* predicatului: *Nastratin era un hokea (dascăl sau învățător)*. (A. Pann.).

O b s. Indicele b) adică *topica* subiectului nu este absolut, căci, atunci cînd vorbitorul are în vedere mai întîi altă parte de propoziție decît subiectul, o pune pe aceasta în *fruntea* propoziției: *Pe pod* (c. circ. de loc), *morarul* (S) *fereca piatra...* (Galaction).

2) **Numele predicativ** îl recunoaștem:

a) după *valoarea lui nominală* (substantiv, pronume, numeral, verb, adjectiv) în cazul *nominativ* și (excepțional) în *acuzativ cu prepoziție* sau *genitiv*!

b) după *topică*: el stă de regulă în *urma* subiectului și *după* verbul copulativ: *Nastratin era un hokea*.

O b s. În privința *topicii*, aceeași observație ca și la subiect.

Uneori o propoziție poate fi exprimată printr-o interjecție, ca: *zdu, ei, ah!* etc. sau printr-un adverb ca: *da, nu, ba, firește*, ori loc. adv. ca: *de bună seamă, bine înțeles, fără doar și poate*, în care nu putem analiza nici S, nici P, și nici vreo parte secundară de propoziție (este neanalizabilă):

Eu nu știu, zău, ce să fac!

— *Era sîrăcie mare la voi? interveni secundul și în clipa următoare se căi că s-a amestecat.*

— *Da, sîrăcia era...* (Geo Bogza)

— *Te-ai supărat? întrebă el cu blîndețe.*

— *Da* (Em.)

— *Unde-a putut pieri? A intrat în pămînt?*

— *Nu ... E la han.* (Car. ap. Acad.)

Cînd da ori nu se găsesc în aceeași frază ele pot fi analizate ca predicate prin subînțelegere, cum ar fi în următorul exemplu..:

...iar Maria îi spune cine a fost și cine nu a fost de curînd, la dînșii, cu cine a vorbit și cu cine nu (Slavici).

De asemenea:

Tu n-ai lucrat, el însă da.

3) **Predicatul** (verbal) are următorii doi indici de bază:

a) verbul trebuie să fie *predicativ* — adică să nu fie un verb copulativ sau semicopulativ*, și

b) Verbul trebuie să stea la *un mod personal*

Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii. (Eminescu)

O b s. *Adverbul predicativ* este urmat aproape totdeauna de conjuncția *că* ori *să* — care introduc o subiectivă. La fel interjecțiile *iată* și *uite*, după care urmează o completivă directă ce se poate introduce prin *că* ori un pronume sau adjectiv relativ-interogativ, ori un adverb relativ. Celelalte interjecții (cele onomatopice, în special), avînd valoare de verb (*hîrști! zbrrr! zvîrr!* etc.) sînt urmate de un complement (Vezi **Gram. Acad.** II, p. 97 exemple).

4) **Atributul** are un singur indice: *natura substantivală* a cuvîntului regent (a cuvîntului pe care-l determină).

Toate *tipurile* din comedile — lui Caragiale *din cauza ocupațiilor lor* — neserioase, adică fără legătură — cu realitățile — adevărate — ale vieții(...) *sufăr de această goliciune de suflet.* (Ibrăileanu)

O b s. Din tot citatul de mai sus numai trei substantive nu sînt atribute: *tipurile* (S), (din cauza) *ocupațiilor* (C.c. de cauză) și (de) *goliciune* (c. indir.) — regente ale atributelor subliniate cu literă neagră.

5) **Complementul** (fie necircumstanțial, fie circumstanțial) are, de asemenea, ca indice de bază *felul părții de vorbire* pe care o determină: verbul, adjectivul, adverbul și interjecția cu valoare verbală**. Dar, spre deosebire de atribut ale cărui feluri le cunoaștem și le numim după partea de vorbire și aspectul flexionar prin care se exprimă, felurile complementului le indică, în primul rînd, *înțelesul*, adică „*ceea ce exprimă el față de termenul determinat: cine suferă acțiunea (complementul direct), cui i se atribuie (un obiect) o acțiune, o stare sau o însușire (complementul indirect), de cine este săvîrșită o acțiune pasivă (complementul de agent), în ce împrejurări se săvîrșeste o acțiune sau există o însușire (diversele specii de complemente circumstanțiale: de loc, de timp, de cauză etc.)*” (**Gram. Acad.** II, pag. 149).

Pe lîngă *înțelesul* pe care-l au (descoperit de noi, în genere, cu ajutorul întrebării), complementele necircumstanțiale se clasifică și cu **ajutorul**

* Pentru a vă aminti ce înseamnă verb predicativ și nepredicativ, vedeți la p. 48—52.

** Vezi și Exercițiul 8, p. 55

unor indici pe care trebuie să-i avem, în același timp, în vedere, ca să nu greșim. Astfel:

a) **Complementul direct** are următorii doi indici:

— regentul e un verb activ **tranzitiv**: *a învăța, a vedea, a înțelege, a topi*;
— cuvântul complement e **legat direct** de regent, adică fără prepoziție (*învăț gramatică, văd pădurea, înțeleg regula* etc.) adică stă în cazul acuzativ pe care e bine să-l numim **acuzativul obiectului direct**.

Întrebarea cu care descoperim înțelesul: „ce sau cine suferă acțiunea?” este, cum se știe, *ce?* sau *pe cine?* pusă verbului.

ATENȚIE:

Deoarece întrebarea *ce?* o putem pune și unui verb activ impersonal care este **intransitiv prin definiție** și e urmat tot direct de cuvântul care răspunde la întrebare (ex: *îmi trebuie o carte: ce îmi trebuie?*) — este necesar să știm:

1) Că verbul tranzitiv este totodată un verb personal și

2) că acuzativul obiect direct (și prin el verbul tranzitiv) se verifică în limba română numai prin folosirea **pronumelui personal** cu rolul de complement, care să răspundă la întrebarea *pe cine?* De exemplu: *mă vezi* (-vede, -vedeși, -văd), *te văd* (-vede, -vedeau, -văd), *îl văd* (-vezi, -vede, -vedem, -vedeși, -văd). Obiectul direct al verbului este forma scurtă (neaccentuată) de acuzativ a pronumelui personal: *mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le*. Dacă adăugăm și forma lungă, *pe mine, pe tine, pe el* etc. (*mă vezi pe mine* etc.) aceasta reprezintă o reduplicare a obiectului direct, prin care se exprimă insistența. De asemenea, dacă zicem: *îl văd pe Ionel*, complementul direct este *îl*, iar *pe Ionel* este o repetiție menită să precizeze care este numele substituit de pronumele *îl*. În construcția *pe mine, pe tine, pe el, pe Ionel*, cuvântul *pe* nu are valoare de prepoziție, ci de **cuvânt ajutător** care întărește înțelesul de acuzativ obiect direct al pronumelui personal ori al unui nume de persoană, în primul rând: *pe Ionel îl văd* dar: *cîinele îl văd*. Cu valoare de prepoziție, *pe* îl găsim în aceeași construcție, dar fără forma scurtă (neaccentuată) a pronumelui personal. De exemplu: *Lichidul a curs pe mine* (*pe el* sau *pe Ionel* etc.); în acest exemplu, *pe mine, pe el, pe Ionel* exprimă complementul circumstanțial de loc, introdus prin prepoziția *pe*, iar *mine, el, Ionel* stau în cazul acuzativ prepozițional — adică cerut de prepoziția *pe*, nu de verbul *a curs* care este și intransitiv. Nu putem zice: *Lichidul m-a curs pe mine* (-l-a curs *pe el*, -*pe Ionel* etc.), iar cu aceasta am verificat și că verbul *a curs* este intransitiv. Tot așa putem zice: *A fugit pe cal*, dar nu: *L-a fugit pe cal*; *A dormit pe pat*, dar nu: *L-a dormit pe pat* etc. și iarăși am verificat că verbele *a fugi* și *a dormi* sînt intransitive.

b) **Complementul indirect** are următorii indici — după care, spre deosebire de cel direct, ne orientăm când punem întrebarea:

— *indice morfologic*:

Substantivul sau substitutul său stă în cazul dativ (cerut de verb, uneori de adjectiv): *Matei explică bătrînului cum se petrecuseră lucrurile.* (D. Zamfirescu). *Gînduri bune, caracteristice omului generos.*

— *indice sintactic*:

Substantivul sau substitutul său este legat de regent (indirect) printr-o prepoziție (*de, despre, la, pentru* etc.) — altfel spus, stă în cazul acuzativ cerut de prepoziție:

Halal de tine, voinice! (Alecsandri)

Mutu înțelege că e vorba despre el. (Sadoveanu)

Mă gîndesc mereu la tata.

Fiecare să vorbească pentru sine.

După cum se știe, întrebarea la care răspunde complementul indirect în acuzativ prepozițional este construită cu pronumele interogativ *ce?* sau *cine?* precedat de prepoziția care-l introduce.

Substantivul sau substitutul său e legat de regent printr-o prepoziție sau locuțiune prepozițională, care cere genitivul — altfel spus, stă în cazul genitiv prepozițional (indice sintactico-morfologic):

Fulgerule adunat-am contra fulgerului care

În turbare-ai furtunoasă a cuprins pămînt și mare. (Em.)

Trebuie să luptăm împotriva războiului.

Ca și cel în acuzativ prepozițional, complementele indirecte în genitiv prepozițional răspund la o întrebare pronominală care conține și prepoziția sau locuțiunea prepozițională a complementului respectiv:

Contra cui adunat-am fulgerule?

Împotriva cui să luptăm?

O b s. Acest fel de complemente indirecte sînt puține și mai rar întrebate.

ATENȚIE:

Complementele indirecte în acuzativ prepozițional se confundă ușor cu cele circumstanțiale, în primul rînd cu cele de cauză, de loc, de scop, care pot fi introduse cu aceleași prepoziții. Ca să evităm confuzia ținem seama de întrebare — căci cele circumstanțiale răspund la întrebări specifice: *din ce cauză, unde (încotro), în ce scop?*

Să luăm următoarele exemple:

1. a) *mă bucur de venirea ta,*
b) *mor de sete,*
2. a) *mă gîndesc la tata,*
b) *merg la tata,*
3. a) *să mulțumim pentru ajutorul primit,*
b) *să muncim pentru patria noastră scumpă.*

La exemplele nr. 1 putem folosi, aparent, aceeași întrebare: *de ce?* Adică: *De ce mă bucur?* și *De ce mor?* Dar în ex. a), complementul *de venirea (ta)* răspunde la întrebarea pusă cu pronumele interogativ *ce?* precedat de prepoziția *de*, așadar: *De ce (fapt) mă bucur?* pe cînd în ex. b), complementul *de sete* răspunde la locuțiunea adverbială interogativă *de ce?* sinonimă cu *din ce cauză?* Complementul *de venirea (ta)* nu răspunde la întrebarea *din ce pricină?* (pentru că *venirea (ta)* nu este o cauză, ci un fapt — cauza este *simpatia*), după cum nici *de sete* nu poate răspunde la întrebarea *de ce fapt?* ci la: *din ce cauză?*

La exemplele nr. 2 putem folosi, de asemenea, tot aparent, aceeași întrebare: *la cine?* Adică: *La cine mă gîndesc?* și *La cine merg?* Numai că *la tata*, din propoziția *Merg la tata*, este complementul unui verb de mișcare, iar întrebarea *la cine?* este tot una cu *unde (merg)?* — adică este circumstanțială; pe cînd aceeași întrebare, *pentru*, aparent, același complement *la tata*, din cealaltă propoziție, înseamnă „*la care persoană*” (*mă gîndesc*)? — adică avem un complement indirect.

La exemplele nr. 3 putem să folosim aceeași întrebare: *pentru ce?* Adică: *Pentru ce să mulțumim?* și *Pentru ce să muncim?* Numai că în prima propoziție răspunde *obiectul* pentru care mulțumim, pe cîtă vreme în a doua *scopul* pentru care muncim, așadar întrebarea *pentru ce?* este tot una cu „în ce scop”? iar complementul este circumstanțial, nu indirect ca în prima propoziție.

Aceeași deosebire de sens trebuie făcută și între întrebările: *ce?* pentru complementul direct, *ce?* pentru subiect, *ce?* pentru numele predicativ — orientîndu-ne după natura elementului regent sau a părții de propoziție la care punem întrebarea. Interogativele *cine?* și *cum?* pot avea, în genere, aceeași situație.

c) **Complementul de agent** — care, cu toate că formal e un complement indirect (adică legat printr-o propoziție), nu trebuie niciodată confundat cu el; acest complement arată *agentul* unei lucrări, adică *subiectul logic* (nu gramatical) al unei lucrări pe care o exprimă un verb

la *diateza pasivă*, un *participiu pasiv* (al unui verb tranzitiv), precum și un *reflexiv cu valoare pasivă*:

Am săvârșit toate câte-mi fuseseră poruncite de către mazilul nostru.
(Sadoveanu).

Să sărim în luntrea mică

Îngînați de glas de ape. (Em).

O asemenea cercare s-a făcut de către d. Timoteiu Cipariu. (Odobescu)

d) **Complementele circumstanțiale** au ca indice sigur în genera *înțelesul* și se verifică numai prin întrebare. Numai cele exprimate prin adverbe și locuțiuni adverbiale putem spune că au și un indice gramatical și anume al părții de vorbire prin care se exprimă, pentru că toate adverbele și locuțiunile adverbiale au, pe lângă un verb, rolul de complement circumstanțial: de loc, de timp, de mod.

Complementele circumstanțiale exprimate printr-un substantiv în acuzativ prepozițional sînt formal complemente indirecte, adică sînt introduse printr-o prepoziție sau locuțiune prepozițională:

Așa era la noi, la Malu-Surpat unul, Grigore Mîndrea. (Sadoveanu).

Complementul circumstanțial *la noi* sau *la Malu-Surpat* nu răspunde însă la întrebarea complementului indirect (*la cine? la ce?*), ci la o întrebare a circumstanțialului de loc: *unde?*

Sînt însă și circumstanțiale care se exprimă fără ajutorul unei prepoziții, adică prin juxtapunere cu verbul regent. Așa sînt, în primul rînd, cele exprimate:

— prin adverbe ca: *aici, mîine, acolo, adesea, așa, astfel, aveau* etc;

Mîine, poimîine, poate, soarele fericirii/Se va arăta vesel pe orizont senin
(Gr. Alex.)

prin substantive la plural (în acuzativ adverbial), nume ale unități temporale: *ore, zile, săptămîni, luni, ani* etc. (de obicei urmate de un determinant);

Tămădăienii (...) minînd în pas alene gloabele lor de călușei au dat roată ore, zile și luni întregi împrejurul falnicilor dropioi. (Odobescu)

— prin substantivele nume ale anotimpurilor (tot în acuzativ adverbial):

Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Mol dova. Am așteptat toamna pe Eminescu în zadar — timpul s-a întors fără dînsul. (Caragiale)

O b s. Circumstanțialele de timp, mai rar unele de loc și de mod, se exprimă uneori prin îmbinări de cuvinte indivizibile, ca: *la vîrsta de nouă ani, pînă la 16 ani, într-acea noapte, în timp de noapte, în tot jungul celor trei luni* ș.a. Vezi exemplele în Gram. Acad. II, pag. 174.

ANALIZA PROPOZIȚIEI: RECOMANDĂRI METODICE

1. A analiza o propoziție — izolată ori integrată în frază — înseamnă a arăta:

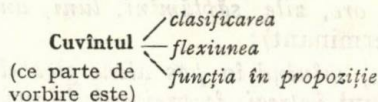
a) fie din ce *părți de propoziție* este alcătuită și prin ce părți de vorbire sint exprimate părțile de propoziție,

b) fie din ce *părți de vorbire* și cu ce funcții sintactice este alcătuită.

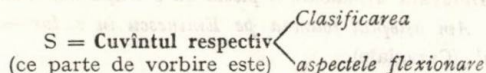
Primul procedeu este recomandabil elevilor cu un nivel de pregătire prea elementar; al doilea se recomandă elevilor care stăpinesc *toate* cunoștințele gramaticale fundamentale ale limbii române. Este mai ușor, desigur, să găsești părțile de propoziție cu ajutorul întrebărilor *cine* sau *ce face* (*lucrarea*)?, ori *ce se spune* (*despre subiect*)?, *cine este*, *ce este* etc. (*subiectul*)?, decît să recunoști întîi o parte de vorbire, adică *valoarea gramaticală* a cuvîntului, și apoi, pe temeiul ei, să recunoști ce *rol are în propoziție*. Analiza gramaticală cea mai bună este aceea pe care o facem sprijinindu-ne la tot pasul pe *legătura dintre morfologie și sintaxă*. Ultimul procedeu *stimulează gîndirea* să descopere *logica legăturilor dintre cuvinte și vorbire*.

2. După cum am mai spus, prima sarcină a analizei gramaticale este, deci, *recunoașterea și clasificarea* fiecărui cuvînt din propoziție și frază; a doua este indicarea *aspectelor flexionare* și a treia, a *funcției sale în propoziție și frază*. Această *ordine* este *absolut necesară*, pentru că, în esență, așa se înlanțuie, în judecata noastră, și vorbele și funcțiile cuvintelor în propoziție și frază.

Vom folosi deci o schemă, în care indicațiile le vom scrie prescurtat conform listei de la începutul manualului — alcătuită după cum urmează :

În cazul cînd pornim de la recunoașterea funcției cuvîntului în propoziție — procedeu pe care-l vom folosi uneori — schema arată astfel:

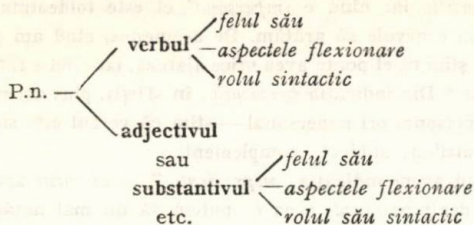

Această schemă este utilă cînd analizăm părțile de propoziție compuse: predicatul complex (exprimat cu ajutorul unui auxiliar modal*)

* De exemplu: *Căci trebuie luptate războaiele aprinse.* (Em).

În construcțiile cu verbele modale, gramatica Acad. recomandă să se analizeze funcția sintactică a fiecărui component.

sau predicatul nominal, astfel:

NOTA BENE:

În schema unei analize concrete nu mai scriem cuvintele „clasificare“, „flexiune“, „rolul sintactic“ — sînt noțiuni care rămân știute și subînțelese din indicațiile pe care le dăm în ordinea strictă ce o recomandăm. De asemenea, indicațiile flexionare sau funcția nu le vom nota astfel: „diateză activă“, „genul masc.“ etc., ci pe scurt: *activ.*, *masc.*, 3 *sg. art.*; S, A. sau C.

3. Înainte de a exemplifica, amintim încă o dată care sînt indicațiile clasificării și cele flexionare:

a) la cuvintele declinabile:

— *comun-propriu*, *simplu-compus*, *colectiv*, *nume de materie* (la substantiv); *personal*, *posesiv* etc. (la pronume) *cardinal*, *ordinal* etc. (la numeral)

— *genul* (eventual: *mobil-epicen*), *numărul* (eventual *defectiv de număr*), *cazul*, *articulat* sau nu (la substantiv)*; *genul*, *numărul*, *cazul*, *articulat* sau nu, *gradul de comparație* (la adjectiv); *genul*, *numărul*, *cazul*, *persoana* eventual: *forma lungă* (accentuată) — *forma scurtă* (neaccentuată) la pronumele personal etc.

b) la verb:

— *predicativ-nepredicativ*, *personal-impersonal*, *tranzitiv-intranzitiv*, *regulat-neregulat*, *conjugarea*;

— *diateza*, *modul*, *timpul*, *persoana* și *numărul*.

Rețineți următoarele observații:

Cu deosebire la verbe, indicațiile clasificării se condiționează în lanț, în ordinea în care le-am recomandat, iar condiționarea trece, ca efect logic, și la cele flexionare și chiar la funcțiile sintactice. Așa de exemplu:

— cînd punem indicația „*predicativ*“, știm că verbul poate fi sau *personal* sau *impersonal*; în cazul cînd este *personal*, știm că el poate fi ori *tranzitiv*

* Atragem atenția că, de fapt, *genul* substantivului, în limba română, este numai o *caracteristică morfologică* fără a fi chiar *flexionară*, cum este la adjectiv.

ori *intransitiv*, iar cînd e *impersonal*, el este totdeauna *intransitiv* — ceea ce nu mai e nevoie să arătăm. De asemenea, cînd am găsit că verbul este *transitiv*, știm că el poate avea orice diateză, iar cînd e *intransitiv*, nu poate fi decît *activ*.* Din indicația *predicativ*, în sfîrșit, plus aceea a modului — care poate fi *personal* ori *nepersonal* — știm că verbul este sau P sau nume predicativ, atribut, subiect, complement.

— cînd avem indicația „*nepredicativ*“, știm, prin aceasta, că verbul nu poate fi decît *personal*, ceea ce putem să nu mai notăm, iar *transitiv* ori *intransitiv* nu poate fi niciodată. Cu rare excepții (a *se face*, a *se naște*), verbul *nepredicativ* nu poate avea diateză, prin definiție, iar funcția sintactică e una și aceeași totdeauna, de *verb copulativ* (auxiliar sintactic).

La substantiv, de asemenea: din indicația *cazului*, (raportat la verb) știm ce funcție sintactică va avea în propoziție cuvîntul respectiv. Ș.a.m.d.

4. Vom da cîteva modele de analiză, după schemele recomandate, a unor cuvinte din anumite propoziții, care vor cuprinde și unele părți de propoziție ori de vorbire mai dificile, ca: *predicatul nominal*, *predicatul complex*, *expresia verbală*, *locuțiunea verbală*, *adverbială*, *prepozițională* și *conjuncțională*.

PROPOZIȚIA ÎNȚÎI:

Bolliac cînta iobagiul și-a lui lanțuri de aramă (Em.)

Bolliac { propriu, s.
masc. sg. N.
(subst.) S

cînta { pred. pers. tranz. conj. I reg.
activ. ind. imperf. 3 sg.
(vb.) P

iobagiul { com. s.
masc. sg. Ac.
(subst.) ob. dir. artic.
C. dir.

și(i) { coord. cop.
(conj.) coord. 2. C. dir.

a lui { pers.
masc. 3 sg. G.
(pron.) A

lanțuri { com. s.
n. pl. Ac. ob. dir.
C. dir.

de { s. cu Ac.
(prep.) introd. A

aramă { com. s. n. de mat.
fem. sg. (def.) Ac. prep.
A

Cu excepția unor verbe care sînt numai reflexive, dar au valoare intransitivă, ca: *a se uita*, *a se mira*, *a se teme*, *a se cuveni*, *a se întîmpla* etc., precum și a unor locuțiuni verbale.

Observați deosebirea dintre *acuzativul obiect direct*, cerut de *verbul tranzitiv*, și *acuzativul prepozițional*, cerut de *prepoziție*.

PROPOZIȚIILE A DOUA ȘI A TREIA:

Vinu-i dulce, / dar te-aduce. (Pop.)

1.

Vinul (1) $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s. nume de mat.} \\ \text{—n. sg. (def.) N. art.} \end{array} \right.$
(subst.) $\left\{ \begin{array}{l} \\ S \end{array} \right.$

-i dulce $\left\{ \begin{array}{l} \text{—i} \left\{ \begin{array}{l} \text{nepred. conj. IV nereg.} \\ \text{ind. prez. 3 sg. f. sc.} \\ \text{cop. (auxiliar sint.)} \end{array} \right. \\ \text{(vb.)} \end{array} \right.$
(P.n.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{dulce} \left\{ \begin{array}{l} \text{calif. pr. zis 1 term.} \\ \text{n. sg. N. poz.} \\ \text{n. P.} \end{array} \right. \\ \text{(adj.)} \end{array} \right.$

2.

dar $\left\{ \begin{array}{l} \text{coord. advers.} \\ \text{(conj.)} \left\{ \begin{array}{l} \text{coord 2 prop.} \end{array} \right. \end{array} \right.$

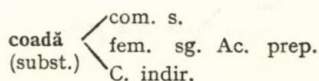
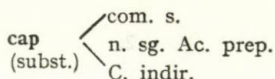
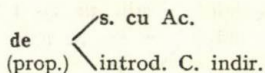
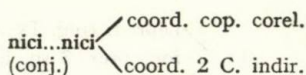
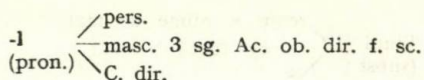
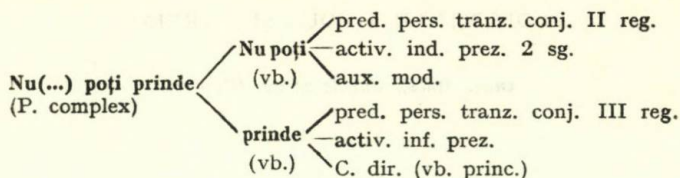
te $\left\{ \begin{array}{l} \text{pers.} \\ \text{—2 sg. Ac. ob. dir. f. sc.} \\ \text{(pron.)} \left\{ \begin{array}{l} \text{C. dir.} \end{array} \right. \end{array} \right.$

aduce $\left\{ \begin{array}{l} \text{pred. pers. tranz. conj. III reg.} \\ \text{—activ. ind. prez. 3 sg.} \\ \text{(vb.)} \left\{ \begin{array}{l} \text{P. vb.} \end{array} \right. \end{array} \right.$

Observați cum se analizează *predicatul nominal* (într-o formă care face excepție față de predicatul verbal). **Observați** care este indicația la funcția sintactică a verbului nepredicativ, precum și a elementului nominal al predicatului.

PROPOZIȚIA A PATRA:

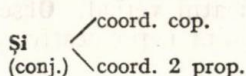
Nu-l poți prinde nici de cap, nici de coadă (Pop.)

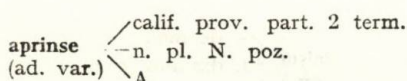
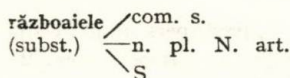
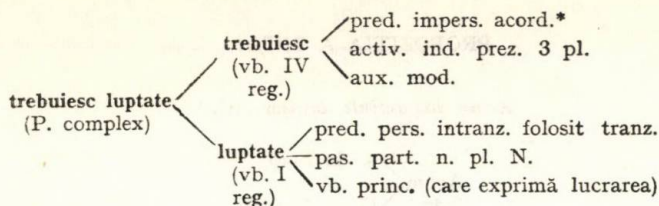

Observați cum se analizează *predicatul complex* construit cu verbul modal *a putea*.

PROPOZIȚIA A CINCEA:

Și trebuiesc luptate războaiele aprinse. (Em.)

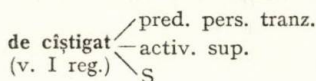
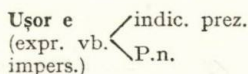

Observați cum s-a analizat al doilea tip de *predicat complex* — construit cu verbul modal *a trebui*.

PROPOZIȚIILE A ȘASEA ȘI A ȘAPTEA:

Ușor e de câștigat, greu e de păstrat (Pop.)

1.

2.

greu e — la fel ca mai sus.
de păstrat — la fel ca mai sus.

Observați cum s-a analizat *expresia verbală impersonală*.

* Verbul *a trebui* este impersonal; uneori, mai ales cînd are sensul de „a fi nevoit (cineva)”, îl găsim acordat în persoană *am trebuit* (adică „am fost nevoiți”) să renunțăm. Cînd își păstrează sensul de „a fi necesar” — el poate fi acordat cu persoana subiectului atunci cînd e urmat de un participiu: „el *trebuiește* sfătuit”, „ei *trebuieesc* sfătuiți” — forme nerecomandabile. În versul precedent, Eminescu zice totuși „*trebuie* împinse”.

PROPOZIȚIA A OPTA:

Acum ia aminte binișor. (Cr.)

Acum
(adv.) $\begin{cases} \text{s. de timp} \\ \text{C. c. de timp} \end{cases}$

ia aminte
(loc. vb.) $\begin{cases} \text{pred. pers. tranz. conj. I. reg.} \\ \text{activ. imper. prez. 2 sg.} \\ \text{P. vb.} \end{cases}$

binișor
(adv.) $\begin{cases} \text{s. de mod} \\ \text{f. diminut. poz.} \\ \text{C. c. de mod} \end{cases}$

Observați cum s-a analizat *locuțiunea verbală*.

PROPOZIȚIILE A NOUA ȘI A ZECEA:

Se lua pe gânduri și amîna, din zi în zi și de joi pînă mai de-apoi, această posnașă trebușoară. (Cr.)

1.

Se lua pe gânduri
(loc. vb.) $\begin{cases} \text{pred. pers. intrans. conj. I. nereg.} \\ \text{refl. ind. imperf. 3 sg.} \\ \text{P. vb.} \end{cases}$

2.

și
(conj.) $\begin{cases} \text{coord. cop.} \\ \text{coord. 2 prop.} \end{cases}$

a mîna
(vb.) $\begin{cases} \text{pred. pers. tranz. conj. I reg.} \\ \text{activ. ind. imperf. 3 sg.} \\ \text{P} \end{cases}$

din zi în zi
(loc. adv.) $\begin{cases} \text{de timp} \\ \text{C. c. de timp} \end{cases}$

și
(conj.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{coord. cop.} \\ \text{coord. 2 C. c. de timp} \end{array} \right.$

de joi **pînă** mai de-apoi
(loc. adv.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{de timp} \\ \text{C. c. de timp} \end{array} \right.$

această
(adj.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{dem. de apropiere} \\ \text{fem. sg. Ac. ob. dir.} \\ \text{A} \end{array} \right.$

posnașă
(adj. var.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{calif. prov. subst. 2 term.} \\ \text{fem. sg. Ac. ob. dir. poz.} \\ \text{A} \end{array} \right.$

trebușoară
(subst.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s.} \\ \text{fem. sg. Ac. ob. dir.} \\ \text{C. dir.} \end{array} \right.$

Observați cum s-a analizat *locuțiunea adverbială*.

PROPOZIȚIILE A UNSPREZECEA, A DOUĂSPREZECEA ȘI A TREISPREZECEA:

- 1 — *Fără voia mea [...] mă sculai de la masă*
- 2 — *ca și cum m-aș fi sculat în mijlocul nopții după un vis*
- 3 — *care te zăpăcește.* (Delavrancea)

1.

Fără
(prep.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{s. cu Ac.} \\ \text{introd. C. c. de mod} \end{array} \right.$

voia
(subst.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s.} \\ \text{fem. sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de mod} \end{array} \right.$

mea
(adj.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{pos.} \\ \text{-1 sg. Ac.} \\ \text{A} \end{array} \right.$

mă sculai $\left\{ \begin{array}{l} \text{pred. pers. tranz. conj. I reg.} \\ \text{refl. ind. perf. s. 1 sg.} \\ \text{P} \end{array} \right.$
(vb.)

de la $\left\{ \begin{array}{l} \text{c. cu Ac.} \\ \text{introd. C. c. de loc} \end{array} \right.$
(prep.)

masă $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s.} \\ \text{fem. sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de loc.} \end{array} \right.$
(subst.)

2

ca și cum $\left\{ \begin{array}{l} \text{subord.} \\ \text{introd. prop. c. de mod} \end{array} \right.$
(loc. conj.)

m-aș fi sculat $\left\{ \begin{array}{l} \text{pred. pers. tranz. conj. I reg.} \\ \text{refl. opt.-cond. perf. 1 sg.} \\ \text{P} \end{array} \right.$
(vb.)

în mijlocul $\left\{ \begin{array}{l} \text{cu G.} \\ \text{introd. C. c. de timp} \end{array} \right.$
(loc. prep.)

noptii $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s.} \\ \text{fem. sg. G. art.} \\ \text{C. c. de timp} \end{array} \right.$
(subst.)

după $\left\{ \begin{array}{l} \text{s. cu Ac.} \\ \text{introd. C. c. de timp} \end{array} \right.$
(prep.)

un $\left\{ \begin{array}{l} \text{nehot.} \\ \text{n. sg. Ac. prep.} \\ \text{determ. vis} \end{array} \right.$
(art.)

vis $\left\{ \begin{array}{l} \text{com. s.} \\ \text{n. sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de timp} \end{array} \right.$
(subst.)

3

care $\left\{ \begin{array}{l} \text{rel. s.} \\ \text{n. sg. N.} \\ \text{S} \end{array} \right.$
(pron.)

te $\left\{ \begin{array}{l} \text{pers.} \\ 2 \text{ sg. Ac. ob. dir. f. 'sc.} \\ (\text{pron.}) \quad \text{C. dir.} \end{array} \right.$

zăpăcește $\left\{ \begin{array}{l} \text{pred. pers. tranz. conj. IV reg.} \\ \text{activ. ind. prez. 3 sg.} \\ (\text{vb.}) \quad \text{P} \end{array} \right.$

Observați cum s-au analizat: locuțiunea conjuncțională, cea prepozițională și pronumele relativ.

II. INDICII GRAMATICALI

de care trebuie să ținem seama în analiza

FRAZEI

La analiza frazei ținem seama, după cum se știe, în primul rând de doi indici de ordinul morfologic:

a) verbele *predicative* și *nepredicative* (copulative) la un mod personal ne arată numărul total de propoziții ale unei fraze;

b) numărul *uneltelor de relație* (conjuncții sau locuțiuni conjuncționale, pronume relativ și adverbe relative) ne arată câte propoziții coordonate sau subordonate are fraza (eventual, în afară de cele independente juxtapuse). Ex.: în fraza:

Gardu-l *poți sări ușor*^{1/},/ *dar trebuie* mare băgare de seamă,^{2/} nu cumva *să simți* stăpînul;^{3/} *aleargă* foarte iute^{4/} și are un bici^{5/} care arde ca focul;^{6/} e mai rău^{7/} dacă te *ajunge* cu sfircul,^{8/} cînd vrei^{9/} să sari gardul înapoi^{10/}.
(Caragiale)

— avem 10 verbe predicative la un mod predicativ, adică avem 10 propoziții;

— 2 conjuncții coordonatoare (*dar, și*), adică avem două propoziții coordonate;

— 5 unelte subordonatoare, deci 5 propoziții subordonate.

Ca să le putem face bilanțul exact, e bine să le transcriem în ordine verticală, arătînd:

— *felul* fiecărei propoziții, și
 — *cu cine* este: juxtapusă ori coordonată, și la care propoziție este subordonată:

- 1) *Gardu-l poți sări ușor* — independentă;
- 2) *dar trebuie mare băgare de seamă* — principală, coordonată cu 1;
- 3) *nu cumva să simți stăpînul* — C. c. finală, subord. la 2;
- 4) *aleargă foarte iute* — independentă juxtapusă cu 1;
- 5) *și are un bici* — principală (a prop. 6), coordonată cop. cu 4;
- 6) *care arde ca focul* — atributivă rel., subord. la 5;
- 7) *e mai rău* — principală (a prop. 8) juxtapusă cu 5;
- 8) *dacă te ajunge cu sfîrcul* — subiectivă, subord. la 7;
- 9) *cînd vrei* — C. c. temporală, subord. la 8;
- 10) *să sari gardul înapoi* — C. dir., subord. la 9.

Așadar, prima sarcină a analizei unei fraze este: stabilirea numărului propozițiilor și ierarhia lor, adică notarea funcției de independentă, principală, coordonată sau subordonată, pe care o poate avea o propoziție sau alta. În fraza de mai sus am stabilit că avem:

- 1 independentă — propoziția 1;
- 1 independentă juxtapusă — propoziția 4;
- 1 principală juxtapusă — propoziția 7;
- 2 principale coordonate — propozițiile 2 și 5;
- 5 subordonate — propozițiile 3, 6, 8, 9 și 10.

Total 10 propoziții

NOTA BENE:

Sarcina analizei gramaticale a unei fraze se poate limita la două operații: a) separarea propozițiilor prin bare verticale (alături de care e bine să se indice și numărul de ordine al propoziției) și b) transcrierea propozițiilor în enumerare verticală cu indicarea felului fiecăreia și a relației cu celelalte. Acest procedeu ne scutește de a mai folosi schema grafică obișnuită, care, de altfel, fără transcrierea propozițiilor recomandate de noi, se poate construi cu oarecare greutate, ori se poate chiar greși.

5. Cei doi indici, *verbul* și *unealta de relație*, ne-au ajutat să găsim numărul propozițiilor și relațiile de bază (ierarhia gramaticală) dintre ele: juxtapunere, coordonare, subordonare — dar cu aceasta nu s-a terminat analiza frazei. Noi am mai menționat că cele două propoziții coordonate sînt: *adversativă* respectiv *copulativă*, iar cele subordonate sînt: *finală*, *atributivă*, *subiectivă* etc.

Pentru identificarea speciilor propozițiilor coordonate și subordonate ne-am orientat:

- a) după *felul* conjuncției la cele coordonate;
- b) după *natura regentului și înțelesului* propoziției față de el — **nu după unealta de relație** — la cele subordonate.

În clasificarea propozițiilor subordonate trebuie, deci, să ținem seama de *sintaxa regentului* — cum vom vedea mai jos.

În cele ce urmează vom arăta cum se pot identifica propozițiile: *independente, principale, coordonate, subordonate* (și felurile lor).

1. Numim propoziții **independente** pe cele care:

- a) sînt delimitate tipografic prin punct (uneori prin punct și virgulă) sau prin virgulă (în locul ei printr-o conj. coordonatoare) și
- b) au înțeles de sine stătător:

Porni Luceafărul, (1) Creșteau
În cer a lui aripe (2) ... (Em.)

*Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior (1), fac vreo două sărituri potrivite (2), (mă azvîrl peste gard de parcă nici nu l-am atins etc.) (Cr.)**

O b s. Propozițiile independente (limitate de punct sau virgulă, adesea coordonate cu o principală) sînt singurele care au, prin definiție, înțeles de sine stătător. *Este o greșeală să spunem la fel despre cele principale* — cum se obișnuiește — căci de multe ori înțelesul unei principale depinde în așa măsură de propoziția secundară încît fără ea nu poate comunica nimic. Ex. *S-a schimbat boierul* (independentă), *nu e* (principală) *cum îl știi* (secundară). Principala *nu e* nu comunică singură nimic.

În fraza de mai sus, prima propoziție este o independentă juxtapusă față de a doua, care este o principală, adică o independentă care prin supraordonare și-a pierdut caracterul de independentă, astfel încît își poate pierde uneori și independența înțelesului (nu cea gramaticală). Desigur că nu împiedică nimic ca o principală să aibă și înțeles de sine stătător, cum se întîmplă cu una determinată, de exemplu, de o atributivă explicativă: *Turcii, [care trecuseră în insula cea mare], căutară să ajute pe ticăliii lor frați.* (Bălcescu) *O primă greșeală, [de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră], este incurajarea blîndă a mediocrităților.* (T. Maiorescu)

2. Numim propoziție **principală** orice propoziție independentă al cărei înțeles este întregit de o propoziție secundară (subordonată *gramatical* celei principale):

Leonte Bumbu intrase/ să povestească novestei/ ce-a aflat de la niște oameni... (Rebreanu)

* Alte exemple vezi la pag. 89: *Schiță recapitulativă*.

Propoziția *Leonte Bumbu intrase* este principală pentru că e o independentă urmată de o secundară — să *povestească nevastei* — care-i întregește înțelesul (conținutul). La rîndul ei subordonată să *povestească nevastei* este determinată de completiva directă care îi urmează: *ce-a aflat de la niște oameni...*, dar, pentru aceasta, nu se mai numește principală, pentru că este tot o secundară, ci-i zicem subordonată de gr. I (care poate fi numită și *regentă*), iar celei care o determină, subordonată de gr. II.

3. Propozițiile **coordonate** se clasifică fără nici o greutate **după unealta de relație**, întrucît conjuncția coordonatoare este totodată și indicele felului propoziției coordonate: copulativă, disjunctivă, adversativă, conclusivă (vezi tabelul recapitulativ „Clasificarea părților de vorbire”, pag. 18).

4. Propozițiile **subordonate** nu se pot clasifica după unealta de relație decît în mică măsură. În analiza frazei trebuie să ținem seama că *natura regentului* este mult mai hotărîtoare, atunci cînd este vorba de felul subordonării.

În adevăr, toate propozițiile necircumstanțiale se clasifică aproape exclusiv după natura regentului. Astfel:

A) **Subiectiva** trebuie să răspundă la întrebarea subiectului (*cine ?* sau *ce ?*) pusă *predicativului regent*, care poate fi:

— un *predicat personal* fără subiect (totdeauna la a pers. a III-a):

Cine se scoală de diminează/ departe ajunge (Cine ajunge departe?)

— un *verb copulativ* (tot la pers. a III-a) urmat de un nume predicativ sau propoziție predicativă:

Ceea ce se vede/ este o minune.

Ceea ce se vede/ este/ ce n-am visat vreodată.

— un *predicat impersonal*:

Este necesar să muncim. Trebuie (se cuvine, se cade)/ să ne facem datoria.

— un *adverb predicativ* sau *locuțiune adverbială predicativă*:

Probabil/ că e supărat. Desigur/ că va merge.

De bună seamă/ că va merge.

O b s. O clasificare a propozițiilor subiective după unealta de relație, în subiective relative (introduse printr-un relativ pronominal sau adverbial) sau conjuncționale, nu se prea obișnuiește și ar avea o importanță secundară.

B) **Predicativa**, care poate fi introdusă cu variate unelte de relație subordonatoare: *care, cine, ce, ca, să, ca... să, ca și când, cum, oricine, cât, oricât, parcă, după cum, dacă, de* („să”), este propoziție cerută de un verb copulativ sau semicopulativ care „reprezintă” predicatul propoziției principale:

Am să fiu/ ce vreau/ să fiu. (Beniuc) (Regentul — un verb copulativ: *am să fiu.*)

Fața i se făcu/ cum e varul. (Caragiale) (Regentul — un verb semicopulativ: *se făcu.*)

Cînd măriți o fată/ e/ parcă ți-ar arde casa.* (Rebreanu)

C) **Atributiva** (relativă sau conjuncțională) se definește — ca și atributul — numai în funcție de regent, care trebuie să fie un *substantiv* sau un substitut al său (mai rar):

Soră-mea, [care mă purta în circă/ ...care nu mă lăsa/ să plîng niciodată], pierise dintre noi. (Delavrancea) (Regentul—substantivul: *soră-mea*.)

A fost un bal/ cum nici într-o capitală de județ nu se poate mai splendid. (Caragiale) (Regentul — substantivul un *bal*.)

Și el își virise în cap ideea/ că e bolnav. (Vlahuță) (Regentul — substantivul *ideea*.)

O b s. Și atributivele se pot clasifica după unealta de relație în relative și conjuncționale. Atributivele relative sînt cele mai frecvente, de aceea și zicem de obicei „atributivă relativă”, dar această clasificare — ca și la subiective — e de importanță secundară.

Clasificarea importantă a atributivelor este aceea care le numește determinative și explicative, sau neizolate (prin virgulă) sau izolate, iar aceasta pornește tot de la situația regentului, care are (cînd propoziția e neizolată) sau nu are (cînd e izolată) absolută nevoie ca să-și întregască înțelesul prin propoziția atributivă. *Exemple:*

Mi-am exprimat dorința/ să-i văd copiii. (Ibr.) (Atributiva e neizolată sau determinativă.)

Înaintea patului o masă rotundă,/ al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine. (Em.) (Atributivă izolată sau explicativă.)

* Subliniem că, în frază, verbul copulativ poate reprezenta un element regent în două situații:]

1) ca predicat formal al unei propoziții principale sau secundare regentă a unei predicative: *S-a schimbat boierul, / nu e / cum îl știi* (Gr. Alex.) (Vezi și primele exemple de mai sus.)

Propoziția *nu e* este o regentă principală. Dar regenta unei predicative poate fi și o secundară, cum a fi într-un exemplu ca: *„Află / că boierul nu e / cum îl știi”*. Propoziția „*că boierul nu e*” este o completivă directă (subord. gr. I), regentă a predicativei „*cum îl știi*” (subord. gr. II).

2) ca predicat formal al unei principale, „dublă regentă”: a unei propoziții subiective care îi precedă și a unei predicative care îi urmează: *Ceea / ce îl îngrozea acum / e a / că vremea trecea așa de încet.* (Rebr.) Vezi și exemplul al treilea de mai sus: *Cînd măriți o fată...*

D) Propoziția **completivă directă** se recunoaște după următorii indici ai regentului:

— regentul este totdeauna *un verb* ;*

— verbul regent trebuie să fie *tranzitiv* și, cu unele excepții, la diateza activă ;**

— propoziția răspunde, ca și complementul direct, la întrebările: *ce ? pe cine ?*

Socotesc/ că putem zice/, fără să ne îndoim.

Că e prea bun pentru fabule veacul/ în care trăim...

Verbele *socotesc* și (*a*) *zice* sînt active tranzitive care cer să fie lămurite de un obiect direct sau o obiectivă directă.

Am arătat la pag. 60 vezi: **Atenție**, cum verificăm caracterul tranzitiv al unui verb, folosind pronumele personal cu rolul de complement direct. De astă dată dăm mai jos o regulă generală, de care ne putem folosi în verificarea unui verb tranzitiv ca de o metodă sigură:

Orice verb tranzitiv poate fi conjugat la diateza activă și pasivă și poate fi însoțit de pronumele reflexiv. (Verbele intransitive se conjugă numai la diateza activă.) Face excepție: verbul de modalitate *a putea* care, deși e tranzitiv, nu se poate conjuga decît la diateza activă, iar verbele: *a avea* și *a voi*, ca și altele mai rar întrebuițate, se folosesc numai uneori însoțite de pronumele reflexiv și la diateza pasivă.

Astfel, verbul *a socoti* e tranzitiv, pîtru că-l putem conjuga: *eu socotesc* (activ), *eu mă socotesc* (reflexiv), *eu sînt socotit* (pasiv); verbul *a zice* de asemenea, pentru că-l putem folosi și la diateza activă: *ei (ele) zic* poate fi însoțit și de pronumele reflexiv: *mi-am zis, și-a zis* și la diateza pasivă: „*acestea au fost zise de voi atunci*“.

O dovadă că propoziția completivă directă nu se recunoaște decît după *regentul verbal tranzitiv* o fac propozițiile complete care sînt

* Foarte rar o interjecție cu valoare verbală.

** Sînt unele verbe tranzitive care cer două compliniri directe și anume, la diateza activă — două compliniri omogene: un obiect direct al persoanei + un obiect direct al lucrului (obiect abstract, acțiune sau însușire) iar la diateza pasivă — două compliniri eterogene: complement de agent + complement direct; acestea sînt unele dintre verbele care pot fi numite verbe ale „informației”: *a învăța, a întreba, a sfătui*.

Regentul la diateza activă

A învăța *pe cineva/un cîntec* (— *să cînte*)

A întreba *pe cineva/un lucru* (— *dacă etc.*)

A sfătui *pe cineva/ceva* (— *să etc.*)

Regentul la diateza pasivă

A fi învățat *de către cineva/un cîntec* (— *să cînte*)

A fi întrebat *de cineva/un lucru* (— *dacă etc.*)

A fi sfătuit *de cineva/un lucru* (— *să etc.*)

cerute de unele verbe ale informației și cunoașterii, ca: *a întreba, a afla, a spune, a anunța, a comunica, a hotări, a ști, a înțelege* și care pot fi introduse cu variate unelte de relație, cum sînt chiar pronumele (adjectivele) interogative relative sau adverbele relative. Un exemplu:

Ai aflat—	—	că pleacă.
	—	dacă vine.
	—	cine (care) sosește.
	—	cînd "
	—	unde "
	—	încotro pleacă.
	—	cum a plecat.
	—	cît material sosește.

E) Propoziția **completivă indirectă** se analizează în felul următor:

1. Uneori completiva indirectă se poate recunoaște, ca și complementul indirect, *după cazul relativului pronominal*: dativ sau acuzativ prepozițional, dar numai atunci cînd verbul din regentă cere acest caz:

— *Să dăm premiul I cu distincție/ cui va avea media 10.*

— *Să nu răspunzi un cuvîntel/ oricărui te va chema pe nume. (Isp.)*

După cum se vede, pronumele relative din fruntea completivelor indirecte: (*cui* și *oricărui*) stau în dativ, pentru că așa le cere verbul regent din propoziția principală „*să dăm*“, „*să nu răspunzi*“, ca semn al funcției sale de completivă indirectă; dar, cu toate astea, ele au în propoziție funcție de subiect.

Dar dativul relativului pronominal care introduce completiva indirectă poate fi cerut și de predicatul ei:

...dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decît odagaciul.

(Car.)

Pronumele *cui* stă în dativ din cauza predicatului din regentă (*ii*) „*pare mai bun*“, dar *-i* din cauza predicatului din completiva indirectă (*ii*) „*e foame*“, în funcție de complement indirect.

În sfîrșit, propoziția completivă indirectă poate fi introdusă prin pronumele relative în dativ cînd e cerută de o interjecție ca *bravo!* sau un adjectiv ca *dator, recunoscător, credincios* etc.

Bravo/ celor ce s-au comportat așa;

Vom fi datori/ cui se cuvine...

Pronumele relativ poate sta și în N. Ac., dar verbul regent cere ca în fruntea propoziției să stea o prepoziție:

Sezi colea și să ospătezi oleacă/ din ceea ce ne-a dat Dumnezeu. (Cr.)

Pronumele relativ compus *ceea ce* e complement direct în propoziția completivă indirectă, dar e precedat și de prepoziția *din* pentru că verbul din regentă: „*să ospătezi*” cere ca toată propoziția să fie introdusă, ca și complementul indicat, cu această prepoziție. Compară: „*Să ospătăm din mîncarea aceasta*”. În propoziția completivă indirectă pronumele relativ poate sta și în nominativ, adică poate avea funcția de subiect: „*Să ospătăm/din ce s-o găsi*”.

Numai cînd vrem anume, putem construi o completivă indirectă în care pronumele relativ să fie cerut în acuzativ prepozițional și de verbul ei:

„*Să nu te mai temi/ de ceea ce te-ai temut*”.

Dacă verbul regent este unul care cere o *completivă directă*, aceasta poate fi construită absolut la fel cu cele indirecte de mai sus, adică relativul pronominal poate să stea în dativ sau acuzativ prepozițional *cerut exclusiv de verbul predicat al propoziției subordonate*:

Nu știu) cui i-am dat cartea.

M-a întrebat/ de cine mă tem.

În sfîrșit, propoziția completivă indirectă mai poate fi introdusă prin relativul *cine* ca subiect în subordonată, dar precedat de prepoziția *de*:

Vai/ de cine vrea război!

Nu te încrede/ în cine se laudă prea mult.

Așadar:

Cînd propoziția completivă indirectă este introdusă de un pronume relativ care stă în dativ sau nominativ-acuzativ precedat de o prepoziție, ne e ușor să recunoaștem propoziția completivă indirectă prin întrebarea pe care ne-o sugerează construcția ei, pusă verbului regent: *cui?* sau *din ce?* etc. Dar să nu uităm că: *acest indice prepozițional din fruntea completivei indirecte este cerut de natura regentului ei.*

2. De cele mai multe ori însă completiva indirectă n-are în fruntea ei un indice care să sugereze întrebarea, fiind introdusă prin unelte de relație caracteristice și altor feluri de subordonate, și anume:

— conjuncții și locuțiuni conjuncționale, ca: *să, că, ca... să, cum că, dacă, de* („dacă”), *de* („să”), *pentru că*;

— adverbe relative — interogative: *unde, cum, cum de, de ce.*

NU UITAȚI!

În cazul completivelor indirecte construite cu uneltele de mai sus avem două mijloace de verificare:

— *indicele elementului regent* și

— *contragerea sau substituirea propoziției cu un complement indirect.*

Adică: înțelesul regentului ne sugerează întrebarea specifică (interogativul pronominal cine sau ce precedat de o prepoziție), iar contragerea sau substituirea cu un complement indirect ne confirmă întrebarea specifică.

Complementele indirecte fără indice prepozițional (în fruntea lor) sînt cerute de următoarele elemente regente:

a) *cîteva verbe tranzitive* care cer două compliniri eterogene* și anume: la diateza activă — *un obiect direct al persoanei + un obiect indirect al lucrului* (acțiune sau însușire); la diateza pasivă *complement de agent + complement indirect*:

Regentul la diateza activă:

- a îndemna *pe cineva/ la ceva*
- a hotări *pe cineva/ la ceva*
- a convinge *pe cineva/ de ceva*
- a încredința *pe cineva/ de ceva*
- a pregăti *pe cineva/ pentru ceva*

Regentul la diateza pasivă:

- a fi îndemnat *de cineva/ la ceva*
- a fi hotărit *de cineva/ la ceva*
- a fi convins *de cineva/ despre ceva*
- a fi încredințat *de cineva/ de ceva*
- a fi pus *de cineva/ la ceva*
- a fi pregătit *de cineva/ pentru ceva*

Verbele de mai sus (care pot fi numite *hortative*, de „îndemn”) pot fi determinate — la diateza activă — de complementul direct (obiectul persoanei) + de o propoziție completivă indirectă (obiectul lucrului — o acțiune):

Ne pune dracul/ de urnim o stîncă din locul ei,/ care era numai înfi-nată (Cr.) Sau: „*Am fost puși de dracu/ să urnim o stîncă*” (la diateza pasivă).

Eu nu te-am îndemnat/ să pleci. Sau: *N-ai fost îndemnat, să pleci.* (la diateza pasivă).

M-a încredințat cineva/ că nu e bine așa. Sau: *N-ai fost încredințat de nimeni/ că se poate.* (la diateza pasivă).

Nu m-ai convins/ nici că-i bine, nici că-i rău. Sau: *N-ai fost convins de nimeni/ că se poate.* (la diateza pasivă).

* Spre deosebire de tranzitivele care cer două compliniri omogene, adică două obiecte directe, și anume: *un obiect direct al persoanei și un obiect al lucrului* (o acțiune sau însușire), al doilea putînd fi chiar o propoziție: *Învață pe cineva un cîntec sau — să cînte etc.* Vezi p. 78, notă.

Obs. Verbul *a mulțumi* cere la fel două compliniri, dar una e obiect indirect al persoanei, în cazul dativ, cealaltă obiect indirect al lucrului, în acuzativul prepozițional:

Începu să mulțumească zînei (pentru) că l-a scăpat de primejdie. (Isp.)

Verificarea:

— prin substituire: *a mulțumi cuiva/ pentru (de) ceva.*

— prin contragere (eventual): *Începu să-i mulțumească zînei/ pentru scăpare (de scăparea) din primejdie.*

b) Completiva indirectă o mai cer **toate verbele reflexive al căror complement răspunde la o întrebare de asemenea prepozițională și care exprimă:**

— o stare afectivă (*teama, îndoiala, mirarea, părerea de rău (de bine), bucuria*);

Mă tem/ să nu îndrăgești prea mult țuca. (Stănoiu)

Verificarea: *Mă tem/ de ceva. Întrebarea: De ce (fapt) mă tem?*

Cred că nu te îndoiești/ cum că te iubesc. (Negruzzi)

Verificarea: *Nu te îndoiești/ de ceva. Întrebarea: De ce (fapt) nu te îndoiești?*

Ea a doua zi se miră/ cum de firele sînt rupte. (Em.)

Mult mă minunez eu/ de ce ies cucoanele sara pe uliță. (Sadoveanu)

Verificarea: *Mă mir (minunez)/ de ceva. Întrebarea: De ce (fapt) mă mir (minunez)?*

Se bucura mama/ că-i veneau neamurile.

Verificarea: *Mă bucur/ de ceva (de un fapt oarecare).*

— o stare de reflecție (*a se gândi; a se chibzui, a se îndura, a se dumiri, a se sili, a se hotărî, a se aștepta, a-și da seama, a-și aduce aminte*).

După ce-l văzu pe Ionuț la hodină în chilioara lui/ stătă/ gîndindu-se/ dacă n-ar fi bine/ să-l afume prin somn cu păr de lup. (Sadoveanu)

Verificarea: *Mă gîndesc/ la ceva. Întrebarea: Gîndindu-se la ce?*

Divanul se chibzui mult/ dacă trebuie a porni războiul. (Bălcescu)

Verificarea: *Mă chibzuiesc/ despre ceva.*

Mă trezesc/, deschid ochii/ și caut/ să mă dumiresc/ unde mă aflu. (Vlahuță)

Verificarea: *Mă dumiresc/ de ceva. Întrebarea: De ce să mă dumiresc?*

Mă silesc/ să-mi șterg întîmplarea din minte.

Verificarea: *Mă silesc/ la ceva. Întrebarea: La ce mă silesc?*

Nu se aștepta deci/ ca cineva să aibă măcar o umbră de cugete pîngărite pentru dînsa. (Isp.)

Verificarea: *Nu se aștepta/ la aceasta. Întrebarea: La ce nu se aștepta?*

Mi-am dat seama prea tîrziu/ că am greșit.

Verificarea: *Mi-am dat seama de aceasta.* Întrebarea: *De ce (fapt) mi-am dat seama?*

Mi-aduc aminte/ că ne-am întâlnit acolo.

Verificarea: *Mi-aduc aminte de aceasta.* Întrebarea: *De ce (fapt) mi-aduc aminte?*

c) Completiva indirectă o mai cer **locuțiunile verbale** ca: *îmi pare rău (bine), mi-e ciudă (necaz), mi-e teamă (frică), mi-e rușine* etc. — care exprimă, ca și reflexivele de mai sus, anumite stări afective și cer în propoziții și în frază complinire indirectă.

Numai (...) îmi pare rău/ că nu știu/ cum să-ți arăt recunoștința mea.
(Car.)

Verificarea: „*Îmi pare rău/ de aceasta (ceva).* Deci: *De ce (fapt) îmi pare rău?*

Să comparăm următoarele exemple:

— Relația completivă indirectă în frază:

Bătrînul avu o tresărire. Și, ca și cînd i-ar fi părut rău că s-a înmuia, vocea îi redeveni aspră... (Rebreanu)

— Aceeași relație completivă indirectă în propoziție:

Îi părea rău de viața de odinioară și-l muncea teama să nu se răsfrîngă asupra copilului păcatele tinereții lui desfrînte. (Rebreanu)

Și mi-i ciudă/ cum de vremea

[Să mai treacă] se îndură/

Cînd eu stau șoptind cu draga

Mîna-n mîna, gură-n gură. (Em.)

Verificarea, la fel ca mai sus.

Vă e teamă/ ca nu cumva prin mine

Să se-ndrepteze lumea. (Gr. Alex.)

Verificarea: la fel ca mai sus.

Bine, nene, nu ți-e frică/ s-o lași singură noaptea pe drum? (Car.)

Verificarea: *Nu ți-e frică/ de ceva?* Deci: *De ce (fapt) nu ți-e frică?*

Voi sînteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni!

I-e rușine omenirii/ să vă zică vouă oameni! (Em.)

Verificarea, la fel ca mai sus.

d) Completiva indirectă o mai cere și **orice adjectiv atributiv sau predicativ:**

Convins (atribut izolat)/ că bătrînul se ducea tot acolo/ aleargă să-i apuce înaintea. (Vlahuță)

Verificarea: „Convins/ de aceasta”...

Harun-al-Rașid [care văzuse și auzise tot], a coborât în grabă în salon, bucuros (atribut izolat)/ că toate îi ieșiseră după plac (Car.)

Verificarea: „Bucuros/ de ceva”

Oamenii de aicea sînt prea doritori (nume predicativ)/ să afle cine-s drumeții. (Sad.)

O b s. Propoziția *completivă de agent* este așa de rară față de complementul de agent, care e destul de obișnuit, încît putem renunța la analiza ei. Dăm totuși un exemplu:

*De cei ce vînd parfum/ cînd ești atins/
Tu-n haine prinzi mirosul lor distins. (Coșbuc)*

Ca și pentru complementul de agent, regentul completivei de agent este un verb la *diateza pasivă* ori *participiu pasiv* (adică al unui verb tranzitiv), precum și un *reflexiv cu valoare pasivă*. Poziția completivă de agent este introdusă totdeauna printr-un *pronume relativ* (în general, *substituit al unui nume de persoană*) precedat de propoziția *de* sau de *către*.

F) Propozițiile *completive circumstanțiale* se analizează după cum urmează:

1. unele după *indicele uneltei de relație*, indiferent de verbul regent (de sensul ori *diateza* lui), atunci cînd avem de a face cu propoziții *completive circumstanțiale*:

- cauzale: *căci, fiindcă, deoarece, de vreme ce, intrucît* etc.
- concesive: *deși, cu toate că, măcar că, chiar dacă* etc.
- finale: (*pentru*) *ca să, cu gînd să, nu cumva să* etc.
- consecutive: *încît*.

Prezența acestor conjuncții sau locuțiuni *conjuncționale* în fruntea unei *completive* sugerează imediat sensul relației sintactice (ideea de *cauză, concesie, scop* sau *urmare*) dintre propoziția respectivă și regentul ei. (Vezi în *Gramatica Academiei*, vol. II, sau în orice manual școlar, exemplele care ilustrează circumstanțialele de mai sus și care pot fi extrase ca temă de pregătire pentru examene.)

2. toate *circumstanțialele* care se introduc prin *adverbe relative* ori *locuțiuni conjuncționale de loc, de timp* sau *de mod*: *unde, de unde, pînă unde, cînd, de cînd, pînă cînd, cum, de cum, încotro, după ce* etc. se clasifică după aceste unelte de relație **numai cînd regentul** este:

a) un verb activ **intrazitiv**: *a merge, a veni, a sosi, a ajunge* etc.

Tocmai cînd soarele e deasupra amiazului/ea sosește la locul de întîlnire al vîntătorilor. (Odobescu)

b) un verb **reflexiv** care exprimă, mai ales, mișcarea: *a se duce, a se retrage, a se zburciuna* etc.:

După ce s-a sfârșit nunta/, feciorii s-au dus în treaba lor. (Cr.)

De când a venit/, se zburciună în piua/ în care ai încuiat-o tu... (Em.)

c) orice verb la diateza **pasivă** (sau un **reflexiv pasiv**):

„Casa a fost construită de tata/ când eu aveam un an.“

De cum se crăpa de ziuă/ i se auzea gura pînă la capătul străzii. (Coea)

d) cu precădere, un verb activ **tranzitiv** de **mișcare** care poate avea în același timp și un complement direct sau o completivă directă:

Lucrez (ceva sau: ce pot)/ când sînt liber (cum pot).

Și-a clădit o casă nouă/, de când nu l-am mai văzut.

Și-o clădi o casă nouă/, unde va avea plăcere.

Compară verbele *a întreba, a ști, a spera, a simți, a presimți, a se teme, a se mira* ș.a. care, nefiind de mișcare, dau propozițiilor subordonate introduse prin relative adverbiale (ori locuțiuni conjuncționale formate pe baza lor) funcția de complementive directe sau indirecte:

M-a întrebat când (unde, cum) lucrez.

Mă mir cum ai reușit să afli.

SCHIȚĂ RECAPITULATIVĂ

a

clasificării propozițiilor din punctul de vedere al **relației gramaticale** dintre ele.

Privite din punctul de vedere al relației gramaticale dintre ele, propozițiile pot fi:

I. Denumite în privința ierarhiei logico-gramaticale:

1) **independente**:

Se crăpă de ziuă. O fîșie de lumină, ca un brîu de argint, se întinde spre soare-răsare. (Delavrancea)

2) **principale**:

Gheorghieș era numele/ care plăcuse Vitoriei... (Sad.)

3) **secundare**:

Gheorghieș era numele/ care plăcuse Vitoriei... (Sad.)

II. Denumite din punctul de vedere exclusiv al relației gramaticale:

1) juxtapuse (paratactice)*:

a) independente: *Afară bate vîntul¹/, plouă mărun².*

Ai carte¹/, ai parte².

Toată lumea aflase¹/, toată lumea

*știa²/ ce se întîmplase³**.*

b) principale: *...tu îți pregătești limba¹/ ca să minți²; tu crezi³/ că într-o sticlă cu vin este mai mult duh decît în capul meu⁴/; nu știi⁵/ că un învățat pe scaunul domniei ar face mai multe boroboaze ca un neghiob⁶... (Delavrancea)*

c) secundare: *Împăratul¹/, de umbla în fruntea oștirilor²/, de sta la sfat mare³/, de se culca⁴/, de se scula⁵, de mîncă⁶, de-și mîngîia coconii⁷/, un gînd nu-l mai slăbea¹... (Delavrancea)*

2) supraordonate (regente):

a) regente principale: *Mie mi-e drag românul¹/ și știu a prețui bunătățile²/ cu care l-a dăruit natura³. (Alecs.)*

b) regente secundare: *Felix fu foarte deprimat de această scenă¹/ care îl atîngea direct² (gr. I)/, deși cei de față nu se gîndeau o clipă³ (gr. II)/ că el ar fi în cauză⁴ (gr. III). (Căl.)****

3) subordonate (de orice grad): (Vezi exemplele de mai sus.)

4) coordonate:

a) independente: *S-a dus amorul, un amic*

Supus amîndurora¹/,

Deci cînturilor mele zic

Adio tuturor². (Em.)

Afară-i toamnă¹/, frunză-mprăștiată²,

Iar vîntul zvîrle-n geamuri grele³/ ⁴picuri;

Și tu citești/scrisori/ din roase plicuri/

*Și într-un ceas gîndești la viața toată⁵****. (Em.)*

b) principale: *Și-n acel moment de taină¹, cînd s-ar crede²/ că-i fericit³,*

Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei/ antice¹/

*Și cu patimă adîncă ar privi-o⁴ s-o adore⁵*****.*

* Juxtapuse (paratactice) sînt propozițiile între care indicele relației gramaticale este zero — adică între ele nu stă nici o unealtă gramaticală, fie pentru că nu au nevoie, fie pentru că așa au fost gîndite de vorbitor (scriitor).

** În primele două fraze avem juxtapuse independente două cite două; în fraza ultimă o independentă (1) juxtapusă cu o principală (2).

*** Regente secundare sînt: subordonata de gr. I față de subordonata de gr. II, și subordonata de gr. II față de cea de gr. III.

**** Propoziții independente coordonate sînt 3, 4, 5.

***** Propozițiile 1 și 4 sînt principale coordonate copulativ.

c) *secundare*: Așadar¹, [cînd plin de visuri urmărești vre o femeie³],
Pe cînd luna, scut de aur, strălucește prin alee³/

Și păstrează umbra verde cu fantasticele-i dungi³:

Nu uita¹/ că doamna are minte scurtă, poale lungi⁵.*

d) *contextuale*: Acum d-nul Wondracek nu-și mai stăpîni risul¹. *Dar*
tot în zadar își dete și el silința¹/ să-l facă pe Budulea²/ să înțeleagă³/ că Huța
nu știe⁴/ decît să citească ungurește⁵***... (Slavici)

CÎTEVA EXERCIȚII

*care ilustrează diverse aspecte ale juxtapunerii, coordonării
și subordonării.*

Exercițiul I:

- 1) *Vedea în gîndul său — principală*
- 2) *cum meșterii lucrează la casă — C. dir. subord. la 1*
- 3) *cum el însuși împarte porunci — C. dir. just. la 2*
- 4) *vedea pe Marta cu copilul în brațe — independentă juxt. la 1.*
- 5) *și auzea — princ. coord. cu 4*
- 6) *cum oamenii zic: — C. dir. subord. la 5*
- 1) „Se vede — princ.
- 2) *că o durează pentru Marta*“. — S-vă subord. la 1. (Slavici)

O b s. În exercițiile de mai sus am subliniat *juxtapunerea* dintre o propoziție principală și una independentă (1 și 4).

Exercițiul II:

- 1) *Domnul Vermesy Arpad avea trei turme — independentă*
- 2) *și nu se mai îndoaia — principală coord. cop. cu 1*
- 3) *că în timp de cîteva zile le pierde pe toate trei — C. indir. subord. la 2*
- 4) *dacă se răspîndește știrea — C. c. cond. subord. la 3*
- 5) *că Lică a fost prins. — A-vă subord. la 4. (Slavici)*

O b s. În exercițiul de mai sus am subliniat *coordonarea* copulativă între o independentă și o principală (1 și 2). Propozițiile 3, 4 și 5 sînt subordonate de gr. I, gr. II și gr. III.

* Propozițiile 3 și 4 sînt temporale coordonate copulativ.

** Propoziția subliniată este o coordonată adversativă contextuală.

Exercițiul III:

- 1) *Cînd Pîntea intră* — C.c. de timp subord. la 2
- 2) *apărătorul lui Lică se ridică* — principală
- 3) *și spuse* [..4..] *arătînd în puține cuvinte cele petrecute* (..5..) *și cerînd* — principală coord. cop. cu 2
- 4) *că nu poate primi această mărturie* — C. dir. subord. la 3
- 5) *pe cînd Pîntea îl ducea pe Lică la cazarmă* — C.c. t. subord. la 3
- 6) *să fie ascultați martorii* — C. dir. subord. la 3
- 7) *pe care îi adusese în această privință* — A-vă subord. la 6.

O b s. În exercițiul de mai sus observăm coordonarea copulativă între două principale (2 și 3). Dar fraza este destul de interesantă prin topică: împletirea subordonatelor 4 și 5 cu principala 3 nu se observă prea ușor, dar subordonatele intercalate trebuie — după cum se vede — dislocate în analiză. Iată cum arată fraza neanalizată:

Cînd Pîntea intră, apărătorul lui Lică se ridică și spuse că nu poate primi această mărturie, arătînd în puține cuvinte cele petrecute pe cînd Pîntea îl ducea pe Lică la cazarmă, și cerînd să fie ascultați martorii pe care îi adusese în această privință. (Slavici)

Exercițiul IV:

- 1) *Îi plăcea* — princ.
- 2) *să steie* — s-vă subord. la 1
- 3) *să privească* — C. c. de scop subord. la 2
- 4) *și să asculte* — C. c. de scop coord. cu 3
- 5) *fiindcă era destul de privit și destul de auzit*; — C. c. de cauză subord. la 1
- 6) *fiindcă Ușa juca.* — C.c. de cauză coord. prin juxt. cu 5
- 7) *cum se joacă la cîrciumă* — C.c. de mod subord. la 6
- 8) *și vorbea* — C. c. de cauză coord. prin joncțiune cu 6
- 9) *cum se vorbește în birt, fără multe marafeturi, fără mult înconjur* — C. c. de mod subord. la 8. (Slavici)

O b s. În exercițiul de mai sus observăm coordonarea prin joncțiune copulativă a completivelor circumstanțiale de scop 3 și 4, și a completivelor circumstanțiale de cauză 6 și 8, precum și coordonarea prin juxtapunere a circumstanțialelor 5 și 6.

Coordonare prin juxtapunere nu putem avea decît între propoziții secundare cerute de aceeași supraordonată și de același element regent din supraordonată, cum sînt cauzalele 5 și 6.

PARTEA A TREIA

I. Exerciții de analiză a propoziției

II. Exerciții de analiză a frazei

PARTI A TRIN

I. Exerciții de analiză a propoziției

II. Exerciții de analiză a frazei

I. EXERCIȚII DE ANALIZĂ A PROPOZIȚIEI

NOTA BENE:

Înainte de a trece la câteva exerciții de analiză a propoziției, să ne amintim:

1) Clasificarea unei părți de propoziție n-o greșim dacă sîntem *atenți la natura Regentului* — așa cum am arătat pe larg la cap. *Indicii gramaticali ai propoziției*, pag. 57. și urm.

2) *Atenție la verbele copulative și semicopulative!* Ele suportă întrebarea *ce?* dar NU sînt întregite de o complinire directă, fiindcă *nu sînt predicative* și deci nici *verbe tranzitive*, ci de una *predicativă*; nume *predicativ* sau *propoziție predicativă*: *El a devenit inginer* (- ceea ce a dorit).

3) Complementul unui verb la diateza *Pasivă* sau al *participiului* unui verb *activ tranzitiv* NU este obiect indirect ci complement de *agent* (adică, subiect logic): *Elevul este lăudat de profesor*.

4) Nu uitați că există și complement *indirect* exprimat printr-un *genitiv prepozițional*: *Luptăm împotriva războiului*.

*

Dăm mai jos exerciții de analiză a propoziției dispuse pe etape și precedate de analize model; cele din prima etapă sînt însoțite de *unele indicații* cu ajutorul cărora se poate verifica soluția analizei, pentru ca trecerea la cele libere să se facă aproape pe nesimțite.

Recomandăm ca, în rezolvarea exercițiilor în etapa a II-a, analiza să se facă după *schema grafică învățată*. Nu vă mulțumiți numai cu *recunoașterea rolului sintactic!* Analiza completă a cuvîntului cer exercițiu stăruitor.

Prima etapă:

Recunoașterea relației dintre cuvinte (în propoziție și frază).

Acest exercițiu ne cere să desprindem cuvintele din propoziție (și frază) împerechindu-le după relația S-P (subiect-predicat) ori regent +

A (atribut) sau C (complement) — după modelul care se dă. (Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale, precum și vocativele simple sau cuvintele exclamative vor fi extrase singure — fără a se indica relația).

1) *Lunecușul pornea undeva din susul (3)* grădinii și se oprea la rădăcina copacului.* (M. Preda)

Model:

Lunecușul — pornea; pornea undeva; pornea — din susul grădinii; și; (Lunecușul) — se oprea; se oprea — la rădăcina; rădăcina — copacului. Sau: Lunecușul/ pornea; pornea/ undeva etc.

2) *Dar ce puteai să pui în car, o dată ce (4) trebuia să pui întâi nevasta și copiii, părinții și surorile și frații?* (Gala Galaction)

Model:

Dar; ce — să pui; puteai — să pui; să pui — în car; o dată ce; trebuia — să pui; să pui — întâi; să pui — nevasta și copiii; (să pui) — părinții și surorile și frații. Sau: Dar; ce/ să pui; etc.

3) *În fundul (3) grădinii, mama se uita mereu la gardul din care** fusese smuls salcîmul.* (M. Preda)

4) *Ce spui, mă mocîrșane? ! fluieră Iordache printre dinți pe cînd (4) ochii lui zvîcniră în sînge.* (Galaction)

5) *De! Așa e! De cînd (4) eram d-o șchioapă pricepusem lumea!...* (Delavrancea)

6) *Paraschiv, Nilă și Achim, care dormiseră înainte de (3) masă, nu păreau că au de gînd (1) să facă așa ceva.**** (M. Preda)

7) *Pe cînd (4) toți îl felicită și-i sărută mîna, Jenică și Fifica vorbesc la o parte (2).* (Delavrancea)

8) *În spatele (3) lui Bălosu apăruse Victor, voiajorul, cu o măciucă**** în mînă.* (M. Preda)

9) *În dreptul (3) Moromeților, glasul său se frînse tot așa cum începuse, pe neașteptate (2).* (M. Preda)

10) *Un șes neted, verde răsare în mijlocul (3) apei.* (Vlahuță)

11) *Mai departe, pe măguri ușor înclinate, de-a lungul (3) malului se desfășoară în soare galbene lanuri de grîu și iniști albastre.* (Vlahuță)

12) *Lată în umeri, în șolduri lată, înaltă încă ***** o dată aproape ***** Inocențiu Cocuz.* (Z. Stancu)

* Locuțiunile verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale vor fi însoțite de cifrele 1, 2, 3 și respectiv 4 de recunoaștere.

** Adverbele relative și pronumele relative se extrag legate de verbele pe care le determină. Ex. *din care — fusese smuls.*

*** „așa ceva”, loc. pronominală nehotărîtă.

**** „cu o măciucă”, complement circumstanțial sociativ.

***** Se analizează împreună cu partea de propoziție care urmează sau precedă.

Obs. Urmează exerciții în care locuțiunile și cuvintele mai dificile se subliniază numai, fără nici o indicație:

13) *Mă, ăsta nu s-a spălat de la botez, de cînd l-a cufundat popa, de trei ori, în cristelniță.* (Z. Stancu)

14) *Boierii, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, așteptînd ajutoare de dincolo de Olh.* (Odobescu)

15) *Iar ea, dinaintea unei așa* zgometoase adunări, deschise încetinel pleoapele sale afundate.* (Odobescu)

16) *Maria Moromete oprea fiecare căruță care trecea prin dreptul bordeiului ei.* (M. Preda)

17) *Afară de aceasta, le trebuia doar** un deum cît de** încurcat și niște vâi adînci și înfundate, ca să poată scăpa...* (Galaction)

18) *Dumbravă vornicel intră în fruntea tovarășilor săi...* (Odobescu)

19) *Sîntem în fața portului Turnu-Măgurele.* (Vlahuță)

20) *Cîțva timp nu se vede decît Hagi Tudose, Culai, Leana și Gherghina Profirel, care nu poate intra pe ușă din pricina malacovului* (Delavrancea).

21) *De acolo se zăreau în susul apei zidurile cetății Sîn-Giorgiu....* (Odobescu)

22) *Împrejurul lor stau*** grămădiți optzeci de călăreți turci, ieniceri, spahii și cîhodari împărătești....* (Odobescu)

Etapa a doua:

Se cere analiza *completă* (vezi mai jos exercițiul 11) a părților de propoziție (acestea se marchează cu cifre romane****, însoțite din cînd în cînd și de cifre arabe, care indică locuțiunile, ca și în prima etapă: pe cele verbale, care exprimă, în exemplele date, mai totdeauna predicatul, pe cele adverbiale, care exprimă unele complemente circumstanțiale, pe cele prepoziționale, care introduc unele părți secundare de propoziție, pe cele conjuncționale, care leagă, coordonînd ori subordonînd, propozițiile):

1) *Copilul (I) — din dreapta (IV₂) — mușcat (IV) — sub braț (VI) de — celălalt (IV) — șarpe (V) — pare a cădea (III) — sleit***** — de puteri (V).* (Odobescu)

2) *Să ne oprim (II) asupra unui — alt (IV) — cap de operă (V)....* (Odobescu)

* Morfem al superl.

** Se analizează împreună cu partea de propoziție care urmează.

*** Verb semicopulativ.

**** Vezi *Anexa*, pag. 127.

***** Element predicativ suplimentar (atributiv predicativ).

3) *Și* — *cu toată* (3) *stăruința* (VI) — *lui Moș Fotea* (IV) *și-a lui bădița Vasile* (IV) — *Smărăndița* (I) *a mîncat papara* (II₁). (Creangă)

4) *Li*(V) *s-au pus* (II) — *în față* (VI₂) — *coli* (I) — *de hîrtie* (IV). (Z. Stancu)

5) *Dormim* (II) — *un somn* (V) — *pînă ce* (4) — *se ridică* (II) — *luna*(I) — *și* — *pe urmă* 2 — *pornim*(II) — *întins*(VI) — *mai departe*.(VI) (Sadoveanu)

6) *Oameni* — *buni*(IV)! *Dumnezeu*(I) — *ne*(V) — *a izbăvit*(II)! — *grăi* (II) — *el*(I) — *după aceea* (VI₂). (Sadoveanu)

7) *Ascultă* (II) — *cu luare-aminte** (VI) — *slujba* (V) — *cu voce înceată* (VI)** — *a părintelui* (IV) — *Ștefan* (IV) — *și* — *adeseori* (VI) — *se oprea* (II) — *în picioare* (VI₂) — *cu capul plecat* (VI)*** — *adînc* (VI) (Sadoveanu)

8) *Tudor* (I) — *îl* (V) — *asculta* (II) — *cu luare-aminte*(VI) — *Și-i* (V) — *afla*(II) — *sporul*(V) — *la vorbă*(IV). (Sadoveanu)

9) *Se oprește*(II) — *pe neașteptate*(VI₂) — *în fața* (3) *primăriei*(VI) — *și* — *dă*(II) — *cu căciula* (VI) — *în pămînt* (V) (Z. Stancu)

10) *A trebuit*(II) — *să spintece*(II) — *muntii*(V) — *să-și sape*(II) — *albia* (V) — *de-a curmezișul* (3) *Carpaților* (VI). (Vlahuță)

11) *Din fundul* (3) *ei* (VI) — *se-ntind* (II) — *pe sub valuri* (VI), — *nenumărate*(IV) — *brațe*(I) — *de piatră*(IV), — *gata*(IV) — *s-apuce*(II) — *vasul* (V) — *și* — *să-l* (V) *sfarme* (II) — *n bucăți*(VI₂) — *la* — *cea mai mică* (IV) — *nebăgare de seamă* (VI) (Vlahuță).

ANALIZĂ MODEL

Din fundul { — cu G
(loc. prep.) { — introd. C. c. de loc

ei { — pers.
(pron.) { — fem. 3 sg. G
 { — C. c. de loc

se-ntind { — pred. pers. tranz.
(verb III reg.) { — refl. ind. prez. 3 pl.
 { — P.

s-apuce { — pred. pers. tranz.
(verb I reg.) { — activ. conj. prez. 3 pl.
 { — P

vasul { — com. s.
(subst.) { — n. sg. Ac. ob. dir.
 { — C. dir.

și { — s. coord. cop.
(conj.) { — coord. 2 prop.

* Loc. subst. cu prepoziție.

** A. complex.

*** De fapt element predicativ suplimentar (atribut predicativ)

pe sub { — c. cu Ac.
(prep.) { — introd. C. c. de loc

valuri { — com. s.
(subst.) { — n. pl. Ac. prep.
{ — C. c. de loc

nenumărate { — calif. prov. part. 2 term.
(adj. var.) { — n. pl. N.
{ — A.

brațe { — com. s.
(subst.) { — n. pl. N.
{ — S

de { — s. cu Ac.
(prep.) { — introd. A.

piatră { — com. s.
(subst.) { — fem. sg. Ac. prep.
{ — A.

gata { — calif. pr. zis term.
(adj. invar.) { — n. pl. N.
{ — A

să(...) sfarme { — pred. pers. tranz.
(verb. I, reg.) { — activ. conj. prez. 3 pl.
{ — P

— l { — pers.
(pron.) { — n. sg. Ac. od. dir. f. sc.
{ — C. dir

în bucăți { — de mod
(loc. adv.) { — C. c. de mod

la { — s. cu Ac.
(prep.) { — introd. C. c. t.

cea mai mică { — calif. pr. -zis 2 term.
(loc. subst.) { — fem. sg. Ac. prep.
{ — super. rel.
{ — A

nebăgare de seamă { — prov. loc. vb.
(loc. subst.) { — fem. sg. Ac. prep.
{ — C. c. t.

12) *Iordache* (I) — *apucă* (II) — *în fruntea* (1) *bejenarilor* (VI) — *și* — *cînd* (VI) *soarele* (I) — *scăpătă* (II) — *în Dealul Viilor* (VI) — *el* (I) — *ieși* (II) — *cel dinții* (VI)* — *din tîrgul* (VI) — *spăimîntat* (IV). (Galaction)

13) *Âla* (I) — *m* — (V) — *a înjugat* (II) — *ca pe o vită* (VI) — *și* — *am tras* (II) — *căruța* (V) — *alături cu* (3) *boul* (VI) — *de hăis* (IV). (Galaction)

Etapa a treia:

Exerciții ale căror soluții se pot verifica (unele numai parțial), prin indicațiile din *Anexă* și *Indice*.

1) *Și merg eu acum fără păsare prin păpușoi, pînă în dreptul ogrăzii, și mă uit printre gard să văd pe mama care se dă în vînt după trebi.* (Creangă)

* Element predicativ suplimentar (A predicativ).

2) *Peste iarnă mama iar s-a pus pe capul tatei să mă dea undeva la școală.* (Creangă)

3) *Sus, în casele domnești, (...) stau adunați, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării.* (Odobescu)

4) *O masă lungă de stejar acoperită c-o față albă de pînză încheiată cu horbote se ridica în mijloc, și-n juru-i erau rînduite scaune cu spătare.* (Sadoveanu)

5) *Și cîte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșeală să-i ardă școlarului cîte un sfînt Nicolai.* (Creangă)

6) *De la Severin pînă dincolo de Galați, mai toate satele și orașele noastre de pe malul Dunării sînt ridicate pe ruini de acestea sfinte...* (Vlahuță)

7) *Cantemir tătarul se găsi față-n față cu alt leah, un uriaș cu obraz roș.* (Sadoveanu)

8) *Cele două soții de funcționari, transferați în tîrgul nostru, o ascultau cu interes.* (Sadoveanu)

9) *Tatăl tău de-aici înainte e bătrîn și o să te ridicăm pe tine în scaun și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărăteasă.* (Ispirescu)

10) *Atunci ți mai veni inima la loc și se mulțumi a aștepta pînă a doua zi.* (Ispirescu)

11) *Și mamei ți venea să mă înghită de bucurie. Și părintele Ioan m-a pus la masă cu dînsul și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă* roșii cu mine.* (Creangă)

12) *Apoi, după ce din bunătatea Domnului se hotări soroc apropiat, uncheașul și feciorul se întoarseră la Șoimărești cu mare nădejde, pentru a întruchița credințele și mărturiile de trebuință.* (Sadoveanu)

13) *Uneori însă Magda aceasta îi zîmbea. Vremea, cu toate acestea, ajutată de moșneagul cu barbă tușinată, îl scotea la un liman nebănuț de el.* (Sadoveanu)

Etapa a patra:

Exerciții de analiză gramaticală liberă:

1) *În dreptul ușii, mai jos de prispă, două trepte de scîndură (subînfeles: erau, se găseau).* (Delavrancea)

2) *Și, după ce o săptămînă nu băgai nimic în gură, mă dusei în fața patriarhului și mă împărtășii cu sfînta cuminicătură* (Delavrancea).

3) *În dreapta mănăstirii se ridicau dealuri și păduri.* (Eminescu)

4) *Pletele lui blonde fluturau împrejurul capului.* (Eminescu)

* Analizați: o mulțime de — atribut; ouă — regent.

5) Bătrînul deschise ușa tinzii și se făcu nevăzut înlăuntrul clădirii. (Eminescu)

6) Drept* în mijlocul ogrăzii, d-a stînga bisericii lui Mircea, se aflau casele domnești... (Odobescu)

7) Pe dinăuntru curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau** răzimate de acei nalți pereți... (Odobescu)

8) ...doamna Mia Vasilian poate mărturisi că e o muzicantă desăvîrșită. (Sadoveanu)

9) Doamna Mia Vasilian dă noilor cunoștinți informații cu un aer de tinerețe naivă. (Sadoveanu)***

10) Se auzeau în sat din vreme în vreme izbucniri de glasuri și nechezături de cai. (Sadoveanu)

11) Din cînd în cînd se oprea și asculta un vînt ușor ce se strecura pe sub streășina casei și susura la cercevele. (Sadoveanu)

12) Tomșa își aducea din ce în ce mai iute pîlcul lui de călărime. (Sadoveanu)

13) El nu se puse de pricină, aflînd mai ales**** că-i vorba de un gospodar stăpîn de oi. (Sadoveanu)

14) Dacă văzură și văzură că nimic nu-i este pe plac, fata cea mai mare își luă inima în dinți și-l întrebă într-o zi la masă de ce este supărat (Ispirescu)

15) Auzind zmeul aceasta se făcu foc și pară de mînie, se turbură de necaz și nu mai vedea înaintea ochilor. (Ispirescu)

16) Cine își părăsește așa casa și locul, tam-nisam, și-și ia lumea-n cap? (Caragiale)

17) Simțea numai, după ce se deschisese asupra lumii lumina primăverii, că-l cuprinde o liniște nedeslușită. Cu toate acestea parcă-și da destul de bine seama că o întîlnire nouă cu Magda n-o dorea decît ca s-o ardă cu ochi de mînie. (Sadoveanu)

18) Cu acele momente de îndoială și descurajare el deveni posomorît și teribil. (Filimon)

19) Și nu mă rușinez a spune că pentru mine acești bărbați reprezintă mai mult decît Alexandru cel Mare, Hanibal sau Cezar. Aceștia sînt eroi ai lumii, pe cînd aceștia sînt eroii noștri. (M. Kog.)

* Se analizează cu partea de propoziție care urmează.

** Semicopulativ.

*** Exercițiul conține o parte de propoziție complexă.

**** „mai ales” — loc. adv. incidentă.

II. ANALIZA FRAZEI

(Observații și îndrumări metodice)

ANALIZA FRAZEI ARE DOUĂ SARCINI:

- a. delimitarea propozițiilor și
- b. clasificarea propozițiilor.

1. Delimitarea propozițiilor ne cere, după cum știm, să recunoaștem *predicatele* (verbale ori nominale), prezente și subînțelese, precum și *uneltele de relație* conjuncționale*, care leagă propozițiile coordonate ori introduc pe cele subordonate.

Dăm mai jos exemple în care vom semnala, prin subliniere, predicatele și uneltele conjuncționale, vom despărți propozițiile prin linie orizontală și le vom numerota. În următoarea frază avem numai *predicate verbale* și unelte conjuncționale *subordonatoare* — conjuncții și pronume relative:

Leonte Bumbu *intrase*¹ — să *povestească* nevastei — *ce-a aflat* de la niște oameni² — care *au trecut* adineaori cu căruța spre Mozăceni⁴: — *că au întâlnit* mai de vale, la Teleorman⁶, *ce* de țărani umblînd din sat în sat⁵.
(Rebreanu)

Fraza care urmează conține și un *predicat nominal*, iar între propoziții avem și *conjuncții coordonatoare*:

Cînd *mă deșteptai* a doua zi, numai după o clipă parcă de somn¹ — *băgai de seamă*² — *că soarele fusese mult mai harnic* decît mine³ — *căci se părea*⁴ — *că se înălțase* pe ceruri, în vîrfurile degetelor⁵, — și, de peste întărituri, *se uită*, furîș la mine, tocmai în fundul peșterei⁶. (Hogaș)

2. Propozițiile le delimităm ușor dacă *simțim* sau, mai bine zis, *știm* să recunoaștem anumiți indici ai hotarelor între ele. În general, o propoziție, cînd nu începe cu subiectul, după care așteptăm să vină, imediat sau mai apoi, predicatul, începe sau cu o unealtă conjuncțională sau

* Uneltele de relație conjuncțională sînt: *conjuncțiile*, *pronumele* sau *adjectivele relative*, *adverbele relative* și *locuțiunile conjuncționale*.

direct cu predicatul, sau, în sfârșit, cu o parte secundară de propoziție. În frazele de mai sus, propozițiile încep cu:

- subiectul: **Leonte Bumbu** (intrase)...
- conjuncție: **să** (povestească)...
- un pron. rel.: **ce** (-a aflat...)
- un adv. rel.: **Cînd** (mă deșteptai...)
- un predicat: **băgai de seamă**...
- o conjuncție: **că** (soarele fusese mult mai harnic...) **că** (se înălțase...) **și** (de peste întărituri, se uita furiș)

REȚINEȚI AȘADAR:

Cînd propozițiile încep cu subiectul, cu predicatul (**ori** cu o parte secundară de propoziție) sînt propoziții independente sau, mai ales, **principale**; celelalte sînt **ordonate** sau **subordonate** (secundare).

3. Delimitarea propozițiilor nu este ușor de făcut atunci cînd stau — aparent — în fruntea lor două unelte conjuncționale, și anume:

a) o conjuncție coordonatoare (*și*, apoi *dar*, *iar*) urmată **de** una subordonatoare, cum ar fi: **și dacă, și după ce, dar dacă, dar deși, iar dacă (cînd)** etc.

b) două unelte conjuncționale subordonatoare, cum ar fi: **că deși (de), care cînd, unde ori de cîte ori, cînd dacă** etc.

A treia alternativă nu e posibilă, adică două conjuncții coordonatoare nu se întîlnesc niciodată între două propoziții, **cu excepția** lui *deci* sau a loc. adv. *prin urmare*, care pot fi precedate de *și* copulativ pentru ca să-și păstreze valoarea originală de *locuțiuni adverbiale*.

În prima alternativă, conjuncția coordonatoare (*și*, *dar*, *iar*, sau, *deci*) face parte, împreună cu una subordonatoare, din propoziția care urmează *numai cînd înaintea lor este o altă propoziție subordonată de același fel* (sau cu același regent) — adică unealta coordonatoare (*și*, *dar* etc.) *coordonează două propoziții subordonate*: două circumstanțiale, condiționale, temporale, consecutive, sau două complete (necircumstanțiale), cum ar fi:

M-a întrebat/ **dacă** sînt liber/ **și** **dacă** plec undeva.

Vei merge **unde** vrei/ **și** **cînd** vrei.

Mi-a comunicat **că-i** liber/ **și** **că** merge la Predeal.

Spune-mi **ce** faci/ sau **ce-ai** dori să faci aici.

De obicei, conjuncția subordonatoare nu se mai repetă după cea coordonatoare:

Mi-a comunicat/ **că-i** liber/ **și** merge la plimbare.

Situația mai frecventă a perechilor conjuncționale *și dacă, și când, dar dacă* etc. este aceea când unele coordonatoare are una din următoarele două poziții:

a) sau stă **în fruntea frazei**, adică exprimă o coordonare **contextuală**, ceea ce înseamnă că înaintea ei nu stă o subordonată de coordonat, ci o **principală**:

Dar/cînd soarele ieși deplin dintre dumbrăvi/ pe drumul/ de unde veniseră pribegii/ apărură un turc călare și după el un om de-ai noștri. (Galaction)

b) sau se află **înăuntrul frazei**, precedată de o propoziție independentă (principală) pe care o coordonează nu cu secundara care urmează, ci cu una tot independentă (principală), care vine mai apoi:

Nilă intrase în casă și [după ce se aruncase într-un pat.] începuse și el/ să geamă/ dar mai tare ca fratele său/, ca și cînd ar fi fost bolnav. (M. Preda)

Acestea sînt frazele în care **coordonarea este întreruptă** de o subordonată **intercalată**, adică fraza în care conjuncția coordonatoare nu se analizează împreună cu cea subordonatoare care îi urmează. Avem de a face deci cu fraze care conțin propoziții **subordonate intercalate**. În analiza gramaticală trebuie să știm cum să le delimităm. Se propune următoarea metodă grafică pe texte.

Nilă intrase în casă¹/ și² [după ce se aruncase într-un pat³] începuse și el⁴/ să geamă etc.

În a doua operație, transcriem propozițiile:

- 1) *Nilă intrase în casă* — independentă;
- 2) *și [3] începuse și el* — principală, coord. cu 1;
- 3) *după ce se aruncase în pat* — circ. temporală, subord. la 2,
- 4) *să geamă etc.* — c. directă*.

Uneori între conjuncția coordonatoare și cea subordonatoare din fruntea intercalatei se pune virgulă — care **semnalează** intercalarea — dar nu toți autorii au această grijă:

Dar¹, [dacă adevărul este pus în inima omului²/ ca să-i arate calea⁴/ ce duce la fericire³], fatalitatea a voit¹/ ca pasiunile materiei să învingă²... (Filimon)

4. Deseori între conjuncția coordonatoare și conjuncția (locuțiunea conjuncțională) subordonatoare se interpune un complement circumstanțial al propoziției coordonate cu *și, dar* etc. ori chiar propriul ei subiect:

* Tot așa se delimitează propozițiile și în fraza „*Dar cînd soarele ieși etc.* (Galaction), adică: *Dar [cînd soarele etc.] apărură etc.*

a) Interpunerea unui complement circumstanțial:

Și într-una din sări¹, [cum ședea spînul împreună cu moșu-său și cu verele sale într-un foisor²] numai iaca ce zăresc în depărtare un sol de raze scintei-toare¹!, care venea înspre dinșii³... (Creangă)

b) Interpunerea subiectului propoziției coordonate:

Și el¹, [cu cît o privea mai mult²], cu atîta o găsea mai frumoasă¹. (Eminescu)

Între conjuncția coordonatoare și unealta subordonatoare se poate interpune un verb la gerunziu, cu funcție de circumstanțial al propoziției coordonate și regent al subordonatei intercalate. În acest caz trebuie să fim *atenți*, pentru că avem impresia că gerunziul face parte din propoziția secundară intercalată:

Dar *văzînd*¹ [că pace n-are²]

Cu *plapuma-nfășat sare*¹. (Pann)

O astfel de frază o despărțim *dislocînd* gerunziul și punîndu-l la sfîrșitul propoziției principale, pentru ca subordonata să urmeze imediat după regentul ei:

1) Dar... [2] cu *plapuma-nfășat sare*,

văzînd — principală, coord. advers. contextuală;

2) *că pace n-are* — completivă directă.

5. Uneori gerunziul, regent al unei subordonate intercalate, se interpune și între subiectul și predicatul propoziției regente (principale):

*Bătrînul, văzînd bine*¹ [că nu mai este *chip*²] *să meargă drept împotriva vîntului*³, *care se întărea mereu, suflînd dinspre uscat*⁴, *trecu ușor colțul pînzei în celălalt bord al bărcii*¹. (J. Bart)

Se recomandă, firește, ca și de data aceasta, gerunziul să fie dislocat și pus la urmă — ca să preceadă ca regent subordonata intercalată (pe care de asemenea am dislocat-o):

1) *Bătrînul... [2.3.4.] trecu ușor colțul pînzei în celălalt bord al bărcii, văzînd bine* — principală;

2) *că nu mai este chip*^{*} — c. direct subord. la 1;

3) *să meargă drept împotriva vîntului* — subiectivă rel., subord. la 2,

4) *care se întărea mereu, suflînd dinspre uscat* — atributivă rel., subord.,

la 3.

6. Ori de cîte ori avem fraze care conțin perechi de unelte conjuncționale subordonatoare imediat succesive: *pentru că deși, că de (dacă)*,

* Verificarea: „nu mai este chip” — „nu mai e posibil”.

că oricît, care deşi etc., avem de a face totdeauna cu o subordonată intercalată în altă propoziție tot subordonată:

Albia literaturii noastre e atît de îngustă¹/ că², [de-aş zice³/ că mai nici o scriere nouă nu posedă condițiile unei scrieri nemuritoare⁴], aş zice un adevăr supărător pentru tagma literaților²... (A. Russo)

Adică:

- 1) *Albia literaturii noastre etc.* — principală;
- 2) *că [3.4] aş zice un adevăr etc.* — C. c. consec., subord. la 1;
- 3) *de-aş zice* — C.c. cond., subord. la 2;
- 4) *că nici o scriere nouă nu posedă etc. C. dir., subord. la 3.*

Acolo era tînărul Filimon¹/, care², [deşi aspirant la preoție³] dar ştia pe Arghir pe de rost². (I. Ghica)*

Adică:

- 1) *Acolo era tînărul Filimon* — principală;
- 2) *care [3.] dar* ştia etc.* — atrib., subord. la 1;
- 3) *deşi (era) aspirant etc.* — c. concesivă, subord. la 2.

7. Intercalarea unei subordonate poate avea şi un aspect mai simplu: este vorba de subordonata intercalată între termenii propoziției principale, şi anume:

a) se intercalează, în general, între subiect şi predicat, în chip inevitabil cînd subordonata este o atributivă determinativă (neizolată):

Cîinele¹ [care latră²] nu muşcă¹. (Pop.)

Intercalata atributivă, însă, poate urma imediat după subiect şi cînd este atributivă explicativă:

Conu Costache şi ciudata lui soră, Luxița¹, [care nu s-a măritat²/ ci a rămas fată bătrînă³], erau copiii lui Negoitza Udrescu¹... (Ioan Al. Brătescu Voineşti)

b) se intercalează (tot între subiectul şi predicatul principalei) cînd autorul vrea s-o sublinieze:

Finul Iorgu a sărutat mina întinsă, albă şi subțire. Diacul¹, [deşi nu-i era fin²], a făcut la fel.¹ (Sadoveanu)

c) uneori se poate intercala şi între un complement şi verbul său regent, de ex. între un complement indirect în dativ şi regentul său:

*Iar Linii¹ [de s-ar întîmpla³/
Să vă-nîlîniți vreodată⁴],
Să-i spui¹/ că-s sănătos²... (Coşbuc)*

* Aici *dar* e un corelativ adverbial al conj. *deşi*, construcție specifică scriitorilor din sec. a XIX-lea.

NOTA BENE:

Putem vorbi, în mod excepțional, și de o principală intercalată în subordonată ei, atunci când este vorba, mai ales, de verbul impersonal *a trebui* (predicativ) care, de obicei, în limba română contemporană se intercalează între subiectul și predicatul propoziției subordonate lui:

Tu [trebuia] să te cuprinzi

De acel farmec sfânt... (Eminescu)

Adică:

*Trebuia/ ca tu să te cuprinzi etc.**

8. Uneori, în analiza frazei, ca și în a propoziției, întâmpinăm fenomenul **inversiunii**; în acest caz, când delimităm propozițiile, trebuie să dislocăm cuvintele inversate dându-le topica** normală.

Inversiunea poate avea diverse aspecte; noi dăm numai trei cazuri:

a) Inversiunea se află într-o propoziție intercalată:

Hogea, eu¹ [în locu-ți de eram²]

Cuptorul spre miază-noapte cu gura-lui îl puneam¹. (A. Pann)

Adică:

1) *Hogea, eu¹ [2.] puneam cuptorul cu gura lui spre miază-noapte*** — princ.*

2) *de eram în locu-ți — C. c. cond.*

b) Propoziția inversată este totodată și o intercalată în altă subordonată (și ea cu subiectul inversat):

Și mi-i ciudă¹ [cum de^{2a}/ vremea^{2b}]

[Să mai treacă³] [se îndură^{2a}]

Când eu stau șoptind cu draga

Mînă-n mînă, gură-n gură⁴. (Eminescu)

Adică:

1) *Și mi-i ciudă — principală;*

2) *Cum de se îndură vremea — c. indirectă, subord. la 1;*

3) *Să mai treacă — C. indir. subord. la 2;*

4) *cînd eu stau șoptind cu draga etc. — C. c. temp.*

cu nuanță concesivă, subord. la 3.

* Vezi și pag. 53-54

** *Topică* înseamnă ordinea sau succesiunea părților principale sau secundare în propoziție sau a pozițiilor în frază.

*** Am restabilit și-n propoziția 1 topica normală De aceea am eliminat pron. *îl* întrebuințat pentru reluarea complementului direct, care stă în fruntea propoziției, ca și cum ar fi subiect.

c) Complementul circumstanțial de loc inversat este scos din propoziția lui (o subordonată) și așezat chiar înaintea propoziției regente:

Jură-mi-te pe ascuțișul paloșului tău¹/ că mi-i da ascultare și supunere întru toate²/ [chiar^{3a}/ și-n foc^{4b}] ³ de ți-aș zice³/ să te arunci^{4a}. (Creangă)

Adică:

- 1) *Jură-mi-te* etc. — principală;
- 2) *că mi-i da ascultare* etc. — C. indir. subord. la 1;
- 3) *de ți-aș zice* — C. c. cond., subord. la 2;
- 4) *să te arunci chiar și-n foc* — C. dir. subord. la 3.

Sau:

- 3) *chiar* [^{4b}] *de ți-aș zice* — C. c. concesivă;
- 4) *să te arunci și-n foc* — C. dir.

9. Într-o frază se pot găsi și un fel de propoziții „intercalate” numite însă propoziții **incidente*** — care, în analiză vor fi izolate fără a fi numerotate în rînd cu celelalte, întrucît nu au nici o legătură gramaticală cu ele. Cele mai frecvente sînt propozițiile, uneori frazele, care reprezintă intervenția autorului în vorbirea directă a unui personaj (adică în dialog).

Astfel de propoziții se pot găsi și la mijloc — ca intercalatele — și la sfîrșitul frazei:

— *Mulțămim dumneavoastră,¹ [răspunseră ei toți cu glas greoi și gros]; — bine-ați venit.² (Hogaș)*

- 1) *Mulțămim dumneavoastră* — independentă;
- 2) *bine-ați venit* — independentă juxtapusă.

— *răspunseră ei toți cu glas greoi și gros* — incidentă.

În afară de propoziții incidente există și construcții incidente, care pot sta în orice loc al frazei: *în adevăr, de fapt, desigur, de bună seamă, din nenorocire, din fericire, mai ales, mai cu seamă* etc.

* Incidentă poate fi orice construcție, propoziție sau chiar frază.

SUPLIMENT

MINIMUM DE REGULI FUNDAMENTALE DE ANALIZĂ GRAMATICALĂ

Pentru a ne feri de greșeli, în analiza propoziției și frazei, trebuie să știm în primul rînd următoarele:

1) Să recunoaștem loc. adv. care sînt îmbinări de cuvinte indivizibile și neanalizabile:

- *în adevăr, de fapt, în față, în spate, în dos, în mijloc, la mijloc;*
- *din nou, din greu, pe puțin, de asemenea;*
- *de aceea, pînă una alta, una peste alta;*
- *într-una, în două;*
- *de altfel;*
- *de-a latul, de-a lungul;*
- *zi cu zi, an de an, cot la cot, rînd pe rînd, așa și-așa, cînd și cînd, din cînd în cînd, din vreme în vreme, din ce în ce, de voie, de nevoie, cu șoșele cu momele;*
- *pe alese, pe negîndite;*
- *calea-valea, harcea-parcea, tîrîș-grăpiș.*

2) Să recunoaștem prepozițiile și locuțiunile prepoziționale (acestea sînt, de asemenea, îmbinări invizibile și neanalizabile), pentru a face analiza corectă a părților secundare de propoziție, care sînt introduse deseori cu propoziție sau locuțiune prepozițională:

- *înaintea, înainte de, alături de, alături cu;*
- *în afară de, în jos de, în josul, în susul;*
- *în fața, în spatele, în dosul, în mijlocul, la mijlocul, peste drum de;*
- *cot la cot cu.*

3) Să recunoaștem conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale, precum și caracterul lor coordonator și subordonator, pentru a putea cunoaște propozițiile și felul lor:

- *că, să, ca să, deci, dacă, încît etc.* — *conjunții subordonatoare*;
- *pentru că, pentru ca să, de ciudă că, din cauză că, măcar că, chiar dacă, din moment ce, o dată ce, de vreme ce, pe dată ce* — *locuțiuni conjuncționale subordonatoare*;
- *și, iar, dar, însă, ci, sau ori, așadar, prin urmare, de aceea, deci* — *conjunții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare*.

4) Să recunoaștem predicatelor, observînd în privința lor:

- a) *dacă sînt sau nu locuțiuni verbale*;
- b) *dacă sînt sau nu expresii verbale impersonale*;
- c) *dacă avem de a face cu un predicat nominal sau verbal*;
- d) *dacă avem de a face cu un predicat verbal la diateza pasivă*.

În cazul predicatului nominal, trebuie să nu confundăm adjectivul participial, nume predicativ, cu un predicat verbal al predicatului verbal la diateza pasivă. Exemplu:

„Eu am fost mulțumită“ (*mulțumită* — nume predicativ, exprimat printr-un adjectiv participial) întrucît am fost primită bine de toată lumea“ (*primită* — participiul verbului pasiv — predicat verbal).

Observații. Verificăm participiul verbal al unui predicat pasiv observînd dacă are sau poate avea un complement de agent. În exemplul de mai sus: „*primită* de toată lumea“, avem *lumea* complement de agent însoțit de atributul *toată*.

5) Să nu pierdem din vedere caracterul tranzitiv sau intransitiv, personal sau impersonal, activ sau reflexiv al unui verb, căci:

a) *verbul activ tranzitiv cere* (sau poate cere) un complement direct sau completivă directă, iar *cel intransitiv nu cere*;

b) *verbul reflexiv cere* totdeauna un complement indirect sau o completivă indirectă: „Mă gîndesc la venirea lui“ — C. indirect. „Mă gîndesc că el va veni“ — C. indirect;

c) *verbele impersonale (trebuie, se cuvine, se cade, se pare, se zice, se poate) și expresiile verbale impersonale (e bine, e rău, e frumos)* cer totdeauna un subiect sau o subiectivă:

Trebuie să lucrăm.

Se cuvine să lucrăm.

Este bine să ne facem datoria.

d) *verbul copulativ cere* după el o propoziție subordonată predicativă: „S-a schimbat boierul *nu e / cum îl știi*.“ (v. cop.) (prop. predic.)

DE REȚINUT:

1) Cine ignorează importanța *regentului* în determinarea unei propoziții secundare, va greși ori de cîte ori va pune verbului regent între-barea *ce*? De aceea e bine să știm că:

La întrebarea **ce?** răspunde:

- 1) o *completivă directă*, când verbul regent este un activ tranzitiv: *văd/ că ai înțeles.*
- 2) o *subiectivă*, când verbul regent e un activ intransitiv:
— personal: *Aici există/ ceea ce a mai fost.*
— impersonal: *Trebuie/ să lucrăm.*
- 3) o *predicativă*, când verbul regent e un copulativ:
Ceea ce s-a realizat la noi /este/ ceea ce a visat poporul nostru de veacuri.

2) Să nu confundăm cu un complement circumstanțial de cauză, complementul care răspunde la întrebarea *de ce?*, cu ajutorul căreia identificăm o completivă indirectă. De aceea trebuie să știm că: *de ce?* nu este totuna cu *din ce cauză?* și anume atunci când:

Întrebarea de **ce?** se pune la un regent care este:

- 1) un *reflexiv, personal*: *Mă bucur/ că te văd.*
- 2) un *nume predicativ*: *Sînt bucuros/ că te văd.*
- 3) un *adjectiv (predicativ)**: *Bucuros/ că te văd etc.*
- 4) un *participiu predicativ* (P. pasiv): *Sînt înștiințat/ că vei veni.*
- 5) un *participiu atribut izolat*: *Supărat¹ [că n-ai venit²], n-am mai ieșit nici eu în oraș¹.*

În frazele de mai sus, întrebarea *de ce?* se referă la *obiectul* stării sau acțiunii din regentă, nu la *cauza* ei. De aceea putem zice: *Sînt bucuros că te văd (=de faptul că te văd) pentru că (din pricină că) îmi ești simpatic.* Adică *pricina* sau *cauza* este altceva.

* Atribut izolat.

III. EXERCIIII DE ANALIZA A FRAZEI

OBSERVAII:

1. Exercițiile pe care le dăm nu vor cuprinde toate speciile de propoziții, ci numai pe cele pe care le considerăm mai dificile, și anume: subiective și predicative, complementive directe și indirecte, care se pot confunda uneori, și concesive și consecutive, pe care iarăși — cel puțin ca nomenclatură — unii elevi (și oricine nu e stăpîn pe analiza gramaticală) le confundă.

2. Prezintăm frazele de analizat, întii, în două etape, însoțite de unele îndrumări și grupate după gradul de complexitate; apoi vom expune cîteva fraze fără nici o îndrumare, ca exerciții libere, a căror analiză se poate, firește, verifica tot cu ajutorul *Anexei*. (Recomandăm să se transcrie fiecare frază pe caiet și să se rezolve numai în scris).

Etapa întii

(în care se cere numai *recunoașterea felului fiecărei propoziții*):

A. Exerciții în care predomină **subiectivele și atributivele**

1 *Mîna*¹ [*care dă*²] *nu mușcă*¹. (Proverb)

1. ...

2. ...subord. la 1

2 *Cine seamănă vînt*¹ [*culege furtună*²]. (Proverb)

— 1. ...subord. la 2

2. ...

3 *Ceea ce umbrea întreaga vilcea a grădinii* [*era un salcîm uriaș*²] [*care la început*³, [*pentru că era stufos și înalt*⁴], *nu se băga în seamă*³. (M. Preda)

1. ...subord. la 2

2. ...

3. ...[4.] subord. la 2

4. ...subord. la 3

4. Cui îi e foame/ codri visează. (Proverb)

1. ...subord. la 2
2. ...

5. Ce intră în gură¹ nu e păcat,² ci³ [ceea ce iese din gură⁴] aceea-i mare păcat. (Proverb)

1. ...subord. la 2
2. ...
3. ... [4.]... coord... cu 2
4. ...subord. la 3

6. ...și de¹astă dată începu¹/să strige fără teamă²/, ca și cînd³ [ceea ce se spusesese înainte⁴] l-ar fi răscolit rău³. (M. Preda)

1. ... coord. ...cu...
2. ... subord. la 1
3. ... [4.] ...subord. la 2
4. ... subord. la 3.

7. Noroc* însă¹/ că după atîtea neazuri, după zilele trudite, Dumnezeu a lăsat și negrele nopți cu visuri²/ care te mai mîngîie³/ și te mai luminează uneori măcar prin somn⁴. (D. Anghel)

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 2 și coord. cu 3

8. Ceea ce puteam¹/, ceea ce aș fi dorit eu²/ să fac³/ era⁴/ să te apăr de o brutală confruntare cu efectele acestor legi⁵... (Cezar Petrescu)

1. ... subord. la 4
2. ... subord. la 4, coord. cu 1 (prin juxtapunere)
3. ... subord. la 2
4. ...
5. ... subord. la 4

9. De-aici urmează¹/ că nu el poate fi vinovat²/ de ceea ce s-a întîmplat³/ ci soarta⁴/, care i-a turnat în sînge pornirea neînfricăată spre crimă⁵. (Rebreanu)

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 1, coord. cu 2
5. ... subord. la 4

* Noroc să..., păcat că... au aceeași funcție de regent ca și adverbele predicative.

10. *Povestea frumos¹/ și mi se părea ciudat²/ că nimic din acele impresii nu s-a răsfrînt în puținul³/ cît l-am scris⁴.* (D. Anghel)

1. ...
2. ... coord. cu 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 3

11. *Fiind numai scriitor, Coșbuc n-a cunoscut multe onoruri¹. Ce nu era în legătură cu arta¹/, pentru el nu avea nici o importanță². A cîntat¹/, pentru că sufletul lui a fost numai cîntec².* (Rebreanu).

1. ...	1. ... subord. la 2	1. ...
	2. ...	2. ... subord. la 1

12. *Și-i părea rău¹/ că la glasul acelora² [care chemau pe muncitori la unire³/ care voiau⁴/ să deschidă ochii lucrătorilor⁵/, care le arătau frumosul ideal al viitorului frumos⁶], el rămăsese rece²/, nu-i urmase⁷/, nu se înflăcărase de sfîntul foc al cauzei lor⁸* (C. Mille)

1. ...
2. ... [3, 4, 5, 6] ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 2, coord. cu 3 (prin juxtapunere)
5. ... subord. la 4
6. ... subord. la 2, coord. cu 4 (prin juxtapunere)
7. ... subord. la 1, juxtapusă cu 2 (coloanele cu 2)
8. ... subord. la 1, juxtapusă cu 7 (coordonată cu 7)

B. Exerciții, în care, în afară de subiective și atributive, apar cu precădere și completeive directe și indirecte.

1. *Să spui¹/ că omul acesta a fost urmărit de o piază rea²/ aceasta n-ar avea nici un rost³. Să crezi¹/ ceea ce îți spune el de această vastă asociație de bandiți²/ ar fi iarăși îngrozitor³. Apoi stai¹/ și cugeți din nou²/ că omul acesta, într-adevăr, a muncit toată viața³/ și că e inexplicabil⁴/ dacă n-ar fi fost⁵/ să i se fi pus ceva de-a curmezișul⁶.* (D. Anghel)

1. ... subord. la 3	1. ... subord. la 3
2. ... subord. la 1	2. ... subord. la 1
3. ...	3. ...

1. ...
2. ... coord. cu 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 2, coord. cu 3
5. ... subord. la 4
6. ... subord. la 5

2. *Aproape nu a trecut revizor școlar pe la școala ei¹/ să nu-i spună²/ că-i păcat³/ să rămână într-un sat⁴/ și să nu-i promită⁵/ că vor stărui⁶/ să fie mutată la o școală din oraș⁷.* (Agârbiceanu)

— 1. ...

2. ... subord. la 1

3. ... subord. la 2

4. ... subord. la 3

5. ... subord. la 1 și coord. cu 2

6. ... subord. la 5

7. ... subord. la 6

3. *Acum îl privește¹. Stringe atlasul la piept¹/ și se uită la el, la Jim*¹/, ca și cum ar tremura³/ să nu-i smulgă îndărăt această mare pricopseală: un atlas⁴*! Cu șase poli găsește la anticari¹/ câte vrea²... Îl privește cu ochi¹/ cum n-a mai văzut nici la cei mai strașnici artiști de cinema²... Poate¹/ că într-adevăr e un actor, un actor²/ care are de pregătit un rol³/ și îl repetă acum⁴/ așa cum își repetă el lecția la geografie⁵/, ca să nu piardă timpul așteptînd⁶.* (Cezar Petrescu)

I 1. ...

II 1. ...

III 1. ...

IV 1. ...

2. ... subord. la 1 2. ... subord. la 1

2. ... coord... cu 1

3. ... subord. la 2

4. ...subord. la 3

V 1. ...

2. ... subord. la 1

3. ... subord. la 2

4. ... subord. la 2, coord. cu 3

5. ... subord. la 4

6. ... subord. la 5

4. *N-am nevoie¹/ să știu²/ ce-ai găsit³/ și ce te-a trimis cu sufletul bolnav, îndărăt la mine⁴... Viața are legi¹, împotriva cărora nu este nimic de făcut².* (Cezar Petrescu)

— 1. ...

2. ... subord. la 1

3. ... subord. la 2

4. ... subord. la 2, coord. cu 3

— 1. ...

2. ... subord. la 1

5. *Puiu era convins acum¹/ că bătrînul știa²/ cu ce stigmat îngrozitor a împovărat unicul lui vlăstar³/ și de aceea a căutat⁴/ să-l apere⁵/ cît a putut⁶.* (Rebreanu)

* Apeziții.

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 1, coord. cu 2
5. ... subord. la 4
6. ... subord. la 5

6. *Tresăriră iuți românii¹/*
Căci aminte și-au adus²/
Cît s-au străduit bătrînii³/
Steagul să ni-l ție sus⁴. (G. Coșbuc)

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 3

ATENȚIE:

Revedeți propozițiile complete directe și indirecte și observați importanța regentului ca indice gramatical al relației complete directe sau indirecte. Consultați și cap. *Indicii gramaticali ai frazei*, pag. 73 și urm.

C. Exerciții în care apar propoziții concesive și consecutive.

1. *Și¹ [cu toate că spre răsărit se-nroșea luna²] și creștea lumina peste picla ogoarelor³], în pădure o umbră tainică și deasă se-tindea izvorînd din văi și colioane necunoscute¹. (Sad.)*

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 1, coord. ... cu 2

2. *Avea Pisicuța un așa talent la ronțait iarba și la ucis între dinți vîrfurile tinere și fragede ale crăngilor¹, încît își lăsa gura apă². (C. Hogaș)*

1. ...
2. ... subord. la 1

3. *Deși mulți au zis-o¹/, eu tot o mai zic²/,*
Slava strămoșească pe strămoși cinstește. (Gr. Alex.)

1. ... subord. la 2
2. ...
3. ... juxtapusă față de 2

4. Și clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere¹/ și toți cîntă²/, cîntă așa³/ de-i place și lui domnu' Trandafir⁴/ și zise și el la urmă⁵/: „Bravo băieți!” (Sadoveanu)

1. ...
2. ... coord. ... cu 1
3. ... juxtapusă cu 2
4. ... subord. la 3
5. ... coord. ... cu 4
6. independentă

5. Nu căuta¹/ că-s mic²/, dar trebile³ [pe care ți le-oi face eu⁴] nu le-o face altul³/, măcar să fie cu stea în frunte⁵. (Creangă)

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... coord. ... cu 1
4. ... subord. la 3
5. ... subord. la 3

6. Era senin pe cer¹/, și așa de frumos².../ că-ți venea³/ să te scalzi pe uscat, ca găinile⁴. (Creangă)

1. ...
2. ... coord. ... cu 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 3

7. Chiar cînd vor plăti aceste toate/, nu se pot strămuta dintr-un sat decît doi țărani deodată². (Bălcescu)

1. ... subord, la 2
2. ...

8. S-a făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr¹/
Și atîta de subțire²/, să o tai c-un fir de păr³. (Eminescu)

1. ...
2. ... coord. ... cu 1
3. ... subord. la 2

9. Și¹ [de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile²/ și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin³], tot n-aș fi rămas așa de umilit⁴. (Creangă)

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 1, coord ... cu 2

10. *Și cea dintâi școlăriță a fost Smărăndița popii, o zgîtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare¹/, că întrecea pe toți băieții din carte, dar și din nebunii². (Creangă)*

1. ...

2. ... subord. la 1

11. *Așa e lumea asta¹/, și² [de-ai face³/ ce-ai face⁴] rămîne²/ cum este ea⁵. (Creangă)*

1. ...

2. ... [3, 4] ... coord. ... cu 1

3. ... subord. la 2

4. ... subord. la 3.

5. ... subord. la 2

12. *La steaua¹ [care-a răsărit²]
E-o cale atît de lungă¹/,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii³/ să ne ajungă⁴. (Eminescu)*

1. ... [2.] ...

2. ... subord. la 1

3. ... subord. la 1

4. ... subord. la 3

13. *Văzînd eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă cu gînd rău asupra mamei¹/, cît îmi era de mamă și de necăjită. (Creangă)*

1. ...

2. ... subord. la 1

14. *Și a stat ninsoarea¹/ și s-a pus o geruială²/ de crăpau pietrele³/, de trozneau lemnele⁴/ și-ți scrișneau dinții din gură⁵. (Delavrancea)*

1. ...

2. ... coord. ... cu 1

3. ... subord. la 2

4. ... subord. la 2, coord. prin juxtapunere cu 3

5. ... subord. la 2, coord. ... cu 4

15. *Socotesc¹/ că putem zice²/, fără să ne îndoim³/
Că e prea bun pentru fabuli veacul⁴/ în care trăim⁵/,
Măcar că se află oameni⁶/ care nu pricep de loc⁷/
Cum a putut⁸/ să vorbească un sălbatec dobitoc⁹?*

1. ...
2. ... subord. la 1
3. ... subord. la 2
4. ... subord. la 2
5. ... subord. la 4
6. ... subord. la 4
7. ... subord. la 6
8. ... subord. la 7
9. ... subord. la 8

ATENȚIE:

Observați uneltele conjuncționale (conjuncții și locuțiuni conjuncționale) care introduc concesivele și consecutivele, spre a vă da seama că nu se pot confunda.

Etapa a doua

(în care se cere să se clasifice propozițiile cu denumirea lor și cu indicarea relației dintre ele):

A. Exerciții în care se dau numai semnele despărțitoare ale propozițiilor și care reprezintă fraze nu mai complicate decât precedentele:

1. *Părerea mea e/ că e mai bine/ să lăsați copiii în pace/*, [interveni Moromete]. (M. Preda)

2. *Sfînta Duminică era acasă/ și [cum a văzut pe Harap Alb poposind la ușă,] pe loc l-a întâmpinat pe Harap Alb/ și i-a zis...* (Creangă)

3. *Noi, aici, [de cînd țin eu minte], încă de pe vremea acelei Ancuțe de demult, am luat obicei/ să întemeiem sfaturi/ și să ne îndeletnicim cu vin din Țara de Jos.* (Sadoveanu)

4. *Poate*/ că Vasile o fi vrînd**/ să aranjezi acum tată,/ zise Victor Bălosu, oprindu-se și el și întorcîndu-se pe jumătate spre Boțoghină.* (M. Preda)

5. *Măriuca și Vlad se îndemnau/ și se împingeau unul pe altul***/ pînă cînd intrau în roata pulverilor umede, ridicate de căderea șuvoiului/ și [cînd se simțeau stropiți pe ochi] dădeau fuga înapoi cu mare haz.* (Galaction)

6. *Singurul drept [ce se da țaranului rob] era ca stăpînul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură.* (N. Bălcescu)

* Adverb predicativ.

** Modul prezumtiv

*** C.c. de mod complex.

7. În sfârșit, se face și ziuă/ și [după ce ne spălăm cu omăt, și ne închinăm după obiceiul creștinesc] pornim apoi cu plăieșii la deal. (Creangă)

8. Să-ți spun drept, cucoane, / că m-ai vîrit în spărieți cu pistolul d-tale / și, [dacă nu-l întindeai spre mine], cînd m-ai zărit în tufe], o luam la sănătoasa prin pădure. (Hogaș)

9. Omul nostru¹, [după ce își dădu seama²] că în fața primejdiei, îi este imposibil / să meargă mai departe⁴, se înspăimîntă așa de tare¹ / că-i veni⁵ / să tremure⁶ / și se gîndi⁷ / că ar fi mai bine⁸ / să renunțe⁹ / și zise în gîndul lui¹⁰: „Mă lipsesc¹¹ !“

10. Departe de aicea, lîngă mare, șade o babă / care are șapte iepe. Ea ține oameni / care să i le păzească un an / (cu toate că anul ei nu e decît trei zile), și [dacă cineva i le păzește bine], ea-l pune / să-și aleagă drept răsplată un mînz, iar [de nu], îl omoară / și-i pune capul într-un par. (Eminescu)

11. Să mă crezi, domnule Andrei / [răspunde cucoana punîndu-i ușor și prietenește mîna pe umăr], să mă crezi /, că [de s-ar găsi cineva / care să-mi spună cusururile în față], eu nu m-aș supăra /, cum te superi dumneata /; ba, dimpotrivă, m-aș bucura / și i-aș mulțumi. (Hogaș)

12. Pe urmă mai avea cucoana Luxița o cumplită groază de căsătorie /; și [ce e mai greu de lămurit] e / că groaza ei nu era pornită din ură împotriva bărbaților, ci din lipsă de stimă pentru femei. Numai ea ar fi putut spune / de unde / și cum ajunsese la așa stare sufletească /; dar n-a spus-o niciodată. (Ioan Al. Brătescu-Voinești)

13. Doctorul Sober, fără multă știință de carte, dar cu multă pricepere, (...), chemat în grabă a privit-o lung¹, a ascultat-o² / și³ [după ce i-a scris o doctorie⁴] cu care i-a încredințat⁵ / că se va mai potoli⁶, a luat de-o parte pe Moldoveanu³ / și i-a spus cu un accent [care nu lăsa nici o îndoială asupra primejdiei⁸] de care era amenințată⁹ / că trebuie neapărat¹⁰... / să se repeadă la București pentru a-i aduce un doctor mai învățat decît dînsul¹¹. (Al. Brătescu-Voinești)

14. Ceea ce vă doresc sincer¹ / e² / să nu reveniți vreodată la filozofie³. Ar fi dureros¹. Mai rămîne¹ / să faci politică, tot în felul² / în care a făcut bietul Corneliu³, care⁴ [dacă nu mă înșel⁵] era și el tot filozof⁴. Și întorcîndu-se cu obrajii aproape căzuți, ras de tot, către figura uscată și negricioasă^{1*} / Nene Tache², [orice ai spune³], e fermecătoare naivitatea² / să crezi⁴ / că poți îndrepta o țară⁵. (Camil Petrescu)

15. Dar¹ [ceea ce și mai greu vor crede²] e faptul¹ / că s-a găsit un întreg popor³ / care,** însușindu-și nebunia acestui om și convins și el⁴ [că

* P. eliptic.

** Despărțiți: care să-și pregătească etc., însușindu-și nebunia acestui om și convins și el /că etc. Folosim procedeul dislocării. Vezi pag. 102—104.

în adevăr pregătește ruina celorlalte popoare⁵], să-și pregătească, printr-o încordată muncă de patruzeci de ani, propria lui ruină⁴. (A. Vlahuță)

16. O naționalitate, oricât de mică trebuie respectată/, căci sfânt e dreptul [ce are ea] de a trăi în pământul/ ce ocupă/... acest drept natural e pe deasupra oricărui drept istoric/, de vreme ce pământul este al oamenilor/, iar nu oamenii ai pământului. (N. Bălcescu)

17. Și¹/ [dacă soarele² [ce sta să cumpenească* dincolo de zare³], ar fi putut din înălțime²], să străbată cu privirea desișul întunecos al bolții de umbră⁴], ce ne ocrotea de pretutindeni⁵]/, apoi ar fi văzut întinsă**, pe rariștea de iarbă înflorită a pământului, năframa albă-neagră-vinătă a călugărului, soră mai mică în lungime, dar mai mare în curățenie, cu imensul meu prosop¹/; iar pe ea tolăniți la împlinire hribii fripți⁶], întocmai cum ar tăbări o turmă de oi obosite, în popas de odihnă, pe drumul gălbui și plin de colb⁷/; și⁸ [după cum de lina oilor se acată, în treacăt curnuții și scaii pîrloagelor⁹], tot așa se acătaseră cărbunii stinși ai focului de spatele hribilor mei³/; și¹⁰ [dacă¹¹ [ceea ce albea pe la subțiorile scarojite ale fiecărui hrib¹²] nu era tocmai sare nemistuită¹¹]/apoi era, cel puțin,*** cenușă nescuturată, lucru¹⁰/ care, totuși, nu împiedica pe măruntul meu călugăr de a-și da ifose profesionale de Moschion sau de Labdacus¹¹. (Hogaș)

B. Exerciții în care frazele trebuie analizate fiecare conform schemei indicate:

1. Aș fi dorit, de s-ar putea, ca în această socoteală să nu figureze banii luați de la Marin pentru plecarea mea și a lui Bălăceanu în Ungaria. (N. Bălcescu)

1. ... 2. ... 3. ...

2. De fapt, socrul meu avea vreo patruzeci de pogoane de pământ¹ (din) care², [dacă ar fi fost împărțite la toți membrii familiei⁴], cum se făcea de obicei⁵/ ca să se afle zestrea de drept a unei fete⁶], ar fi însemnat²/ să i se cavină Polinei opt pogoane³], dar Bircă spusese⁷/ că un tată are dreptul⁸/ să dea unuia mai mult și altuia mai puțin⁹. (M. Preda)

1. ... 2. ... 3. ... [4.../5. ... 6.] 7. ... 8... 9...

3. Apoi¹, [dacă ar fi acolo²/ cum spun ei³], nu s-ar fi ridicat cu asemenea putere popoarele uniunii¹], să-i bată⁴], [cum i-au bătut⁵], pe nemți⁴], și să-i alunge⁶/ cum i-au alungat⁷/, de-i năpustiră pînă în birlogul lor⁸.. (Sadoveanu)

1. ... [2./3]... 4. ... [5.]... 6. ... 7. ... 8. ...

* Modul ireal— vezi pag. 54.

** Elem. pred. suplimentar

*** Construcție incidentă.

4. *Dar eu știu multe asupra lucrului ăstuia de la gaita mea, care, fiindcă am învățat-o să vorbească omeneste, mi-a descoperit câteva taine ale graiului păsăresc.* (Emil Gîrleanu)

1. ... 2. ... [3./4]...

C. Exerciții în care avem de a face:

— cu un regent al unei (unor) subordonate care trebuie dislocat, în analiză;

— cu o serie de regenți ai unor subordonate intercalați în frază (adică dislocați de subordonate);

— cu topica inversată prin intercalare, care trebuie restabilită, în analiză.

NOTA BENE:

Noi vom sprijini analiza indicînd cu cifre de ordine succesiunea imediată a cuvintelor răslețite prin intercalare ori inversiune.

1. *Îți închipui, Culai, [a adaus el]*, că^{2a} după nacazul^{2b} [ce am avut în trecuta lună iunie| cînd era să-mi las** căpățîna sub Cetățuia Galatei de lîngă Iași] m-am întărit și mai mult în hotărîrile mele^{2a}.* (Sadoveanu)

Model:

1) *Îți închipui, Culai*, — princ.

2) *că (2a) m-am întărit și mai mult în hotărîrile mele după nacazul (2b)*

— C. directă.

3) *ce am avut în trecuta lună iunie* — atributivă determ.

4) *cînd era să-mi las căpățîna etc.* — C. c. temporală.

2. *Părerăa tatei¹], [ca^{2a}, în cazul^{3b} [în care nu vom putea scoate boii din iarnă], să-i tăiem^{2c}| și să-i mîncăm^{3a}], ni s-a părut tuturor monstruoasă¹.* (Z. Stancu)

3. *Cîte știui de țara^{1a} [unde mă aflu²] și de oamenii^{1b}] care trăiesc pe acilea³] toate fură în desagi.* (Sadoveanu)

4. *Da¹], știm și noi²] că^{3a} teatrul^{3b} [ar trebui^{3a}] să fie*

O școală de moravuri și-un leac de insomnie⁴]...

Un sfînt lăcaș⁵] în care un spectator novice

[Cînd intră⁷] să se dreagă⁸] nu riscă⁶] să se strice⁹.

(Topîrceanu)

* Incidentă.

** Modul ireal.

5. Însă, domnilor, strămoșii noștri romani, companiorii de arme ai strămoșului nostru Traian, n-aveau trebuință de atâtea tunuri¹/ pentru ca să învingă pe inamici²/, și³ [cînd e cestiunea de bani⁵] se cuvine³/ să fim economi⁴/, căci acest buget este produs de obolul săracului, aceluia sărman asuprit și nenorocit^{6a} [pe care cad toate sarcinile⁷ !...] aceluia ilot^{6b}/ ce geme de secoli⁸/, fără ca d-l ministru de interne să se fi îngrijit pînă acum de a propune Camerei un proiect de lege pentru ușurarea clasei de gios⁹... (Alecsandri)

6. Aud pe unii¹/ că a fi bun înseamnă a fi îmbrăcat într-o piele de miel și a purta garnitura de blană albă a celei mai simbolice nevinovății²/, înseamnă a fi dezarmat sau mai bine* a nu avea nici o armă naturală³/, precum nu are această rară divină ierbivoră decît șirul de mărgăritare^{4a} [pe care l-a pus natura în gură⁵], o limbă roză^{4b} [care devine interesantă⁶/ numai după ce poartă un ornament de pătrunjel⁷] și înduioșătorul behăit^{4a}/ pe care îl aruncă vînătorului luînd cerul drept mărturie pentru multele nedreptăți⁸/ ce le poate îndura în scurta lui carieră⁹. (D. Anghel)

7. Para^{2b} [după ce se coace³] trebuie¹/ să cază^{2b}.

(Proverb)

8. Două ouă^{1b} [cînd se ciocnesc^{1a}] unul³ [trebuie²] să se spargă³. (Proverb)

Etapa a treia

Exerciții libere:

1. Cum se ridică leul stăpîn într-o pustie
Și-așteaptă prada mîndru, cu nările în vînt,
Ca dintr-o săritură s-o culce la pămînt,
Haiducul clocotește de ură și minie
Și pieptul i se umflă stînd să z bucnească-n cînt.

(St. O. Iosif)

2. Unii spuneau că împăratul Roș avînd inimă haină nu se mai satura de a vărsa sînge omenesc; alții spuneau că fata lui este o farmazoană (vrăjitoare) cumplită și că din pricina ei se fac atîtea jertfe; alții întăreau spusele celorlalți zicînd că chiar ea ar fi venit în chip de pasăre de a bătut acum la fereastră, ca să nu lase și aici lumea în pace. (Creangă)

3. Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat toată noaptea să-l prindă pe Solomon, ca să-l judece pentru cîtezanta lui de a fi tras în norod. (Camil Petrescu)

* Construcție incidentă.

4. *Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă
Ci-n veci aceleași frunze cad.* (Eminescu)

5. *Bănuia că băieții aceștia au pe suflet multe blăstămății asemănătoare celei la care fusese el însuși martor, dar, fără să-și dea seama de ce îi plăcea să vadă că au o părere față de tot ce se întâmplă în satul lor și și-o susțin cu îndrăzneală, măcar și prin asemenea jocuri îndoielnice...* (V. Em. Galan)

6. *Nu știa ce să facă. Purta respect și recunoștință bătrînului Faranga, a cărui bunăvoință i-a consolidat cariera, încît s-a putut căsători cu o fată bogată. Se gîdea că s-ar cuveni să se apropie și el de copilul lui Faranga, să-i zică două vorbe bune, dar, pe de o parte, nimeni nu făcuse prezentările obișnuite și, pe de altă parte, el se afla aici în exercițiul funcțiunii și, deci, nu putea să înceapă relații cu un inculpat, chiar dacă inculpatul era fiul binefăcătorului său.* (Rebreanu)

7. *Se gîdea cum pot trăi unii la orașe, cînd Dumnezeu a făcut așa de frumoasă lumea, cum poate cineva să trăiască după paravanele de piatră, ce închid orizonturile, fără să-și dea seama ce lucruri minunate se petrec după ele, și se mai gîdea la fiul lui, ce-și risipea sănătatea și banii, rămași de la maică-sa, în petreceri și desfrii.* (D. Anghel)

8. *Puiu căzuse într-o toropeală cenușie, neclintit, parcă habar n-ar fi avut pentru ce se află aici.* (Rebreanu)

9. *Conu Costache și ciudata lui soră, Luxița, care nu s-a măritat ci a rămas fată bătrînă erau copiii lui Negoită Udrescu, boier de baștină din Tîrgoviște, care a murit pe la opt sute cincizeci și doi și pe care l-a moștenit numai fiul, fetele neavînd drept de moștenire după legiurea de pe atunci; măcar că să fi avut drept nu s-ar fi gîndit să și-l ceară cocoana Luxița, care se închina la frate-său și care fiind mai mare decît dînsul îi ținuse și loc de mamă.* (Ioan Al. Brătescu-Voinești).

10. *Budac era, la urma urmelor, un om cumsecade, care-și petrecea timpul în felul lui și făcea numai ceea ce în gîndul lui i se cuvenea să facă. Ar fi putut să-și întindă corturile orișunde, și mai la deal, și mai la vale, și le-a întins însă aici, pentru că așa a voit Cornea care ținea să-l aibă sub ochii lui.* (Slavici)

11. *Se întâmpla destul de des ca lui Ilie să nu-i convină de loc părerile lor, ba chiar să-și dea seama că uneori spun niște prostii mai mari decît ei, da, da' lui Ilie tot îi plăcea de ei și pe de altă parte le plăcea și lor că Ilie venea să-i întrebe. Într-o vreme, Ilie s-a gîndit să le spună că nu*

e chiar așa cum zic ei, dar și-a dat seama că ei se cred mult mai deștepti decât el și dacă ar fi încercat să le arate că lucrurile nu stau chiar așa, ei s-ar fi supărat, ba chiar l-ar fi ocolit și Ilie nu voia ca ei să-l ocolească, erau prietenii lui. (Marin Preda)

12. Își aducea aminte de cele petrecute peste noapte dar le și gîndea, ca și cînd le-ar fi visat, și parcă nu-i venea să le creadă, iar [cînd își dădea seama că ele s-au petrecut] îi era rușine de cele ce făcuse și se temea că mai curînd sau mai tîrziu se va da de gol și nu va mai strica toată treaba, dar își va băga totodată și capul în primejdie (Slavici)

13. Apoi doară că nu se putea să vă ducă la închisoare în rînd cu toți borfașii, vai de mine! Ar fi și rușine... Dar bun e Dumnezeu și are să vă ajute să scăpați repede. Că în procese d-astea numai prevenția e ce e, încolo* judecata e pe seama juraților, și jurații totdeauna iartă cînd e vorba despre păcate din dragoste... (Rebreanu)

14. Ceea ce îl îngrozea acum era că vremea trecea așa de încet. I se părea că s-au scurs ore întregi, de cînd a ieșit bătrînul. Licăriri de speranță îi înfloreau în inimă: dacă nu vine înseamnă că poate Medeleine totuși n-a murit... Speranța însă îl întrista, pentru că o simțea deșartă și nu făcea decât să-i reamintească mereu împlinirea, pe care** el se silea să o șteargă din minte. (Rebreanu)

15. I-ar fi fost foarte greu lui Moromete să dibuiască acest fel de a vedea al celor trei copii ai săi, cu altul mai mult, cu cît aceștia începură să nu-și mai dea pe față gîndurile. (M. Preda)

16. Oricum***, dacă ți-a rămas cît de puțin eroism, trebuie să privești senin moartea în față, să înlături aparatul ridicol al ultimilor despărțiri, să nu faci mărturisiri în orele supreme, căci întreg trecutul vieții tale e dator să fie o mărturie a ceasului acesta negru și moartea nu poate schimba nimic, nefiind stăpîină decît pe forma ta exterioară. Unii însă, cărora totdeauna le-a plăcut decorul și au căutat să pară veșnic ceea ce nu au fost, precum își pregătesc o ieșire de efect dintr-un salon, tot astfel caută să fie și în fața morții. (D. Anghel)

17. El ședea bine pe pragul lui, putea să se miște în voie și de altfel nimănui nu-i trecuse prin cap că ar fi bine să se schimbe masa aceea joasă și plină de arsurile de la tigaie. (M. Preda)

18. Dar nu pot scăpa din vedere că un tribunal mi-a încredințat o însărcinare deosebit de gingașe și că de răspunsul meu depinde aplicarea dreptății sociale. În astfel de împrejurări, impresiile subiective trebuie să

* Are valoarea loc. conj. advers „în schimb”, introduce deci o adversativă.

** C. dir. al verbului „să șteargă” din prop. urm.

*** Adverb incident.

amuțească. Oricît ar vrea ele să fie de simpatice, nu se poate să influențeze cîtuși de puțin obiectivitatea absolută a rezultatului observațiilor mele. (Rebreanu)

19. Dacă* învățații, înțelepții, practicii și hîrșiții, după ce-și vor plasa discursul despre Garibaldi și-și vor juca rolul în serbări, vor fi, ca și înainte, urmăritori de plăceri cu banul pe care nu l-au meritat prin talent și muncă, poporul va ține minte și mai bine după aceasta pe marele dezinteresat, pe nebunul, pe biruitorul prin credință. (N. Iorga)

19. Nu ți-aș putea spune hotărît lucrul acesta (răspunse el foarte serios); dar tot cu aceeași nedumerire, ca și d-ta, te-aș putea ruga să-mi spui cam ce minte nesăbuită a așternut cu pietre așa de ascuțite cărările acestor munți, fără să se gîndească cel puțin, că opincile mele vor călca odată pe aci și că, rupîndu-se, mi se vor beșica tălpile și voi rămînea olog. (Hogaș)

20. Seara refuză masa... Gardianul crezu potrivit să-l îndemne:

— Ar fi bine, conașule, să vă siliți să gustați nițică mîncare, chiar dacă n-aveți poftă!... Omul supărat nu-i bine să stea nemîncat, că destul îl roade supărarea, ș-apoi dacă... (Rebreanu)

21. Ne-am pus jos să ne odihnim și, în vreme de giumătate de ceas, am stat față la una din cele mai frumoase priveliști. Razele soarelui începeau a răzbate printre copacii de pe creștetul munților și dau negurii ce-i cuprîndea o văpseală roșiatică; iar în fundul văilor, unde pîcla era încă deasă, abia se zărea ca, printr-un vis, apa Bistriței ce părea ca o dungă albă. (Alecsandri)

* Dacă — „deși“.

ANEXA

**cu răspunsurile corecte
la exercițiile de analiză
a propoziției și a frazei**

NOTA BENE:

1. În *Anexă* se dau numai soluțiile analizei sintactice — atît pentru exercițiile de analiză a propoziției, cît și pentru exercițiile de analiză a frazei.

Recomandăm *insistent* ca exercițiile de analiză morfologică a părților de propoziție (clasificarea părții de vorbire respective și notarea aspectelor ei flexionare) să se facă din inițiativă proprie **CÎT MAI DES**, după modelele date, pentru fixarea și consolidarea deprinderii. *Atenție*, în această privință, la: adjective, verbe și locuțiunile verbale, adverbiale, prepoziționale și conjuncționale, pentru că:

— *adjectivele și verbele* au o clasificare mai complicată;

— *locuțiunile* trebuie să fie recunoscute cît mai ușor atît ca structură, cît și ca funcție sintactică — altfel analiza propoziției și a frazei riscă să fie cu totul greșită.

2. În cazul frazelor care conțin subordonate *intercalate*, ordinea numerică a propozițiilor, pe care o dăm în *Anexă*, poate părea deseori arbitrară, dar aceasta nu are nici o importanță. Soluția corectă a analizei unei fraze trebuie să arate care sînt relațiile — de subordonare, coordonare sau juxtapunere — dintre propoziții.

3. Semnul 1|...|, folosit în delimitarea propozițiilor, înseamnă că avem de a face cu o intercalată care la rîndul ei cuprinde altă intercalată (eventual: alte intercalate), sau cu o incidentă.

ANALIZA PROPOZIȚIEI

(pag. 95—102)

ETAPA ÎNȚII:

Exercițiul 3:

mama| se uita; În fundul grădinii| se uita; se uita| mereu; se uita| la gardul; din care| fusese smuls; fusese smuls| salcîmul.

Exercițiul 4:

Ce| spui mă| Mocîrțane; fluieră| Iordache; fluieră| printre dinți; pe cînd| zvîcniră; ochii| zvîcniră; ochii| lui; zvîcniră| în sînge.

Exercițiul 5:

Da; așa/e; de când/eram d-o șchioapă; pricepusem/(eu); pricepusem/lumea.

Exercițiul 6:

Pe când/ feliicită; toți/felicită; îl/felicită; și; sărută/(toți); îi/sărută; sărută/mîna; Jenică și Fifica/ vorbesc; vorbesc/ la o parte.

Exercițiul 7:

Paraschiv, Nilă și Achim/ nu păreau; care/dormiseră; dormiseră/ înainte de masă; că; au de gînd/ (Paraschiv etc.); să facă/ (Paraschiv); să facă/ așa ceva.

Exercițiul 8:

apăruse/Victor; În spatele lui Bălosu/apăruse; Victor/voiajorul; apăruse/cu o măciucă în mîină.

Exercițiul 9:

glasul/său; glasul/se frîna; În dreptul Moromeților/se frîna; tot așa cum/începuse, se frîna/pe neașteptate.

Exercițiul 10:

Un șes/neted; Un șes/verde; Un șes/răsare; răsare/în mijlocul apei.

Exercițiul 11:

Mai departe/ se desfășoară; (pe) măguri/ înclinate; ușor/înclinate; de-a lungul malului se desfășoară; se desfășoară/în soare; galbene/lanuri; lanuri/de grîu; și; iniști/albastre.

Exercițiul 12:

Lată/în umeri; în șolduri/lată; înaltă/încă o dată aproape; încă o dată aproape/cît Inocențiu Cocuz.

Exercițiul 13:

Mă; ăsta/ nu s-a spălat; nu s-a spălat/ de la botez; de când/ a cufundat; l-/a cufundat; a cufundat/popa; a cufundat/de trei ori; a cufundat/în cădelniță.

Exercițiul 14:

Boierii/se traseră înapoi; prinzînd de veste/ se traseră înapoi; prinzînd de veste/despre aceasta; se traseră înapoi/pe drumul; pe drumul/Craiovei; se traseră înapoi/așteptînd; așteptînd/ajutoare; ajutoare/de dincolo de Olt.

Exercițiul 15:

Iar; ea|deschise; dinaintea unei adunări|deschise; așa zgomotoase|adunări; deschise|încetinel; deschise|pleoapele; pleoapele|sale; pleoapele|afundate.

Exercițiul 16:

Maria Moromete|oprea; oprea|căruță; fiecare|căruță; care|trecea; trecea|prin dreptul bordeiului; bordeiul|ei.

Exercițiul 17:

Afară de aceasta|trebuia; le|trebuia; trebuia|doar un drum; un drum|cît de încurcat; și; trebuia|niște văi; niște văi|cît de adînci; niște văi|(cît de) înfundate; ca (să); să poată|scăpa|(ei).

Exercițiul 18:

Dumbravă|vornicul; Dumbravă|intră; intră|în fruntea tovarășilor; tovarășilor|săi.

Exercițiul 19:

Sîntem|în fața portului; portului|T. Măgurele.

Exercițiul 20:

Cîtva timp| nu se vede; nu se vede| decît Hagi Tudose, Culai, Ioana și Gheorghe Profirel; care|nu poate|întra; nu poate|întra|pe ușa; nu poate|întra|din pricina malacovului.

Exercițiul 21:

De acolo|se zăreau; se zăreau|în susul apei; se zăreau|zidurile; zidurile|cetății; cetății|Sîn-Giorgiu.

Exercițiul 22:

Împrejurul lor|stau grămădiți; stau grămădiți|călăreți ieniceri, spahii și cîiohodari; optzeci de|călăreți; cîiohodari|împărătești.

ETAPA A DOUA:

Cifrele romane înseamnă: I = S, II = P.vb., III = P.n., IV = A, V = C (direct, indirect și de agent), VI = C. circ. Cifrele arabe, ca la exercițiile din etapa întâi.

ETAPA A TREIA*:

Exercițiul 1:

- 1 C. c. de timp
- 1 C. c. de mod
- 3 C. c. de loc.
- 1 loc. pre.
- 1 loc. vb.

Exercițiul 2:

- 1 C. c. de timp
- 1 C. c. de mod
- 1 C. c. de loc
- 2 loc. vb.

Exercițiul 3:

- 1 P. n.
- 2 C. c. de loc
- 6 A.
- 1 C. c. de mod
- 1 loc prep.

Exercițiul 4:

- 7 A
- 2 C. c. instrum.
- C. c. de loc
- 1 loc. prep.

Exercițiul 5:

- 3 A adj. determ.
- 4 C. indir.
- 2 C. dir.
- 1 C. c. instrum.
- 2 C. c. de loc
- 1 loc. adv.

Exercițiul 6:

- 1 C. c. de loc complex
(„De la Severin etc.”)
- 1 A (mai toate)
- 1 S multiplu
- 1 P pasiv
- 1 loc prep.

Exercițiul 7:

- 2 A apozitionale
- 1 A adj.
- 1 A complex
(„cu obraz roș”)
- 1 C. c. de mod
- 1 C. c. sociativ
- 1 loc. adv.

Exercițiul 8:

- 4 A
- 1 C. c. de loc
- 1 C. c. de mod

Exercițiul 9:

- 1 C. c. de timp
(„de aici înainte”)
- 1 loc vb.
- 1 viitor popular

Exercițiul 10:

- 1 C. c. condițional
(„Atunci”)
- 1 loc. vb.
- 1 b. indir.
(„a aștepta”)

* Pentru exercițiile etapelor a treia și a patra se dau numai numărul fenomenelor gramaticale mai greu de recunoscut.

Exercițiul 11:

- 2 loc. vb.
- 1 C. c. de cauză
- 1 C. c. sociativ
(indirect)

Exercițiul 12:

- Între altele, conține:
- 1 C. c. de timp

Exercițiul 13:

- Între altele, conține:
- 1 C. c. concesiv
 - 1 C. de agent
 - 1 A complex.

ETAPA A PATRA:

Exercițiul 1:

- 2 loc. prep.

Exercițiul 2:

- 1 loc. conj.
- 1 loc. vb.
- 1 loc. prep.

Exercițiul 3:

- 1 loc. prep.

Exercițiul 4:

- 1 loc. prep.

Exercițiul 5:

- 1 loc. vb.
- 1 loc. prep.

Exercițiul 6:

- 2 loc. prep.

Exercițiul 7:

- 1 loc. prep.
- 1 vb. semicop.

Exercițiul 8:

- 1 vb. auxiliar modal

Exercițiul 9:

- 1 C. c. de mod complex.

Exercițiul 10:

- 1 loc. adv.

Exercițiul 11:

- 1 loc. adv.

Exercițiul 12:

- 1 loc. adv.

Exercițiul 13:

- 1 loc. vb.

Exercițiul 14:

- 1 loc. vb.
- 1 loc. adv.

Exercițiul 15:

- 2 loc. vb.

Exercițiul 16:

- 1 loc. adv.
- 1 loc. vb.

ANALIZA FRAZEI

(Pag. 112—126)

ETAPA ÎNTÎI:

A.

Exercițiul 1:

1. princ.
2. A-vă.

Exercițiul 2:

1. S-vă
2. princ.

Exercițiul 3:

1. S-vă
2. princ.
3. A-vă
4. C. c. de cauză

Exercițiul 4:

1. S-vă
2. princ.

Exercițiul 5:

1. S-vă
2. princ.
3. princ. advers.
4. S-vă

Exercițiul 6:

1. princ. coord. cop.
cu precedentă
2. C. directă
3. C. c. modală regentă
4. S-vă

Exercițiul 7:

1. princ.
2. S-vă

3. A-vă

4. A-vă

Exercițiul 8:

1. S-vă
2. S-vă
3. C. directă
4. princ.
5. P-vă

Exercițiul 9:

1. pribc.
2. S-vă
3. C. indirectă
4. S-vă coord. advers.
cu 2
5. A-vă

Exercițiul 10:

1. princ.
2. princ.
3. S-vă
4. A-vă

Exercițiul 11:

1. independ.
1. S-vă
2. princ.
1. princ.
2. cauzală

Exercițiul 12:

1. princ.
2. C. indir.
3. A-vă
4. A-vă
5. C. indirectă

6. A-vă
7. C. indirectă
8. C. indirectă

B.

Exercițiul 1:

1. S-vă
2. C. directă
3. princ.
 1. S-vă
 2. C. directă
 3. princ.
1. independ.
2. princ.
3. C. directă
4. C. directă
5. C. c. cond.
6. S-vă

Exercițiul 2:

1. prin.
2. Avă
3. C. directă
4. S-vă
5. A-vă
6. C. directă
7. C. indirectă

Exercițiul 3:

1. independ.
 1. independ.
 2. princ.
 3. C. c. de mod
 4. C. indirectă
1. princ.
2. C. directă
 1. princ.
 2. A-vă
1. adv. pred.
2. S-vă
3. A-vă

4. A-vă
5. C. c. de mod
6. C. c. finală

Exercițiul 4:

1. princ.
2. C. indirectă
3. C. directă
4. C. directă
 1. princ.
 2. A-vă

Exercițiul 5:

1. princ.
2. C. indirectă
3. C. directă
4. C. indirectă
5. C. directă
6. C. c. de mod

Exercițiul 6:

1. princ.
2. C. c. cauzală
3. C. indirectă
4. C. indirectă

C.

Exercițiul 1:

1. princ.
2. [C. c. concesivă
3. c. c. concesivă]

Exercițiul 2:

1. princ.
2. C. c. consec.

Exercițiul 3:

1. C. c. concesivă
2. princ.
3. independ.

Exercițiul 4:

1. Independ.
2. independ.
3. princ.
4. C. c. consec.
5. C. c. consec.
6. independ.

Exercițiul 5:

1. princ.
2. C. directă
3. princ.
4. [A-vă]
5. C. c. concesivă

Exercițiul 6:

1. independ.
2. princ.
3. C. c. consec.
4. S-vă

Exercițiul 7:

1. C. c. concesivă
2. princ.

Exercițiul 8:

1. independ.
2. princ.
3. C. c. consec.

Exercițiul 9:

1. princ.
2. [C. c. concesivă]
3. C. c. concesivă]

Exercițiul 10:

1. princ.
2. C. c. consec.

Exercițiul 11:

1. independ.
2. princ.

3. C. c. concesivă
4. C. directă
5. P-vă

Exercițiul 12:

1. princ.
2. [A-vă]
3. C. c. consec.
4. C. indirectă

Exercițiul 13:

1. princ.
2. C. c. concesivă

Exercițiul 14:

1. independ.
2. princ.
3. C. c. consec.
4. C. c. consec.
5. C. c. consec.

Exercițiul 15:

1. princ.
2. C. directă
3. C. c. de mod
4. C. directă
5. A-vă
6. C. c. concesivă
7. A-vă
8. C. directă
9. C. directă

ETAPA A DOUA:**A.****Exercițiul 1:**

1. princ.
2. P-vă

3. S-vă
/[— incidentă]/

Exercițiul 2:

1. independ.
2. princ.
3. princ.
4. [C. c. de timp]

Exercițiul 3:

1. princ.
2. [C. c. de timp]
3. C. directă
4. C. directă coord. cop.

Exercițiul 4:

1. adv. pred.
2. S-vă subord. la 1
3. C. directă subord. la 2
/1[— incidentă]/

Exercițiul 5:

1. independ.
2. princ. coord. cop. cu 1
3. C. c. consec. subord. la 2
4. C. c. consec. coord. cu 3
5. [C. c. de timp subord. la 4]

Exercițiul 6:

1. princ.
2. [A-vă determ. subord. la 1]
3. P-vă subord. la 1

Exercițiul 7:

1. independ.
2. princ.
3. [C. c. de timp subord. la 2]
4. C. c. de timp. coord. cu 3]

Exercițiul 8:

1. princ.
2. C. directă subord. la 1
3. directă coord. cu 2
4. [C. c. cond. subord. la 3]
5. C. c. de timp subord. la 4]

Exercițiul 9:

1. princ.
2. [C. c. de timp subord. la 1]
3. C. indirectă subord. la 2
4. S-vă subord. la 3]
5. C. c. consec. subord. la 1
6. S-vă subord. la 5
7. C. c. consec. coord. cop. cu 5
8. C. indirectă subord. la 7
9. S-vă subord. la 8
10. C. c. consec. coord. cop. cu 7
11. independ.

Exercițiul 10:

1. princ.
2. A-vă subord. la 1
1. princ.
2. A-vă subord. la 1
3. C. c. concesivă subord. la 2
4. princ. coord. cop. cu 1
5. C. c. cond. subord. la 4
6. C. indirectă subord. la 4
7. [C. c. cond. subord. la 8, cu]
P. subînțeles]
8. princ. coord. cop. cu 4
9. princ. coord. cop. cu 8

Exercițiul 11:

1. independ.
- /1[— incidentă]/
2. princ. juxt. cu 1
3. C. directă subord. la 2

4. [C. c. cond. subord. la 3
5. A-vă subord. la 4]
6. C. c. mod. subord. la 3
7. C. directă coord. advers. cu 3
8. C. directă coord. cop. cu 7

Exercițiul 12:

1. independ.
2. princ. coord. cop. cu 1
3. [S-vă subord. la 2]
4. P-vă subord. la 2

Exercițiul 13:

1. independ.
2. independ. juxt. cu 1
3. independ. juxt. cu 2
4. [C. c. de timp subord. la 3
5. A-vă subord. la 4
6. C. indirectă subord. la 5]
7. princ.
8. [A-vă subord. la 7
9. A-vă subord. la 8]
10. C. directă subord. la 7
11. S-vă subord. la 10

Exercițiul 14:

1. S-vă subord. la 2
2. princ.
3. P-vă subord. la 2
 1. independ.
1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. A-vă subord. la 2
4. A-vă subord. la 3
 1. princ. eliptică de P.
 2. princ. juxt. cu 1
 3. [C. c. concesivă subord. la 2]
 4. A-vă subord. la 3
 5. C. directă subord. la 4

Exercițiul 15:

1. princ. coord. advers. contextual
2. S-vă subord. la 1
3. A-vă deter. subord. la 2
4. A-vă subord. la 3
5. C. indirectă subord. la 4

Exercițiul 16:

1. princ.
2. [C. c. concesivă subord. la 1]
3. C. c. cauzală subord. la 1
4. [A-vă subord. la 3]
5. A-vă subord. la 3
6. princ.
7. C. c. cauzală subord. la 6
8. C. c. cauzală coord. cu 7 (vb. cop. subînțeles)

Exercițiul 17:

1. princ.
2. [C. c. cond. subord. la 1
3. [A-vă subord. la 2]
4. [C. directă subord. la 2]
5. A-vă subord. la 4]
6. princ. coord. cop. cu 1 (P. subînțeles)
7. C. c. de mod subord. la 6
8. princ. coord. cop. cu 6
9. [C. c. de mod subord. la 8]
10. princ. coord. cop. cu 8
11. [C. c. cond. subord. la 10]
12. [S-vă subord. la 10]
13. A-vă subord. la 10]

B.

Exercițiul 1:

1. princ.
2. C. c. cond. subord. la 1
3. C. directă subord. la 1

Exercițiul 2:

1. princ.
2. A-vă subord. la 1
3. P-vă subord. la 2
4. [C. c. cond. subord. la 2
5. C. c. de mod subord. la 4
6. C. c. de scop subord. la 5]
7. princ. coord. advers. cu 2
8. C. directă subord. la 7
9. A-vă determ. subord. la 8

Exercițiul 3:

1. princ.
2. [C. c. cond. subord. la 1
3. P-vă subord. la 2]
4. C. c. de scop subord. la 1
5. [C. c. de mod subord. la 4]
6. C. c. de scop subord. la 4
7. C. c. de mod subord. la 6
8. C. c. consec. subord. la 6

Exercițiul 4:

1. princ. coord. advers. contextuală
2. A-vă subord. la 1
3. [C. c. cauzală subord. la 2
4. C. directă* subord. la 3]

C.

Exercițiul 2:

1. S-vă („Cite știi de țara [.2.] și de oamenii...”)
2. A-vă subord. la 1
3. A-vă subord. la 1
4. princ.

* Regentul este un verb tranzitiv care cere un dublu obiect direct: pron. o, obiect direct al persoanei în regentă, și completiva directă, obiect al lucrului.

** Această specie de circumstanțială nu se cere a fi recunoscută de un candidat.

*** Cuvintele notate cu 4a, 4b și 4c intră în propoziția 4.

Exercițiul 3:

1. independ. neanalizabilă („Da”)
2. princ.
3. C. directă subord. la 2 („că ar trebui...”)
4. S-vă subord. la 3 („ca teatrul să fie...”)
5. S-vă subord. la 3 (vb. cop. subînțeles)
6. A-vă subord. la 5
7. [C. c. de timp subord. la 6
8. C. c. de scop subord. la 7]
9. C. directă subord. la 6

Exercițiul 5:

1. princ.
2. C. c. de scop subord. la 1
3. princ. coord. cop. cu 1
4. S-vă subord. la 3
5. C. c. de timp subord. la 3
6. C. c. cauzală subord. la 3
7. A-vă subord. la 6
8. C. c. opozițională**

Exercițiul 6:

1. princ.
2. C. directă subord. la 1
3. C. directă coord. prin juxtapunere cu 2
4. C. c. de mod subord. la 3***
5. A-vă subord. la 4
6. A-vă subord. la 4
7. C. c. de timp subord. la 6
8. A-vă subord. la 4
9. A-vă subord. la 8

Exercițiul 7:

- 1—2. „Trebuie/ să cază para” — princ.
+ S-vă
3. „după ce se coace” — C. c. de timp
subord. la 1

Exercițiul 8:

1. „Cînd se ciocnesc două ouă” — C. c. de timp subord. la 2
2. „trebuie” — princ.
3. „să se spargă unul” — subiectivă subord. la 2

ETAPA A TREIA

Exercițiul 1:

1. „Cum se ridică etc.” — C. c. de mod subord. la 4
2. „Și-așteaptă etc.” — C. c. de mod coord. cu 1
3. „Ca etc.” — C. c. de scop subord. la 2
4. „Haiducul etc.” — princ.
5. „Și pieptul etc.*” — princ. coord. cop. cu 4

Exercițiul 2:

1. „Unii etc.” — princ.
2. „că împăratul etc.” — C. directă subord. la 1
3. princ. juxtapusă cu 1
4. „că fata lui etc.” — C. directă subord. la 3
5. „și că etc.” — C. directă coord. cop. cu 4
6. „alții etc.” — princ. juxtapusă cu 3
7. C. directă subord. la 6
8. „ca să nu lase etc.” — C. c. de scop subord. la 7

Exercițiul 3:

1. princ.
2. C. c. de scop subord. la 1
3. C. c. de scop subord. la 2

Exercițiul 4:

1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. princ. juxtapusă la 1
4. S-vă subord. la 3
5. princ. coord. advers. cu 3

Exercițiul 5:

1. princ.
2. C. directă subord. la 1
 1. princ.
 2. A-vă subord. la 1
 3. C. c. consec. subord. la 2
1. princ.
2. C. indir. subord. la 1
3. S-vă subord. la 2
4. C. c. de scop subord. la 3
5. independ. coord. advers. cu 1
6. independ. coord. cop. cu 5
7. princ. coord. cop. cu 6
8. C. directă subord. la 7
9. C. c. concesivă subord. la 8

Exercițiul 6:

1. princ.
2. C. indir. subord. la 1
3. C. c. concesivă subord. la 2
4. C. indirectă juxt. cu 2
5. C. directă subord. la 4
6. A-vă subord. la 5
7. C. c. de mod (opozitională) subord. la 6
8. C. indirectă subord. la 7
9. princ. coord. cop. cu 1
10. A-vă subord. la 9

Exercițiul 7:

1. princ.
2. C. c. de mod subord. la 1
3. C. indirectă subord. la 2

* Construcția „stînd să zbucesc” (în cînt) reprezintă gerunziul „modului” ireal — nu este deci predicat

Exercițiul 8:

1. princ.
2. [A-vă subord. la 1
3. A-vă coord. advers. cu 2]
4. A-vă subord. la 1
5. A-vă coord. cop. cu 4
6. „măcar că [7.] nu s-ar fi gândit“ —
C. c. concesivă subord. la 5
7. „să fi avut drept“ — C. c. cond. subord.
la 6
8. C. indirectă subord. la 6
9. A-vă subord. la 8
10. A-vă coord. cu 9

Exercițiul 9:

1. princ.
2. A-vă subord. la 1
3. A-vă coord. cu 2
4. C. directă subord. la 3
5. S-vă subord. la 4
1. princ.
2. C. directă subord. la 1
3. princ. just. cu 1
4. C. c. cauzală subord. la 3
5. A-vă subord. la 4
6. C. indir. subord. la 5

Exercițiul 10:

1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. S-vă coord. advers. cu 2
4. C. indirectă subord. la 3
5. „da“ — independ. neanalizabilă
6. independ. coord. advers. cu 5
7. princ. coord. cop. cu 6
8. S-vă subord. la 7
9. C. c. de scop subord. la 8
1. princ.
2. C. indirectă subord. la 1
3. C. directă subord. la 2

4. P-vă subord. la 3
5. princ. coord. advers. cu 1
6. C. indirectă subord. la 5
7. princ. coord. cop. cu 5
8. [C. c. cond. subord. la 7
9. C. directă subord. la 8
10. C. directă subord. la 9]
11. independ. coord. advers. cu 7
12. princ. coord. cop. cu 11
13. C. directă subord. la 12
14. independentă juxt. cu 11

Exercițiul 11:

1. independ.
2. princ. coord. advers. cu 1
3. C. c. de mod subord. la 2
4. princ. coord. cop. cu 1
5. S-vă subord. la 4
6. princ. coord. advers. cu 4
7. C. indirectă subord. la 6
8. [C. c. de timp subord. la 6
9. C. indirectă subord. la 8]
10. princ. coord. cop. cu 6
11. C. indirectă subord. la 10
12. C. indirectă coord. cop. cu 11
13. C. indirectă coord. advers. cu 12

Exercițiul 12:

1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. independ. juxt. cu 1
 1. independ.
1. independ. coord. advers. contextuală
2. princ. coord. cop. cu 1
3. C. indir. subord. la 2
 1. C. c. cauzală subord. izolată
(contextuală)
 2. P-vă subord. la 1
3. independ. coord. advers. cu 1
4. princ. coord. cop. cu 3
5. C. c. cond. subord. la 4

Exercițiul 13:

1. S-vă subord. la 2
2. princ.
3. P-vă subord. la 2
 1. princ.
 2. S-vă subord. la 1
 3. C. c. de timp subord. la 2
1. independ.
2. S-vă subord. la 3
3. princ. juxtapusă față de 1
4. P-vă subord. la 3
 1. princ.
 2. C. c. cauzală subord. la 1
 3. C. c. cauzală coord. cop. cu 2
 4. C. directă subord. la 3
 5. A-vă subord. la 4
 6. C. indirectă subord. la 5

Exercițiul 14:

1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. princ. juxt. cu 1 [P. subînțeles:
„cu atât mai mult *i-ar fi fost foarte greu (lui Moromete)*“]
4. C. c. de mod subord. la 3
5. C. directă subord. la 4

Exercițiul 15:

1. C. c. cond. subord. la 2
2. princ.
3. S-vă subord. la 2
4. S-vă coord. prin juxtapunere cu 3
5. S-vă coord. prin juxtapunere cu 4
6. C. c. cauzală subord. la 5
7. C. indirectă subord. la 6
8. C. c. cauzală coord. cop. cu 6
 1. princ.
 2. C. directă subord. la 1
 3. A-vă subord. la 1

4. [A-vă coord. cop. cu 3
5. C. directă subord. la 4
6. P-vă subord. la 5]
7. C. c. de mod subord. la 1

Exercițiul 16:

1. independ.
2. princ. juxt. cu 1
3. C. directă subord. la 2
4. princ. coord. cop. cu 2
5. S-vă subord. la 4
6. S-vă subord. la 5

Exercițiul 17:

1. princ. coord. advers. contextuală
2. C. directă subord. la 1
2. C. directă coord. cop. cu 2
1. „trebuie“ — princ.
2. „ca în astfel de împrejurări etc.“ — subiectivă
 1. C. c. concesivă subord. la 3
 2. C. directă subord. la 1
 3. princ.
 4. S-vă subord. la 3

Exercițiul 18:

1. C. c. concesivă subord. la 5
2. A-vă subord. la 1
3. [C. c. temp. subord. la 1
4. C. c. temp. coord. cop. cu 3]
5. princ.

Exercițiul 19:

1. independ.
[incidentă]
2. princ.
3. C. directă subord. la 2
4. C. c. de mod* subord. la 3
5. C. indirectă subord. la 4
6. C. indirectă coord. cop. cu 5

* Mai exact: *opozitională*.

Exercițiul 20:

1. independ.
 1. princ.
 2. C. directă subord. la 1
1. princ.
2. S-vă subord. la 1
3. C. indirectă subord. la 2
4. C. c. concesivă subord. la 3
 1. „nu-i bine” — princ.
 2. „ca omul supărat să stea nemîncat” — S-vă subord. la 1
 3. C. c. cauzală — subord. la 1
 4. princ. coord. cop. cu 1 (eliptică)

5. [C. c. cond. subord. la 4] (eliptică)

Exercițiul 21:

1. princ.
2. C. c. de scop subord. la 1
3. independ. coord. cop. cu 1
 1. independ.
 2. princ. coord. cop. cu 1
 3. [A-vă subord. la 2]
 4. princ. coord. cop. cu 2
 5. A-vă subord. la 4
 6. [C. c. de loc subord. la 4]

MODEL DE TEMĂ DE EXAMEN

Dăm mai jos, ca model de temă de examen, un text cu rezolvarea respectivă:

Să se analizeze propozițiile din fraza de mai jos (eventual, din textul următor) arătându-se felul fiecărei propoziții, precum și relația ei cu celelalte, și să se facă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate*:

Cînd am sosit amorțiți de frig la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă; pentru aceea Huțu a venit cu mine, ca să spună că el e de vină că *m-a luat și* pe mine, și *toate au fost bine*, fiindcă mama se bucura că n-am degerat *pe drum*, iară tata zicea că așa *trebuie*, ca voinicii să umble pe ger și pe frig. (Slavici)

I. Analiza frazei

1. *Cînd am sosit amorțiți de frig la Cocorăști* — C. c. de timp subord. la 2;
2. *îmi era frică* — princ. a prop. 2 și 3;
3. *să mă duc acasă* — C. indir. subord. la 2;
4. *pentru aceea Huțu a venit cu mine* — princ. juxt. la 2;
5. *ca să spună* — C. c. de scop subord. la 4;
6. *că el e de vină* — C. dir. subord. la 5;
7. *că m-a luat și pe mine* — C. indir. subord. la 6;
8. *și toate au fost bine* — princ. coord. cop. cu 4;
9. *fiindcă mama se bucura* — C. c. cauzală subord. la 8;
10. *că n-am degerat pe drum* — C. indir. subord. la 9;
11. *iară tata zicea* — C. c. cauzală coord. cop. cu 9;
12. *că așa trebuie* — C. dir. subord. la 11;
13. *ca voinicii să umble pe ger și pe frig* — S-vă** subord. la 12.

* Se vor sublinia numai cuvinte care nu pun probleme mai presus de pregătirea candidaților, dar care să dea prilejul, examenatorului, să verifice pe candidat în privința unor noțiuni de morfologie și sintaxă cit mai variate. Nu este recomandabil să se sublinieze o *propoziție*, întrucît analiza gramaticală a părților de propoziție nu trebuie să pornească de la S și P apoi A și C, ca la școala elementară (analiză în care se apelează întîi la intuiția logică a unităților sintactice și apoi la recunoașterea relațiilor gramaticale între cuvinte). Așa cum am mai spus analiza gramaticală, la nivelul mediu, trebuie să pornească de la recunoașterea valorilor gramaticale (a părților de vorbire și a aspectelor flexionare), pentru ca intuiția spontană a relației logice dintre cuvinte să se împletească cu intuiția deliberată a celei gramaticale ca sprijin și mai ales ca verificare.

** Este o *S-vă apozitională*, întrucît explicitează totodată și pe așa din regentă, adverb cu valoare pronominală (*asa = asta*).

II. Analiza cuvintelor subliniate:

Sau analizăm:

de $\begin{cases} \text{s. cu Ac.} \\ \text{introd. C. c. de cauză} \end{cases}$
(prep.)

frig $\begin{cases} \text{s. com.} \\ \text{n. sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de cauză} \end{cases}$
(subst.)

(*de*) *frig* $\begin{cases} \text{s. com.} \\ \text{n.sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de cauză} \end{cases}$
(subst.)

m(a) $\begin{cases} \text{pers.} \\ \text{1 sg. Ac. ob. dir. f. sc.} \\ \text{C.dir.} \end{cases}$
(pron.)

a luat $\begin{cases} \text{pred. pers. tranz. conj. I reg.} \\ \text{act. indic. perf. c. 3 sg.} \\ \text{P. vb.} \end{cases}$
(vb.)

și = adv. de mod

toate $\begin{cases} \text{nehot.} \\ \text{n. pl. N.} \\ \text{S} \end{cases}$
(pron.)

au fost $\begin{cases} \text{nepred. conj. IV. nereg.} \\ \text{indic. perf. c. 3 pl.} \\ \text{cop. (aux. sint.)} \end{cases}$
(vb.)

au fost bine $\begin{cases} \text{bine} \\ \text{(adv. cu val. adj.)} \end{cases}$
(P. n) — n.P.

se bucura $\begin{cases} \text{pred. pers. tranz.* conj. I reg.} \\ \text{refl. imperf. 3 sg.} \\ \text{P. vb.} \end{cases}$
(vb.)

(*pe*) *drum* $\begin{cases} \text{s. com.} \\ \text{n. sg. Ac. prep.} \\ \text{C. c. de timp} \end{cases}$
(subst.)
trebuie $\begin{cases} \text{pred. impers. conj. IV reg.} \\ \text{indic. prez.} \\ \text{P} \end{cases}$
(vb.)

* Verbul *a bucura* este tranzitiv.

I N D I C E

Acest indice cuprinde noțiunile mai importante ale materiei expuse în manual. Reprezentînd un „sumar“ sau o „tablă de materie“ mai amănunțită, poate fi consultat ori de cîte ori cineva vrea să găsească mai repede locul unde se află expusă în manual noțiunea respectivă. (Menționăm că n-am găsit util să trimitem la toate paginile unde se repetă un termen oarecare; aceeași mențiune și pentru unele locuțiuni).

I. MATERII

Acuzativ: obiect direct, 60, 64; — prepozițional, 60, 64.

Adjectiv regent: (atributiv sau predicativ): 87—88.

Analiză gramaticală baza —, 68.

Atributul: indicile —, 63.

Auxiliar: morfologic, 51; — sintactic, 52—53; — modal, 53—54; — al „modului“ perifrastic „ireal“, 54.

Complementul (indicii gram.) — direct, 64—66; — indirect, 65—66; — de agent 66, — circumstanțial, 67.

Contextual: raport —, adică orice coordonare între propoziția din fruntea frazei și fraza propoziția imediat precedentă,...

Expresia verbală impersonală: cum se analizează — 73.

FI (a)verb copulativ, 52—53; auxiliar al „modului“ ireal, 54.

Genitiv: prepozițional, 65; vezi și „Tabelul recapitulativ nr. 2“. II, 2, 2 p. 36.

Iminente: acțiune —, vezi „modul“ ireal, 54.

Incidentă: propoziție —, 108; construcție —, 108.

Intercalată: subordonată —, 104.

Intranzitiv: vezi p. 64.

Inversiune: cum se analizează, — 107.

Ireal: vezi „modul“ ireal, p. 54.

Locuțiunea în general, 32; — verbală, cum se analizează 74; — adverbială, cum se analizează 74; — prepozițională, cum se anali-

zează, 75—77; — conjuncțională, analiza ei, 75—77.

Numele predicativ: indicii gramaticali, 62.

Perifrastic, vezi ireal.

Predicatul verbal (indicii gram.), 62;

— nominal, 62; cum se analizează —, 71;

— complex, cum se analizează, 72—73.

Pronumele: relativ, cum se analizează, 75—77.

Propoziția (indicii gram. ai diferitelor specii):

independentă, 79; — principală, 79; — coor-

donată, 80 — subordonată; 80 — subiec-

tivă, 80 — predicativă, 81; — atributivă, 81;

— completivă directă, 82; — indirectă,

83—88; — de agent, 88; — circumstanțială,

88—89.

Cum se analizează:

— subiectivă, predicativă și atributivă,

80—81; — completivă directă și indirectă,

82—88; — concesivă și consecutivă, 116—

119.

Regent, sintaxa —, 55; — care trebuie dislocat, 106; — copulativ, 81 notă.

Schema grafică a analizei propoziției, 68—69; a analizei frazei, 102—108.

Subiectul ((indicii gram.), 62; — logic, 66.

Tranzitiv: verb — 64.

Unelte de relație, 102, notă.

Verb: predicativ-nepredicativ, 51—54; —

tranzitiv, intranzitiv, 63—64; — copulativ

regent, 81, notă; — hortativ, 85.

II. LOCUȚIUNI ȘI CUVINTE

Aduce aminte (A-Și), loc. vb. 34, Et III, ex. 10.

Afară de, loc. prep. 97, ex. 17.

Ajunge, vb. semicop. 30, ex. 5.

Alături de, loc. prep. 29, ex. 2, 29, ex. 6, 31 Et. II, ex. 3.

An cu an, loc. adv. 33, Et. II, ex. 9.

Ani și ani, loc. adv. 33, Et. I, ex. 13.

Aproape de, loc. prep. 33, Et. II, ex. 6.
 Apuca la ceartă (A SE), loc. vb. 34, Et. III, ex. 2.
 Avea impresia, loc. vb.
 Avea nevoie, loc. vb. 33, Et. II, ex. 3.
 Avea teamă, loc. vb. 29, ex. 2.
 Aşa că, loc. conj. 33, Et. I, ex. 3.
 Bagă de seamă, loc. vb. 31, ex. 6.
 Bagă în gură, loc. vb. 100, Et. IV, ex. 2.
 Ca şi cum, loc. conj. 31, ex. 6; 33, ex. 4.
 Chiar dacă, loc. conj. 29, ex. 2; 39, Et. I, ex. 11.
 Cînd şi cînd, loc. adv. 29, ex. 2.
 Cit de, loc. adv. aux. superl. absol. 97, Et. I, ex. 17.
 Constitui, vb. semicop. 53.
 Cot la cot, loc. adv. 31, ex. 6.
 Cot la cot cu, loc. prep. 31, ex. 6.
 Cu luare aminte, loc. adv. 33, Et. II, ex. 13.
 Cum că, loc. conj. 29, ex. 2.
 Cu şosele cu momele, loc. adv. 34, Et. III, ex. 4.
 Cu toate acestea, loc. adv. 100, Et. III, ex. 13; 101, Et. IV, ex. 17.
 Cu toate că, loc. conj. 31, Et. I, ex. 8.
 Cu una cu două, loc. adv. 33, Et. II, ex. 10.
 Da bătut (a se), loc. vb. 33, Et. II, ex. 8.
 Da de mal, loc. vb. 41, Et. I, ex. 11.
 Da fuga, loc. vb. 119, Et. II, ex. 5.
 Da la şcoală, loc. vb. 100, Et. III, ex. 2.
 Da pe faţă, loc. vb. 33, ex. 5; 125, Et. III, ex. 14.
 Da veste, loc. vb. 31, ex. 6.
 Da seama (A-şi), loc. vb. 191, Et. IV, ex. 17; Et. II, ex. 9; 124, Et. III, ex. 10.
 Da voie, loc. vb. 32, ex. 7.
 De-a stînga, loc. prep. 101, Et. IV, ex. 6.
 De-a latul, loc. adv. 31, ex. 6.
 De-a lungul, loc. adv. şi prep. 31, ex. 6.
 De ce, loc. adv. interog. 101, Et. IV, ex. 14.
 De ciudă, loc. adv.
 De ciudă, loc. prep.
 De ciudă că, loc. conj. 29, ex. 2.
 De cînd, loc. conj. 33, Et. II, ex. 12; 119, Et. II, ex. 3; 125, Et. III, ex. 13.
 Dedeşteptul, loc. prep. 33, Et. I, ex. 4.
 De fapt, loc. adv. incid. 31, ex. 6.
 Depart de, loc. prep. 34, Et. III, ex. 1.
 De pe vremea, loc. prep. 34, Et. II, ex. 12.
 Deveni, vb. semicop. 31, ex. 5; 101, Et. IV, ex. 18.
 De vreme, loc. adv. 21, ex. 2.
 Dinaintea, loc. prep. 37, Et. I, ex. 15.

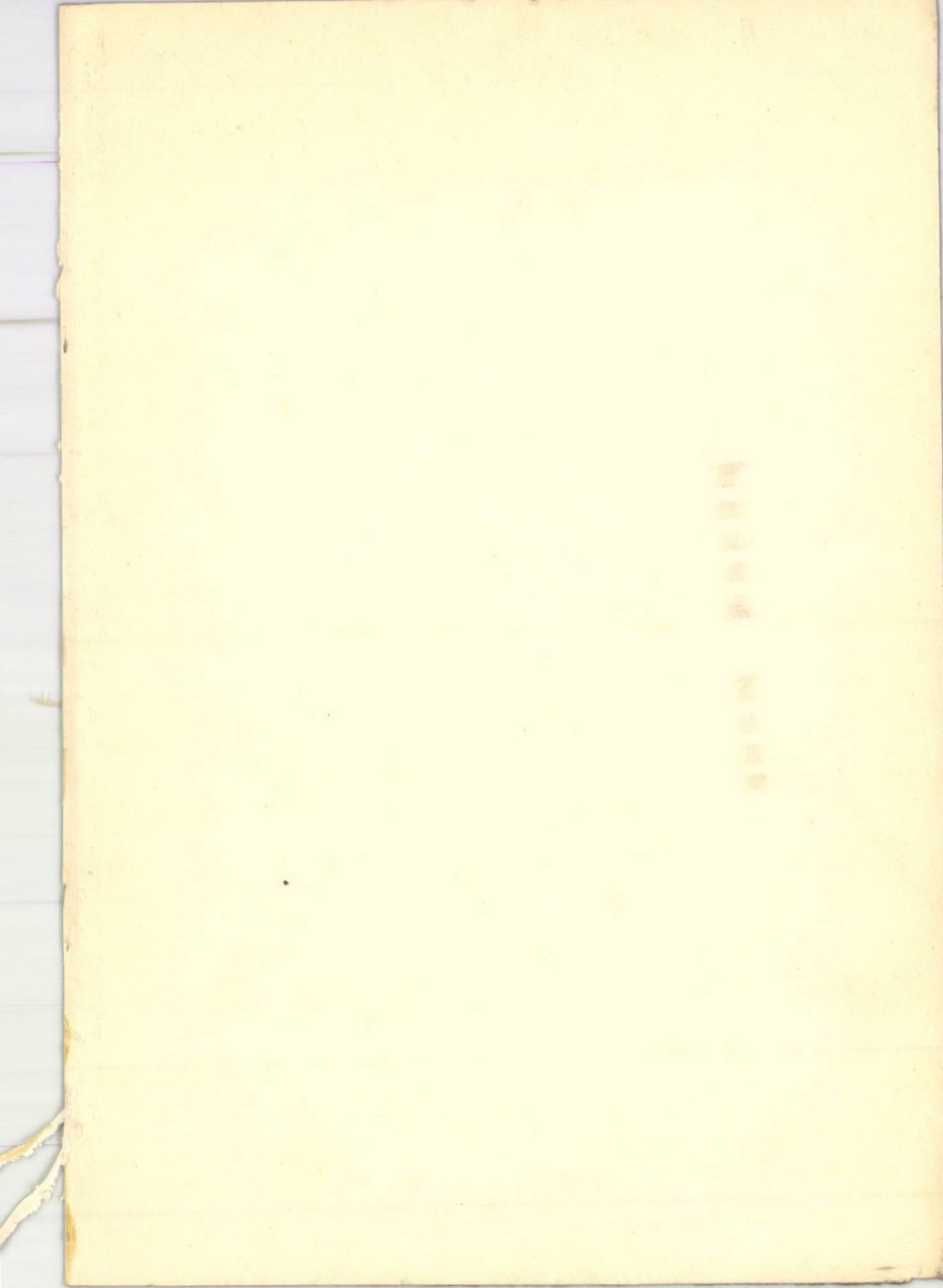
Din cauza, loc. prep. 31, ex. 6.
 Din cauză că, loc. conj. 31, ex. 6.
 Din ce în ce, loc. adv. 101, Et. IV, ex. 12.
 Din cînd în cînd, loc. adv. 101, Et. IV, ex. 11.
 Dincolo de, loc. prep. 34, Et. III, ex. 8;
 De —, 96, Et. I, ex. 14; pînă —, 100, Et. III, ex. 6.
 Din moment ce, loc. conj. 29, ex. 2.
 Din pămînt din iarbă verde, loc. adv. 33, Et. I, ex. 10.
 Din pricina, loc. prep. 97, Et. I, ex. 20.
 Din vreme în vreme, loc. adv. 101, Et. IV, ex. 10.
 După ce, loc. conj. 31, ex. 6; 33, Et. I, ex. 7; 34, Et. III, ex. 2; 101, Et. III, ex. 12; 100, Et. IV, ex. 2; 101, Et. IV, ex. 17; 120, Et. I, ex. 7.
 Face fin, loc. vb. 34, Et. III, ex. 1.
 Face foc şi pară (A Se), loc. vb. 101, Et. IV, ex. 15.
 Face nevăzută (A SE), loc. vb. 101, Et. IV ex. 5.
 Face ziuă (A SE), loc. vb. 120, Et. II, ex. 7.
 Faţă de, loc. prep. 31, ex. 6.
 Faţă-n faţă, loc. adv. 31, ex. 6; 100, Et. III, ex. 4.
 Fi, vb. cop. 53.
 Fi, vb. aux. de aspect. 54.
 Fi bine, expr. vb. impers. 120, Et. II, ex. 9; 125, Et. III, ex. 16; 126, Et. III, ex. 20.
 Fi greu, expr. vb. impers. 125, Et. III, ex. 14.
 Fi imposibil, expr. vb. impers. 120, Et. II, ex. 9.
 Fi (o) ruşine, expr. vb. impers. 125, Et. III, ex. 11, 12.
 Fi pe plac, loc. vb. 101, Et. IV, ex. 14.
 Ieşi înainte, loc. vb. 33, Et. I, ex. 2.
 Întra la (o) idee, loc. vb. 33, Et. II, ex. 10.
 Împotriva, loc. prep. 34, Et. III, ex. 8.
 În dreapta, loc. prep. 100, Et. IV, ex. 3 (poate fi şi loc. dv.)
 În dreptul, loc. prep. 100, Et. IV, ex. 1; pînă —, 99, Et. III, ex. 1.
 În faţa, loc. prep. 97, Et. I, ex. 19.
 În fruntea, loc. prep. 97, Et. I, ex. 18; 101, Et. IV, ex. 2.
 În fundul, loc. prep. 126, Et. III, ex. 21.
 În josul, loc. prep. 41, ex. 6.
 În jur, loc. adv. 33, Et. I, ex. 1.
 În juru (—), loc. prep. 100, Et. III, ex. 4.
 În lat, loc. adv. 31, ex. 6.
 Înălăuntrul, loc. prep. 28, ex. 2; 34, Et. III, ex. 5; 101, Et. IV, ex. 5.

În locul, loc. prep. 31, ex. 2.
 În loc să, loc. conj. 28, ex. 2.
 În lung, loc. adv. 31, ex. 6.
 În lungul, loc. prep. 33, ex. 13.
 În mijloc, loc. adv. 100, Et. III, ex. 4.
 În mijlocul, loc. prep. 101, Et. IV, ex. 6.
 Însemna, vb. semicop. 29, ex. 5, 53.
 În spate, loc. adv. 31, ex. 2, 31, ex. 6.
 În spatele, loc. prep. 31, ex. 6.
 În susul, loc. prep. 97, Et. I, ex. 21.
 În urma, loc. prep. 33, Et. I, ex. 9.
 La urma urmelor, loc. adv. 33, Et. I, ex. 6;
 100, Et. III, ex. 5.
 Lasă în pace, loc. vb. 119, Et. II, ex. 1; 123,
 Et. III, ex. 2.
 Lasă în sapă de lemn, loc. vb. 34, Et. III, ex. 6.
 Lipsi din ochii (mei), loc. vb.
 Lua cu miinile de păr (a se), loc. vb. 33, Et. I,
 ex. 1.
 Lua de bărbat, loc. vb. 34, Et. III, ex. 4.
 Lua drumul, loc. vb. 34, Et. III, ex. 9.
 Lua inima în dinți, loc. vb. 101, Et. IV, ex. 14.
 Lua-o la sănătoasa, loc. vb. 120, Et. II, ex. 8.
 Lua lumea în cap, loc. vb. 101, Et. IV, ex. 16.
 Lua obicei, loc. vb. 119, Et. II, ex. 3.
 Lua obiceiul, loc. vb. 33, Et. II, ex. 12.
 Mai jos de, loc. prep. 100, Et. IV, ex. 1.
 Naște (a se), loc. vb. 31, ex. 5.
 Nici una nici alta, loc. adv. 33, Et. II, ex. 2.
 Nitam-nisam vezi tam-nisam
 Numai că, loc. conj. 31, ex. 6.
 Numai să, loc. conj. 29, ex. 2.
 Nu știu de unde, loc. adv. 34, Et. III, ex. 3.
 O dată cu capul, loc. adv. 34, Et. III, ex. 7.
 Părea, vb. semicop. 31, ex. 5.
 Pe cînd, loc. conj. 101, Et. IV, ex. 19.
 Pe cită vreme, loc. conj. 33, Et. II, ex. 8.
 Pe dinlăuntrul, loc. prep. 100, Et. IV, ex. 7.
 Pe loc, loc. adv. 31, ex. 6, 119, Et. II, ex. 2.
 Pe neașteptate, loc. adv. 31, ex. 6.
 Pe negîndite, loc. adv. 31, ex. 6.

Pină ce, loc. conj. 34, Et. III, ex. 11.
 Pină cînd, loc. conj. 31, ex. 6.
 Pină dîncolo de, loc. prep. 100, Et. III, ex. 6.
 Pină în dreptul, loc. prep. 99, Et. III, ex. 1.
 Pină una alta, loc. adv. 34, Et. III, ex. 10.
 Pină unde, loc. conj. 33, Et. II, ex. 11.
 Primpřejur, adv. prov. din loc. adv. *prin prejur*
 33, Et. II, ex. 7.
 Prinde de veste, loc. vb. 97, Et. I, ex. 14.
 Prin dreptul, loc. prep. 97, Et. I, ex. 16.
 Privitor la, loc. prep. 31, ex. 6.
 Pune de pricină (a se), loc. vb. 101, Et. IV,
 ex. 13.
 Pune la cale, loc. vb. 33, Et. I, ex. 7.
 Pune pe capul (cuiva) (a se), loc. vb. 100,
 Et. III, ex. 2.
 Putea, vb. modal sau aux. modal 41, ex. 8;
 100, Et. IV, ex. 8; 119, Et. II, ex. 6; 125,
 Et. III, ex. 15; 126, Et. II ex. 19.
 Rămîne, vb. semicop 31, ex. 5.
 Reprezenta, vb. semicop. 101, Et. IV, ex. 19.
 Ridica în scaun, loc. vb. 100, Et. III, ex. 9.
 Rînd pe rînd, loc. adv. ex. 2.
 Sta, vb. semicop, 53.
 Sta, vb. aux. de aspect, 54.
 Sta față loc. vb. 126, Et. III, ex. 21.
 Suci capul, loc. vb.
 Tam-nisam, loc. adv. 101, Et. IV, ex. 16.
 Ține minte, loc. vb. 33, Et. II, ex. 12; 124—125,
 Et. III, ex. 18.
 Trage cu coada ochiului, loc. vb. 29, ex. 2.
 Trage înapoi (a se), loc. vb. 97, Et. I, ex. 14.
 Trebuie, vb. modal și aux. modal 53-54, 125,
 Et. III, ex. 15.
 Vedea capul (a nu-și mai), loc. vb. 33, Et. II,
 ex. 1.
 Vedea înaintea ochilor (negativ), loc. vb. 120,
 Et. IV, ex. 15.
 Veni inima la loc (a-i), loc. vb. 100, Et. III,
 ex. 10.
 Viri în sperieți, loc. vb. 120, Et. II, ex. 8.

ERATĂ

<u>Pagina</u>	<u>Rîndul</u>	<u>În loc de:</u>	<u>Se va citi:</u>
22	11, de sus	<i>unu</i>	<i>una</i>
26	11, de jos	<i>în afară de</i>	<i>în afară că</i>
27	13, de sus	<i>atunci cînd</i>	—
30	1, de jos	pag. 63	pag. 64
33	7, de sus	nu numai	numai
36	7, de sus	reau	erau
	16, de sus	ctitaniei	ctitoriei
47	9, de sus	cum a fost ?	cum a fost ?
	8, de jos	e	e
61	7, de sus	pag. 18 și 32	pag. 19 și 35
63	2, de jos	pag. 48—52	pag. 51—54
74	5, de sus	reg.	nereg.
80	12, de sus	pag. 18	pag. 19
82	12, de sus	pag. 60	pag. 64
85	1, de jos	pag. 78	pag. 82
	6, de jos	<i>că se poate</i>	<i>că se poate</i>
88	14, de sus	Poziția	Propoziția
90	15, de jos	<i>grele 3/4 picuri;</i>	<i>grele picuri³⁾;</i>
	14, de jos	<i>plicuri /</i>	<i>plicuri⁴⁾</i>
	11, de jos	<i>cei/antice⁴⁾</i>	<i>cei antice¹⁾</i>
91	3, de sus	<i>păstrează</i>	<i>păstrează</i>
		<i>dungi³⁾</i>	<i>dungi⁴⁾;</i>
96	8, de jos	<i>Inocențiu</i>	<i>cît Inocențiu</i>
97	2, de jos	pag. 127	pag. 131
	11, de sus	<i>demn</i>	<i>drum</i>
110	13, de sus	predicat	participiu
	13, de jos	indirect;	indirectă;
114	17, de jos	coloanele	coord.
115	18, de sus	IV 1...	III 1...
		2... subord. la 1	IV 1...
116	4, de sus	subord. la 1,	2... subord. la 1
		coord. cu 2	coord. cu 4
	18, de sus	pag. 73	pag. 77
123	14, de sus	<i>behăit^{4a)}</i>	<i>behăit^{4c)}</i>
130	5, de jos	<i>cădelnișă</i>	<i>cristelnișă</i>
134	1, de jos	indirectă	directă
135	15, de sus	C. indirectă	princ. coord. cu 1
136	8, de sus	indirectă	finală
141	14, de jos	6. C. indirectă	—
		subord. la 5	

1
—
28

Lei 3,35